

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ-ӘДІСТЕМЕЛІК МАТЕРІАЛДАР

№1(93) ШЫҒАРЫЛЫМ, 2023ж.

***1 наурыз - Дүниежүзілік Азаматтық
қорғаныс күні***

***2023 жылғы ұраны – «Тәуекелдерді
бағалаудағы ақпараттық
технологиялардың рөлі»***

Ұйым басшыларының назарына!

ҚР ТЖМ “Азаматтық қорғау саласындағы ғылыми зерттеулер, даярлау және оқыту Ұлттық орталығы” АО (АҚ ҰО) азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінің барлық деңгейіндегі басқару органдарын оқытумен қатар қосымша ерекше міндеттерді де атқарады: бақылау және зертханалық бақылау желісіне кіретін объектілік зертханалардың мамандарын ерекше кезеңдегі іс-қимылдарға даярлау; азаматтық қорғаныстың арнайы мүлкін жою мәселелері бойынша ғылыми-зерттеу және жобалаушы конструкторлық жұмыстар жүргізу; өрт қауіпсіздігі және азаматтық қорғаныс саласында ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды жүзеге асыру.

Байқау және зертханалық бақылау желісіне (БЗБЖ) кіретін объектілік зертханалардың мамандарын ерекше кезеңдегі іс - қимылдарға оқыту-бұл орталық қызметінің жаңа бағыты. Қазақстанда БЗБЖ үшін мұндай семинарды бізден басқа ешкім өткізбейді. Азаматтық қорғаныстың химиялық радиометриялық зерттеулер зертханасының бірегей заманауи аспаптарын көрнекі оқыту құралдары ретінде пайдалану семинар тыңдаушыларына кең ауқымды білім мен практикалық дағдыларды алуға мүмкіндік береді.

ҚР ТЖМ-мен келісілген оқу бағдарламасы радиациялық және химиялық қорғау АҚ қызметі мен оның құрылымдарына жүктелген міндеттерді орындауға сәйкестендіріліп жасалды. БЗБЖ мамандарын оқыту 2023 жылғы наурыздан бастап шарттық негізде басталады. Барлық мүдделі тұлғаларды жаңа семинарда күтеміз!

Ұлттық орталықтың қызметі туралы толық ақпаратты www.tg-oku.kz сайтынан, сондай-ақ 8(727)274-64-26, 274-91-54, 394-56-36, 8775-251-25-95, 8705-301-73-01 телефондары арқылы білуге болады.

Электрондық пошта: gz_center@mail.ru немесе kursy@bk.ru

*Мамандандырылған
тоқсандық
басылым*

**2000 жылдан бастап
шығады**

Басшы кітапханасы

**ЖАЗЫЛУ
ИНДЕКСТЕРІ:**

75668 – қазақ тілінде;

75669 – орыс тілінде

Құрылтайшы:

«Азаматтық қорғау саласындағы ғылыми зерттеулер, даярлау және оқыту ұлттық орталығы» акционерлік қоғамы

Редакциялық кеңес:

Е. Н. Мельников

Б. К. Енсебаев

А.С.Сатарбаева

Г.Б.Сақтағанова

Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінде 22.10.2022 жылы № KZ39VPY00057721 тіркелінген

НӨМІРДЕ:

- Редакциядан алғы сөз.....2
- Республика аумағында 2022 жылдың он екі айында болған табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ туралы шолу ақпараты.....3
- ҚР ТЖ министрінің 2022 ж. 21 ақпандағы №55 бұйрығы (жалғасы)..... 7
- Азаматтық қорғаныстың терминологиялық сөздігі (жалғасы).....34
- «Сұрақтар мен жауаптар» айдары.....41
- Біздің тыңдаушыларымыздың пікірлері48
- Еңсебаев Б.К. Азаматтық қорғаныс саласындағы мемлекеттік бақылау үдерісіндегі "таза парақтан" реттеу қағидаты.....51
- Кулумбетова Х.А. ТЖ алдын алу және жою мақсатында пилотсыз ұшу аппараттарын (ПҰА) пайдалану.....61
- Канлыбаев Е.Т. Сынақ-өрт зертханасы. Жұмыс жасау бағыты мен қызмет көрсету түрлері.....67
- Носов А.Л. Мамандандырылған полигондарды жабдықтау және есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін бұзып кәдеге жаратудың негізгі әдістері бойынша оқу-әдістемелік құралы72

Құрметті Журналға Жазылушылар!

Жалпыға танымал «АҚ ҰО» бренді өзінің интернет-ресурсын толығымен жаңартты және жетілдірді. Енді ол, азаматтық қорғаудың барлық аспектілері бойынша бірыңғай ақпараттық база нысанын ұсына-тын, заманауи форматқа ие болды. Ұйымдар, АҚ бойынша барлық ақпа-рат жүйеленген және мәтіндік, графикалық, аудиовизуалды немесе өзге түрде көрсетілген мамандандырылған электрондық онлайн кітапхананы пайдалану мүмкіндігіне ие. АҚ ҰО электрондық кітапхана жаңартылған сайт құрылымында жұмыс істейді www.tg-oku.kz

Ұйымдар, жазылу арқылы АҚ ҰО электрондық онлайн кітапхана-сын пайдалана алады. Жылдық жазылу - 57 667 теңге. Электрондық онлайн кітапханаға жазылуды келесі порталдар арқылы рәсімдеуге болады: «Мемлекеттік сатып алу», «Самұрық-қазына», «Теңіз-сер-вис» және «ЕТБ», онда АҚ ҰО 220940008657 БСН-мен тіркелген. Шартты жасап, Сіздің ұйымыңыздың қызметтеріне ақы төлеген-нен кейін автоматты түрде интернет-ресурстың ақылы контенті-не қолжетімділік коды мен құпиясөз берілетін болады. Сондай-ақ, **Kaspi.kz** мобильді қосымшасының "төлемдер" бөлімінде төлем жасауға болады.

Электрондық онлайн кітапханаға жазылушыға келесі қызметтер ұсынылады:

- АҚ саласындағы тұрақты жаңартылатын нормативтік база.
- Орталықтың әдістемелік материалдары қызметкерлерді оқыту мен даярлауға көмектеседі. Біздің слайд материалдары–сабақтарға арналған дайын рефераттар, ал ұсыныстар-оқу жаттығулары мен жаттығу-ларға арналған шаблондар.

Орталықтың заманауи контенті–бұл қауіпсіздік жүйесін дамыту және жетілдіру бойынша ұйымдар мен кәсіпорындардың мүдделерін қорғауға бағытталған интернет платформа.

АҚ ҰО интернет-ресурсы бойынша толық техникалық ақпа-ратты Орталықтың телефондары арқылы алуға болады:
8(727)274-91-54, 8776-222-20-18, 8775-251-25-95, 8707-476-96-76. Электрондық **пошта: gz_center@mail.ru, kursy@bk.ru.**

Құрметпен, журнал редакциясы

РЕСПУБЛИКА АУМАҒЫНДА 2022 ЖЫЛДЫҢ ОН ЕКІ АЙ- ЫНДА БОЛҒАН ТАБИҒИ ЖӘНЕ ТЕХНОГЕНДІК СИПАТТАҒЫ ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАР ТУРАЛЫ ШОЛУ АҚПАРАТЫ

«112» бірыңғай кезекшілік-диспетчерлік қызметі пультаына халықтан **6 483 743** қоңырау келіп түсті.

Мынадай уақтылы ден қою шаралары қабылданды:

- өрт сөндіру және авариялық-құтқару жұмыстары қызметінің бөлімшелері және Республикалық жедел-құтқару жасағы **8 925** адамды құтқарды, **11 473** адамды эвакуациялады, **318** зардап шеккенге алғашқы медициналық көмек көрсетті, ТЖ орындарынан **1 117** адам денесін шығарды, **74 224** дабыл бойынша шығу жасады, соның ішінде **11 746** - өрт, **14 303** - авариялық-құтқару жұмыстары, **40 574** - өрт ретінде есепке алынбайтын жану, **128** - көрінеу жалған шақырту, **2 684** - расталмаған жану фактілері, **4 789**- басқалары;

-«Апаттар медицинасы орталығы» ММ **4 337** зардап шеккенге медициналық көмек көрсетті, **3 294** адамды құтқарды, **1 787** адамды эвакуациялады, **5 868** шығу жасады, оның ішінде *трассалық медициналық-құтқару пункттері* **1 557** шығу жасады, **1 545** адамды эвакуациялады, **2 853** зардап шеккенге медициналық көмек көрсетті.

ТЖМ қарамағындағы ұйымдар мынадай іс-шаралар өткізді:

«Қазавиақұтқару» АҚ әуе кемелері іздеу-құтқару жұмыстарына, өрттерді сөндіруге қатысу, жеке құрамды жеткізуге және басқа тапсырыстар бойынша **2 763** ұшу жасады, оның ішінде санитариялық авиация желісі бойынша - **475** ұшу, **436** пациент тасымалдады.

Мемлекет басшысының бизнеске қысымды төмендету бойынша тапсырмасын іске асыру мақсатында өрт қауіпсіздігі саласында бақылау тек жоғары тәуекел дәрежесіндегі объектілерге қатысты енгізілген және ерекше тәртіпте өткізіледі. Бақылау-профилактикалық қызмет шеңберінде өртке қарсы жай-күйіне **36 265** тексеріс жүргізілді, **152 418** бұзушылық анықталды, **25 197** адам әкімшілік жауап-

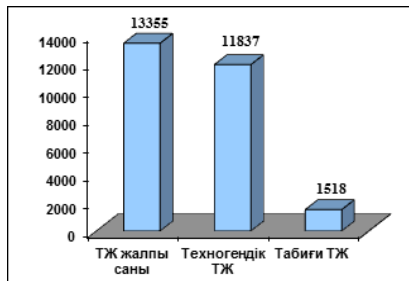
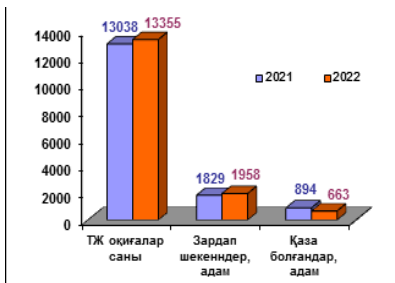

кершілікке тартылды, соның ішінде **6 713** лауазымды тұлғаға **353,7** млн. теңге сомасында айыппұл салынды. Өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы мемлекеттік қадағалауды жүзеге асыру шеңберінде 2022 жылы ерекше тәртіп бойынша **1 355** және **1 095** жоспардан тыс тексеру жүргізілді. Тексеру қорытындысы бойынша **34 617** бұзушылық анықталды, **733** объект тоқтатылды, **254** млн. теңгеден астам сомасында **1 708** әкімшілік айыппұл салынды.

Халықты оқыту және хабар беру мақсатында бұқаралық ақпарат құралдарында **96 890: 11 437** - теле арналарында, **21 964** - баспа басылымдарында, **38 323** - радиода, **25 166** - ақпараттық агенттіктер таспаларында материалдар жарияланды.

Есептік мерзім ішінде **13 355** (+2,4%, 2021ж. - 13 038) табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ және оқиғалар тіркелген, **1 958** (+7,1%, 2021ж. - 1 829) адам зардап шеккен, соның ішінде **663** (-25,8%, 2021ж. - 894) адам қаза болды, материалдық нұқсан **36 663,73** млн. теңгені (+3,6 есе, 2021ж. - 10 212,45 млн.тг.) құрады.

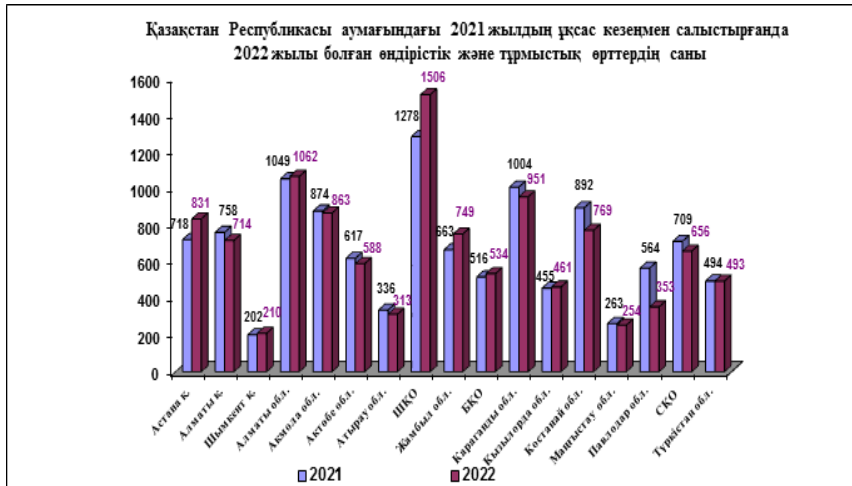

ТЕХНОГЕНДІК СИПАТТАҒЫ ТЖ жалпы ТЖ санының **88,6%** құрайды, **11 837** оқиға (+2,4%, 2021ж. - 11 562) тіркелген, бұл ретте **939** (-10,2%, 2021ж. - 1 046) адам зардап шеккен, соның ішінде **396** (-13,5%, 2021ж. - 458) адам қаза болды.

Техногендік сипаттағы жағдайлардың негізгі үлесі өндірістік және тұрмыстық өрттерді **95,5%** құрайды, 2022 жылы **11 307** (-0,7%, 2021ж.-11 392) өрт болды, онда **648** адам зардап шекті (-22,8%, 2021ж. - 839), соның ішінде **341** адам қаза болды (-17,2%, 2021ж. - 412), материалдық нұқсан **16 015,31** млн. теңгені (+5 есе, 2021ж.-3 198,06 млн.тг.) құрады.

Өрттердің саны мына облыстарда: Павлодар **37,4%**-ға (2022ж.

-353, 2021ж.-564), Атырау **6,8%-ға** (2022ж.-313, 2021ж.-336), Қостанай **13,8%-ға** (2022ж.-769, 2021ж.-892), Солтүстік Қазақстан **7,5%-ға** (2022ж. - 656, 2021ж. - 709), Ақтөбе **4,7%-ға** (2022ж.-588, 2021ж.-617), Маңғыстау **3,4%-ға** (2022ж. - 254, 2021ж. - 263), Алматы қаласында **5,8%-ға** (2022ж.- 714, 2021ж. - 758) **азайды**.

Өрттер саны облыстарда: Шығыс Қазақстан **17,8%-ға** (2022ж. - 1 506, 2021ж. - 1 278), Жамбыл **13%-ға** (2022ж. - 749, 2021ж. - 663), Батыс Қазақстан **3,5%-ға** (2022ж. - 534, 2021ж. - 516), Шымкент қаласында **4%-ға** (2022ж. - 210, 2021ж. - 202), Астана қаласында **15,7%-ға** (2022ж. - 831, 2021ж. - 718) **өсуі** байқалды.

Өрт туындайтын негізгі объектілер: **62,2%-ы** тұрғын үй секторы, **17,3%-ы** көлік құралдары, **6,6%-ы** ормандар, **3,5%-ы** сауда кәсіпорындары, **3,4%-ы** басқа ашық аумақтар, **1,3%-ы** өндірістік мақсаттағы ғимараттар мен құрылыстар, **1,3%-ы** әкімшілік-қоғамдық ғимараттар, **0,9%-ы** далалар, шалғындар мен жайылымдар, **0,8%-ы** салынып жатқан объектілер және құрылыс алаңдары, **0,7%-ы** ауыл шаруашылығы объектілері, **0,7%-ы** қойма ғимараттары.

Өрттің пайда болуының таралған себептері: **37%-ы** электр жабдықтарын техникалық пайдалану және монтаждау

қағидаларын бұзу, **21,5%-ы** отты абайсыз қолдану, **15,1%-ы** пештерді орнату және пайдалану кезінде өрт қауіпсіздігі қағидаларын бұзу, **6,7%-ы анықталған әдейі өртеу**, **5,8%-ы** найзағайдың тікелей соғуы және олардан туындаған ықпал, **5,3%-ы** тұрмыстық электр аспаптарын пайдалану кезінде өрт қауіпсіздігі қағидаларын бұзу, **2,6%-ы** балалардың отпен ойнауы, **1,2%-ы** электрмен дәнекерлеу және басқа да отпен жүргізілетін жұмыстарды жүргізу кезінде өрт қауіпсіздігі қағидаларын бұзу.

ТАБИҒИ СИПАТТАҒЫ ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАР

Төтенше жағдайлар ТЖ-ның жалпы санынан **11,4%** құрады, 2022 жылы **1 518** оқиға тіркелді (+2,8%, 2021ж.-1 476), бұл ретте **1 019** адам (+30,1%, 2021ж.-783) зардап шекті, соның ішінде **267** адам (-38,8%, 2021ж. -436) қаза болды. ТЖ-ның басым бөлігі **61,1%** - ды (+6,7%, 2022ж.-928, 2021ж.-870), **16** адам (+33,3%, 2021ж. - 12) зардап шекті, соның ішінде **4** адам (-20%, 2021ж. - 5) қаза болды, материалдық нұқсан - **20 648** млн. теңге (+3,4 есе, 2021ж. - 6 140,61) құрады.

ЖАҢА НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ АКТІЛЕР

*Қазақстан Республикасы
Төтенше жағдайлар министрі
2022 жылғы 21 ақпандағы
№ 55 Бұйрыққа қосымша*

Өрт қауіпсіздігі қағидалары

4-тарау.

Тұтану көздерінің жанғыш ортасында өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі

892. Талшықты материалдарды, қатты жанғыш заттарды уатылған (майдаланған) түрінде бастапқы қайта өңдеуді жүзеге асыратын технологиялық желілер, машиналар мен аппараттар бөгде заттарды аулау (бөлу) үшін жарамды құралдармен (тас аулағыштар, магниттік қорғағыш) қамтамасыз етіледі.

893. Сыртқы бетінің температурасы 45°C -тан жоғары құбыржолдардың, жабдықтардың, сыйымдылықтардың, өнім өткізгіштердің беттері материалдардың тұтану қауіпі немесе газдардың, сұйықтықтар буларының немесе шаңның жарылысы пайда болатын үй-жайларда жанбайтын материалдан жасалған қаптамасы бар жарамды қиын жанатын жылу оқшаулағышпен қамтамасыз етіледі.

894. Жұмыс істегенде статикалық электр зарядтары жиналуы мүмкін технологиялық жабдық жарамды антистатикалық құрылғылармен немесе бейтараптағыштармен (радио изотопты, жоғары вольтты, индукциялы) пайдаланылады.

895. Өнімдерді ұсақтау, түту, қопсыту, тарау, тозаңдату, шашырату жүргізілетін аппараттар, ыдыстар, агрегаттар, бөлек тұрған машиналар, аппараттар, басқа жабдықпен материал өткізгіштермен немесе металл құрылымдарымен қосылмаған агрегаттар жерге тұйықтағышпен қамтамасыз етіледі.

896. Құбырлардағы, аппараттардағы, корпустармен қақпақтарды жалғастырғыштардағы және болтпен қосылыстардағы фланецті қосылыстарда электрлік өткізгіш емес сырмен сырланған немесе диэлектриктерден жасалған шайбаларды қолдануға болмайды.

897. Өндірістік және қойма үй-жайлары ішінде іштен жану қозғал-

тқыштары бар машиналар мен жабдықты қолдануға болмайды.

898. Біліктер мен мойынтіректердің қызып не қисайып кетуінің алдын алу үшін олар мерзімді, ауысымына кем дегенде бір рет тексеріледі.

899. Жабдық шегіндегі электр сымдар агрессивті ортадан қорғалады. Металл түтіктер жабдықтың жылжымайтын бөлшектеріне бір-бірінен 400 миллиметрден аспайтын қашықтықта орналасқан арнайы қысқыштармен бекітіледі.

900. Көп мәрте майысуға және қажалуға төзімді мыс желілі арнайы иілгіш кәбілдер немесе жабдықтың қозғалмалы бөліктерінде орнатылған электр қозғалтқыштарын, электр аппараттары мен аспаптарын қоректендіруге арналған жылжымалы ток ажыратқыштар жарамды күйде ұсталады.

901. Білдектер, агрегаттар мен машиналар жұмыс істеген кезде:

- 1) барлық қозғалмалы бөлшектердің еркін айналуы;
- 2) шикізатты аэродинамикалық тазалау кезінде аспирациялық арналарда ауа режимін реттеу және үй-жайда шаңның бөлінуін болдырмау қамтамасыз етіледі.

902. Желдеткіш пен пневмокөліктің объектілік және цех қондырғыларының (жүйелерінің) жұмыс режимі жұмыс нұсқаулықтарында айқындалады, онда өндіріс жағдайлары есепке алынған өрт қауіпсіздігі шаралары, ауа өткізгіштерді, сүзгілерді, от бөгейіш клапандар мен өзге де жабдықты тазалау мерзімдері, сондай-ақ өрт шыққан жағдайда қызмет көрсетуші персоналдың іс-әрекет жасау тәртібі көзделеді.

903. Желдеткіш және пневмокөлік қондырғыларын жоспарлы алдын ала жөндеу мойынтіректерді уақтылы майлау, тегершіктердің жай-күйін және жетек белбеулерінің керілуін тексеру, желдеткіш білігі солқыллы (люфтин) жою, өткізгіштердің электр қозғалтқыштарына қосылатын жерлерінде байланыстардың сенімділігі, электр қорғау жай-күйі күн сайын тексеруге енгізіледі. Әр жөндеуден кейін ұйым басшысы қондырғыларды көрсеткіштер сәйкестігін өлшей және паспорттарда белгілей отырып тексеруді ұйымдастырады.

904. Пневматикалық көлік пен сорғы ауа өткізгіштердің құбырларын да мерзім сайын қарау (тексеру), жүйелерді тазарту және өрт шыққан жағдайда оны ойдағыдай сөндіру үшін терезелер, люктер, ажыратылатын қосылыстар қарастырылған. Байқау терезелері бір-бірінен 10 метрден аспайтын қашықтықта, сондай-ақ үш көзді тетіктердің жанында, бұрылыстарда, қабырғалар мен жабындар арқылы құбырлар өтетін жерде орналастырылады.

905. Желдеткіштің дөңгелегі теңгерімделеді және дөңгелектің қаптама

қабырғасына соғылу мүмкіндігін болдырмайтындай етіп реттеледі.

906. Машинадан ұлпаны және тозаңды шығаратын желдеткіш қондырғының жұмысында ақау байқалған жағдайда (ауа тартудың тоқтауы, желдеткіштің тарсылдауы, ұшқынның пайда болуы, түтін не иіс шығуы) желдеткіш жұмысы тоқтатылып, жөндеу шаралары орындалады.

907. Пневмокөліктің аспирациялық құрылғылары мен жүйелерінің ішкі қабаттары тегіс, шығыңқысы жоқ, қылаусыз етіп орындалады.

908. Желдеткіш, аспирациялық және пневмокөлік қондырғыларына (жүйелеріне) күтім жасау және оларды пайдалану кезінде:

1) пневматикалық және аспирациялық жүйелердің ауа өткізгіштерінде, тозаңды жөртөлелерде, камералар мен сүзгілерде тозаң мен ұлпаның жинауына жол берілмейді. Қарау және тазалау нәтижелері арнайы журналда жазылады;

2) шатырлар мен сорғы құбырлардың ішкі беті жанғыш шөгінділерден жылына кемінде екі рет тазартылады;

3) тозаң сору және тозаң аулау қондырғылары ақаулы болған жағдайда технологиялық жабдықтың жұмыс істеуіне болмайды;

4) шаң камераларында (тозаңды жөртөлелерде) бөгде адамдардың болуына болмайды;

5) жану шыққан жағдайда осы желдеткіш жүйелерге күтім жасау аймағындағы барлық желдеткіш құрылғылары мен технологиялық жабдық дереу тоқтатылып, ауа өткізгіштердегі барлық клапандар жабылады;

б) жалпы шаң камерасына немесе жанғыш тозаңды немесе қалдықтарды тасымалдайтын жеке құрылғылардан жөртөлеге кіретін газ шығаратын түтіктер автоматты клапандармен жабдықталады, сондай-ақ олардың үздіксіз жұмысы қамтамасыз етіледі.

909. Желдеткіш қондырғылар жанғыш және жарылыс қауіпті заттарды тасымалдайтын өндірістік үй-жайларда барлық металл ауа өткізгіштер, құбырлар, сүзгілер және сорғы қондырғысының өзге де жабдығы кемінде екі жерден жерге қосылады.

910. Ауа құрамында тез тұтанатын немесе жарылыс қауіпті заттар (газдар, бу, тозаң) болуы мүмкін үй-жайлардың желдеткіш жүйелерінің құрылғыларын реттейтін желдеткіштердің құрылымы мен материалы ұшқын түзілу мүмкіндігін болдырмайды.

911. Өртке қарсы қалқалардың қиылысатын жерінде орнатылған ауа өткізгіштердің автоматты от бөгегіш құрылғылары (қалқалағыштар, шиберлер, клапандар) жарамды күйде ұсталады, олардың жұмысқа қабілеті айына 1 реттен сиретпей тексеріледі.

912. Желдеткіш жүйесінде от бөгегіш құрылғыларды пайдалану кезінде:

1) аптасына кем дегенде 1 рет олардың жалпы техникалық жай-күйі тексеріледі;

2) ысырмалардың сезімтал элементтерін (тез балқитын құлыптар, тез жанатын ендірмелер, температураға сезімтал элементтер) жанғыш тозаңнан уақтылы тазаланады;

3) магистралдық құрама ауа өткізгішке қосылатын жерінде дайындау бөлімшесінің бір машинасына немесе машиналар тобына күтім жасайтын ауа өткізгіштер тарамдарында орналасқан өртке қарсы қол ысырмаларының жарамдылығы үнемі тексеріліп отырады;

4) өрт, жарылыс қауіпті үй-жайларға күтім жасайтын желдеткіш қондырғыларды қашықтықтан қосу немесе ажырату құрылғыларының жарамдылығы аптасына кем дегенде бір рет тексеріліп отырады.

913. Тозаңды гравитациялық тұндыру үшін желдеткіштер мен ауа үрлейтін машиналардан кейін орналасқан ыдыстарды (аспирациялық шахталарды, тозаң тұндыру камераларын) пайдалануға болмайды.

914. Пневмокөлік қондырғыларына орнатылатын органикалық шыныдан жасалған қоспалары 100 миллиметрден аспайтын орам қадамы бар сыммен сыртынан оралады. Көрсетілген сымның екі шеті де арасында ендірме орналасқан қондырғының металл бөліктеріне мықты бекітіледі. Аспирациялық қондырғылардың ауа жолдары мен инженерлік желілердің құбырларының жанасуына жол берілмейді.

915. Магниттік қорғау:

1) желдеткіштерге, конденсаторларға және технологиялық жабдыққа талшықты материалдар массасымен қатты заттардың (тас, шлак) түсуін болдырмау үшін олардың алдына тас аулағыштар, ал металл заттарды шығару үшін магниттік аулағыштар орнатылады. Аулағыштар құбырлардың тігінен (еңкіш) көлденең күйге бұрылатын жерлерде орнатылады;

2) магниттік бөгеттер дайындау бөлімшесінің түту, тарау машиналарының, араластырғыштарының және жабдығының алдына орнатылады;

3) электр магниттік сепараторлар жұмыс істеген кезде шикізатпен жанасатын бөлшектердің (магнит өткізгіштің, мойынтіректердің, бөлшектердің) қызуы бақыланады;

4) электр магниттік сепараторлардың жарық сигнализациясының үздіксіз жұмыс істеуі қамтамасыз етіледі;

5) магниттік колонкаларда магниттік қоспалардан тазалауға арналған таға блогын оңай алу қамтамасыз етіледі. Бұл ретте магниттік қоспалар-

дың шикізатқа түсуіне жол берілмейді;

6) магниттік колонкаларды металл қоспаларынан тазарту үшін арнайы щеткалар немесе ағаш қырғыштар қолданылады;

7) магниттік қоспаларды аулауға арналған жабдыққа күтім жасау және оны тексеру үшін еркін өту жолы қамтамасыз етіледі;

8) электр энергиясын беру тоқтаған кезде сепараторлардың электр магниттеріне өнім жіберуге болмайды;

9) қызмет көрсетуші персонал магнитті өрістің тұтас ұзындығы бойымен шикізаттың электр магнит сепараторларға және магнит колонкаларға үздіксіз және біркелкі түсуін тексеріп отырады.

916. Шикізаттың, өндіріс қалдықтарының, өндірістік тозаңның, дайын өнімнің жануы (өздігінен тұтануы) байқалғанда өртке қарсы қызметке дереу хабарланады, қызметкерлерді эвакуациялау шаралары орындалады, барлық жабдық тоқтатылады және тоқтан ажыратылады.

917. Авария алдындағы қауіпті факторлар (машиналардың айналатын бөлшектерінің авариялық үйкелісі кезінде, машина бөлшектері сынған, жабдыққа бөгде заттар түскен, машинаға өнім үйіліп қалған кезде жанған шикізаттың, күйіктің, түтіннің иісі, жоғары температура, шу, діріл) пайда болғанда көлік жабдығы тоқтатылып, мұқият тексеріледі. Ақау себептері анықталып, жойылғаннан кейін ғана жабдық іске қосылады.

918. Технологиялық (көлік) желісі автоматты (авариялық) тоқтаған кезде бұғаттау іс-әрекетін жасауға сигнал берген құрылғыны (жылдамдықты бақылау релесі, шикізат тіреу тетігі, электр қозғалтқышы жетегінің шамадан тыс тоқ жүктемесінен қорғау) анықтап, оның іске қосылу себебін біліп, жою қажет. Технологиялық (көлік) желіні келесі іске қосу алдында ол материалдардан босатылып, ақауы жойылады.

919. Технологиялық, көліктік немесе аспирациялық жабдықта жанып жатқан (бықсыған) өнім табылған кезде өндірістік жабдық пен желдеткіш қондырғылары дереу тоқтатылады, желдеткіштің ауа жолдары жабылады, ал электр желісі ажыратылады.

920. Жану ошақтарын жойғаннан кейін ауа өткізгіштерді, сүзгіш камераларды, тозаң камераларын (тозаңды жеткелерді), сондай-ақ технологиялық машиналарды әбден тазалағанға дейін желдеткіш және пневмокөлік қондырғыларын іске қосуға болмайды.

921. Өртті өндірістің тозаңды қалдықтар суының бағытталған шағын ағыстарымен сөндіруге болмайды.

8-бөлім.**Ауыл шаруашылығы өндірісі объектілерін ұстау кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі****1-тарау.****Негізгі өндіріс объектілерін ұстау кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі**

922. Жануарлар мен құстарға арналған үй-жайларда шеберханалар, қоймалар, автокөлік, трактор, ауыл шаруашылығы техникасы тұрақтарын орналастыруға, сондай-ақ фермаларға қызмет көрсетумен байланысты емес жұмыстарды жүргізуге болмайды.

Бұл үй-жайларға газ шығаратын түтігі ұшқын сөндіргішпен жабдықталмаған тракторлардың, автомобильдер мен ауыл шаруашылығы машиналарының кіруіне болмайды.

923. Фермалардың шатыр үй-жайларында ірі жемшөпті сақтауға жол берілмейді.

924. Электр брудерлерін пайдаланғанда жылу қыздырғыш элементтерінен төсемдер мен жанғыш заттарға дейінгі қашықтық тігінен кемінде 80 сантиметр, ал көлденеңінен кемінде 25 сантиметр болады. Ашық жылыту элементтерін қолдануға болмайды.

925. Жылжымалы ультракүлгін қондырғылар және олардың электр жабдықтары жанғыш материалдардан кемінде 1 метр қашықтықта орналастырылады.

926. Электр брудерлер мен ультракүлгін қондырғылардың ішкі электр желісі кабельден немесе оқшауланған сымнан жасалады. Оқшауланған сым құбырларда немесе оқшаулағышы бар зәкірлерде еденнің деңгейінен кемінде 2,5 метр биіктікте және жанғыш құрылғылардан 0,1 метр қашықтықта төселеді.

927. Қырқатын агрегаттың бензин қозғалтқышын ғимараттардан 15 метр қашықтықта, шөп пен қоқыстан тазартылған алаңшада орнату қажет. Жанар-жағармай материалдарының қоры қырку бекеті мен құрылыстардан 20 метр қашықтықта, жабық металл ыдыста сақталады.

928. Қырку бекетінде ауысым өнімінен артық жүн жинауға және өтушығу орындарына жүн теңдерін үйіп қоюға болмайды.

929. Аммиак селитрасы отқа төзімділігі I және II дәрежелі дербес, шатырсыз, бір қабатты, өртенбейтін едені бар ғимаратта сақталады. Ерекше жағдайларда селитраны отқа төзімділігі I немесе II дәрежелі ауыл шаруашылығы кәсіпорнының минералды тыңайтқыштар қоймасының жеке

бөлігінде сақтауға болады. Әсері күшті тотықтырғыштар (магний және кальций хлораттары, сутегінің асқын тотығы) отқа төзімділігі I, II және III дәрежелі ғимараттардың жеке бөліктерінде сақталады.

930. Фермалар мен басқа ауыл шаруашылығы объектілерін қылқан жапырақты ормандарға жақын, құрылыстар мен орман алқаптарының арасында орналастырғанда көктемгі-жазғы өрт қауіпті кезеңге ені кем дегенде 4 метр өрттен қорғайтын алқаптар құрылады.

931. Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының аумағында, сондай-ақ жанғыш ауыл шаруашылығы өнімдерін сақтау және өңдеу орындарында ашық отты қолдануға болмайды.

2-тарау.

Ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдеу кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі

932. Қаптарды ұннан тазарту және оларды сақтау үшін қапты қағатын машина орнатылған оқшауланған үй-жайлары көзделеді.

933. Нан пісіру кәсіпорындарында сұйық май мен өсімдік майын ыдыссыз сақтау жеке үй-жайда көзделеді.

934. Отын жағатын бөлімде бір ауысымға арналған қатты отын қорының болуына жол беріледі.

935. Нан пісіру пештері сұйық отында жұмыс істегенде сұйық отынның шығыс бактарын орнату үшін ғимараттан тыс жерде өртенбейтін құрылыстан жасалған, оқшауланған үй-жай көзделеді.

936. Элеваторлардағы, ұн тартатын, құрама жем және жарма зауыттарында бір мезгілде болуы 15 адамнан аспайтын өндірістік үй-жайлардың есіктерін ішке қарай (эвакуациялау орнына қарсы) ашылатындай етіп жасайды. Сонымен қатар тамбур-шлюздердің есіктері әр жаққа ашылады (өндірістік үй-жайларынан тамбур-шлюздеріне қарай эвакуациялау жолына қарсы, тамбур-шлюзден саты алаңына қарай есіктер – эвакуациялау жолы бойымен).

937. Таспа конвейерлерін өткізуге арналған өртке қарсы қабырғалардағы ойықтар автоматты өрт сөндіру клапандарымен немесе өрт шыққан жағдайда, оларды жабуға арналған құрылғылармен жабдықталады.

938. Тұрмыстық, қосалқы және әкімшілік-шаруашылық үй-жайлары, басқару пульгінің үй-жайлары, электр таратқыш құрылғылары, желдеткіш камералары мен саты алаңдары арқылы ауа өткізгіштерді, материал өткізгіштерді, өздігінен ағатын құбырларды жүргізуге болмайды.

939. Кабель тартуға арналған шахталарда норияларды, өздігінен ағатын құбырлар мен аспирациялау құбырларын, сондай-ақ басқа тасымалдау және технологиялық жабдықтарды орнатуға болмайды.

940. Құрама жем зауыттарында ұн шикізатын және кебектерді түсіру орындары аспирациямен жабдықталады.

941. Силос пен бункерлерге арналған люктер, сондай-ақ өздігінен ағатын құбырлардағы, ауа өткізгіштердегі және аспирациялық қаптамалардағы шағын люктер үй-жайды шаң басудан сақтандыратын тығыз қосылыстармен қамтамасыз етіледі.

942. Барлық қоймалар бір-бірінен 100 метрден аспайтын қашықтықта орналасқан сырттан сүйеп қоятын сатылармен жабдықталады.

943. Жұмыс басталардан бұрын дән тазартқыш және дән бастыратын машиналар үй-жайға шаңның кіруін болдырмайтын аспирациялық каналдарда ауа режиміне реттеп қойылады. Машиналардың үстіндегі жарылысты бәсеңдеткіштер жұмысқа жарамды күйде ұсталады.

944. Өнімділігі сағатына 50 тоннадан астам нориялар тоқтаған кезде таспаны кері жүруден қорғайтын автоматты тежеуіш құрылғыларымен қамтамасыз етіледі. Норияларды және жекелеген бөлшектерді жанғыш материалдардан жасауға болмайды.

945. Барлық аспирациялық қондырғылардың паспорттарын әр жөндеу жұмыстарынан кейін аспирациялау жөніндегі инженер немесе кәсіпорынның басшылығы бөлген басқа жауапты адам тексереді.

946. Өрт қауіпті санатындағы (B1-B4) үй-жайлар мен ғимараттардың аспирациялық және пневмокөліктік қондырғылардың ауа үрлегіш машиналары мен желдеткіштері тозақ тұтқыштардан кейін (ауаның қозғалу бағытымен) орнатылады.

Ұн тарту зауыттарындағы өнімділігі жоғары жинақтама жабдықтардың пневмокөлік жүйелерінде сүзгіштер орнатылғанға дейін ұшқын қауіпсіз желдеткіштерді орнатады.

947. Тозанды жинауға және сақтауға арналған ыдыстар мен жедел (өндірістік) ыдыстардың аспирациясын технологиялық және көліктік жабдығы бар бір аспирациялық қондырғыға қосуға болмайды.

948. Технологиялық және көліктік жабдық аспирациялық қондырғыларымен бұғатталады.

949. Элеваторлардың жұмыс ғимараттарында желдеткіштер мен дән кептіргіштерінің тозақ тұтқыштарын орналастыруға болмайды.

950. Элеваторлардың өндірістік жайларында орналасқан бункерлер мен силостардағы өндірістік тозақ мен аспирациялық қалдықтарды жина-

уға және сақтауға болмайды.

951. Транзиттік ауа өткізгіштерді шикізат және дайын өнім сақтайтын қойма арқылы, сондай-ақ жарылыс-өрт қаупі және өрт қаупі бойынша А, Б, және В1-4 санатындағы үй-жайлар арқылы тартуға болмайды.

952. Желдеткіштер мен ауа үрлегіш машиналардан кейін орналасқан тозаңды гравитациялық тұндыруға арналған ыдыстарды (аспирациялық шахталарды, тозаң камераларын) пайдалануға болмайды.

953. Ауа өткізгіштер мен материал өткізгіштер кемінде екі жерде жерге тұйықталады.

954. Тозаң тұтқыштар мен ауа үрлегіш машиналар қосымша тұйықталады. Қондырғы элементтері арасындағы қосылыстарда болттардың астына диэлектрлік материалдардан жасалған шайбаларды және электр өткізбейтін бояулармен сырланған шайбаларды қолдануға болмайды.

955. Аспирациялық қондырғылардың ауа арналарының жылыту жүйесінің құбыр жолдарымен түйісуіне жол берілмейді.

956. Технологиялық және тасымалдау жабдығын пайдалануда өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатымен конвейер таспасы қаптамасының, норийлер мен басқа да тасымалдаушы машиналардың бос бұтақпен соғылуы және қоршау қаптамаға үйкелуі, сондай-ақ оларды буксирлеу мен иілу тыйым салынған.

957. Машиналардың мынадай жағдайларда пайдаланылуына жол берілмейді:

- 1) тұтанудың немесе күюдің аздаған белгілері болған бойда;
- 2) жабдыққа тән емес шу мен діріл пайда болғанда;
- 3) машинаға өнім үйіп тасталған, тіреп қойылған және асыра жүктелген кезде;
- 4) машинаның тіреуіш конструкциясы, шкиві, тісті доңғалағы және басқа да жұмыс органы бұзылғанда;
- 5) жұмыс органдарына бөгде заттар түскенде .

958. Жобалық және техникалық құжаттамада көзделген аспирация жүйесі жоқ, норийлер мен ұнтақтағыштардағы жарылыс ыдыратқыштары жоқ жабдықты пайдалануға болмайды.

959. Өнімдерді (шикізатты) жаншып үгетін білдектер, ұнтақтағыштар, қамшылау машиналары және соқпа машиналар арқылы өткізу алдында магнитті сепараторлар орнатылады.

960. Үй-жайға шаң кірмеу және тығыздап жабылуы үшін жабдықтың жұмыс істеуін жедел бақылауға арналған есіктер, қақпалар және шағын люктер тығыздағыштармен жабдықталады.

961. Ұшқынның пайда болуына жол бермеу үшін түйгіш барабанның ішкі бетіне түйгіштердің тиюіне жол берілмейді.

962. Норияларды пайдаланғанда:

1) нория таспасының барабанда тұрып қалуына;

2) таспалар мен шөміштердің нория құбырлары мен бастиек және табандықтың қаптамасына тиюіне;

3) норияны табандықтардағы тіреуіштердің жылдамдығы мен датчиктерін бақылау релесісіз пайдалануға болмайды.

963. Таспа конвейерлері жұмыс істегенде:

1) жылдамдықты бақылау релесісіз пайдалануға;

2) барабандар мен роликтерде басқа жаққа қарай шығаруға және тіреуіш құрылыстарына тиюге;

3) роликтер айналмай тұрғанда таспаның тоқтауына;

4) барабандарда таспа тоқтап қалуына жол берілмейді.

964. Шынжырлы (батпалы қырнауыштары бар) конвейерлерді қораптар асып кеткенде тіреуіш датчиктерінсіз немесе конвейері автоматты түрде тоқтататын қондырғыларсыз пайдалануға болмайды.

965. Иірліктерді олардың шеттеріне қысымына байланысты ашылатын өнімнің жүрісі бойынша орнатылған сақтандырғыш клапандарсыз пайдалануға болмайды.

966. Көлік таспаларын және жетек белбеулерін металдан жасалған қапсырма шеге, болттар арқылы (олар жанғыш вулканизацияны пайдаланып, қайыс белдікшелермен тігу арқылы қосылуы тиіс) қиыстыруға болмайды.

3-тарау.

Құрама жем зауыттарының жабдығын пайдалану кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі

967. Ақауы бар ұнтақтағышты, сондай-ақ жүктемені автоматты түрде реттеуге арналған құрылғысы бар электр қозғалтқыш бұғатталмаса, ұнтақтағышты пайдалануға болмайды.

968. Ұшқындауды болғызбау үшін дека мен елеуішке тиюіне жол берілмейді.

969. Ұсақтағыш үшін қолдан жасалған сақтандырғыш шрифтерін, көлемдері және механикалық сипаттамалары белгісіз металл өзектерді қолдануға болмайды.

4-тарау.**Үн тарту және жарма зауыттарын пайдалану кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі**

970. Өнімі жоқ, біліктері қысылған, белағаштарының бойымен ауытқып және жылжып кеткен білдектермен жұмыс істеуге болмайды.

971. Елек-суырғы машиналарын пайдаланған кезде себу шанақтарының, тас іріктегіштердің, сепараторлардың серпімді және берік қосылыстарын қолдануға болмайды. Шанақтардың иілгіш қосылыстары тозақ өткізбейтін материалдан жасалған, сыртқа шығаратын келте құбырларымен берік жалғасқан болуға тиіс.

972. Бастиегі түсіріліп тұрғанда, тарту құрылғылары дұрыс болмаған, қазақ дискілері нашар бекітілген немесе кептіргіш дөңгелектері болмаған жағдайларда аршу машиналарын іске қосуға болмайды.

973. Аршу машиналары мен ажарлау машиналарының дискілерінде, пішімбіліктерінде және декаларында сызаттар мен ақаулар, дисбаланс болса, машиналармен жұмыс істеуге болмайды.

974. Электр энергиясы тоқтаған кезде электр магниттеріне өнімнің жетуін болдырмау үшін электр магнитті сепараторлар бұғатталмаса, электр магнитті сепараторларды пайдалануға болмайды.

5-тарау.**Нан пісіру кәсіпорындарын ұстау кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі**

975. Сұйық отынмен жұмыс істейтін пештерге шығын бақтары от жағу бөлімшесінен тыс, бөлек үй-жайларда орналастырылады.

976. Каналдық пештерді жарылыстан сақтандыратын клапандарсыз пайдалануға болмайды, газ құбырлары мен жоғарғы от жағу бөліктерінде орнатылған бір жарылыс клапанының ең аз алаңы – 0,05 шаршы метр.

977. Пештерді жылу мен газ тәрізді заттарды шығаруға арналған желдеткіш құрылғыларысыз пайдалануға болмайды.

978. Газ тәрізді және сұйық отындармен жұмыс істейтін пештерде авариялық жағдайларда:

1) пештің оттығына сұйық отын және жандыруға арналған құрылғыларға ауа жеткізу тоқтаған (сұйық отынмен жұмыс істейтін пештер үшін);

2) жылыту жүйесіндегі жылытатын газдардың шекті температурасынан асып кеткен;

3) конвейер тоқтаған кезде отын жеткізуді автоматты түрде тоқтататын құрылғылар көзделеді.

979. Пештерді авариялық жағдайларда пісірілген өнімдерді шығаруға арналған резервтік механизмсіз пайдалануға болмайды.

980. Нан пісіру қалыптары мен табақтарын тазалауға арналған машина бөлшектер мен тозаңды жинауға арналған құрылғысыз, сонымен қатар майдың шашырауын болдырмайтын құрылғысыз пайдалануға болмайды.

Өндірістік пештерде қалыптарды күйдіруге (қыздыруға) болмайды. Металл қалыптар мен табақтарды тек осы үшін арнайы арналған пештерде ғана қыздыруға (күйдіруге) жол беріледі.

6-тарау.

Технологиялық процестерді ұстау кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі

981. Цехтың ішіндегі пневматикалық көліктен шлюз бекітпелерінің немесе жүк түсіргіштерінің бекітпе топтарының шеткі білікшелерінде жылдамдықты бақылау релесіз пайдалануға болмайды (бұл талап өнімділігі жоғары жабдық жиынтығының шлюз бекітпелеріне қолданылмайды).

982. Дәнді емес өнімдерді (шрот, күнжара, түйіршіктелген шөп ұнын) астық элеваторларының силостары мен бункерлерінде қабылдауға және сақтауға болмайды.

983. Дәнді жүгеріні тек ғимараттан тыс орнатылған шахталық түзу ағынды кептіргіштерде ғана кептіру керек.

984. Күріш, тары, қарақұмық қабықтары жарма зауытының бункерлік үлгідегі қоймалардан тыс жерде, 2 тәулікке сыйымдылықтан асырып, ашық алаңда, шатыр астында сақтауға болмайды.

985. Бензин иісі бар шроттарды тиеуге болмайды.

986. Дән, күнжара және шроттар сақталатын силостарды температураны күн сайын қашықтан бақылау қондырғыларынсыз (тұрақты термометр жүйелерімен) пайдалануға болмайды.

987. Шаң-тозаңды болдырмас үшін өндіріс қалдықтарын жабық қаптамасыз тасымалдауға ағымды, механикалық көлік пен пневмокөлікті (нориялар, шынжырлы транспортерлер, таспалы және роликсіз конвейерлер) қолдануға болмайды.

988. В1-В4 санатындағы өрт қауіпті үй-жайларда өндіріс қалдықтарын ыдысқа орналастыруға болмайды.

7-тарау.

Егіс науқанын өткізу, дәнді дақылдарды жинау және азық дайындау кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі

989. Егіс науқаны басталмас бұрын, оған жұмылдырылған барлық тұлғаларға өртке қарсы нұсқаулықтан өту қажет, ал жинау агрегаттары мен автомобильдері әрқайсысы 5 литрлік кемінде екі өрт сөндіргішпен, жарамды ұшқын сөндіргіштермен жабдықталады және қуаттау, оталдыру және майлау жүйелері реттеледі.

990. Масақты егін пісер алдында олардың орман алқаптарына, дала жолағына, автомобиль және теміржолдарға іргелес жерлерінде ені кемінде 4 метр жолақ шабылады және жыртылады.

991. Дәнді дақылдарды жинауды астық алқаптарын алаңы кемінде 50 гектар учаскелерге бөлуден бастау қажет. Учаскелердің арасына ені кемінде 8 метр шалғы жолы жасалады. Шалғы жолынан шабылған астық дереу жиналады. Шалғы жолының ортасында ені кемінде 4 метр жер жыртылады.

992. Уақытша қыр орындары астық алқаптары мен қырманға 100 метрден жақын болмауы керек. Қыр орындарының, астық қырмандары алаңшаларының ені кемінде 4 метр жолақ етіп жыртылады. Көлемі 25 гектардан астам жиналып жатқан астық алқаптарына тікелей жақын жерлерде өрт шыққан жағдайда өртенген аймақты жыртуға арналған соқасы бар трактор дайын тұруы керек.

993. Шөп шабу алдында ауыл шаруашылығы алқаптары мен периметрі бойынша жайылымдар ені кемінде 4 метр минералданған жолақпен жыртылады.

Адамдардың ауыл шаруашылығы алқаптары мен жайылымдарда шөп шабу жұмыстарын жүргізген кезде, өрт болған жағдайда жану аймағын жыртуға, шөптесін өсімдіктердің өртенуіне жол бермеу үшін соқасы бар трактор пайдалану ұсынылады, өрт сөндіру құралдары - бейімделген бір жабдық немесе кемінде 5 текше метр тіркемелі контейнер, өрт сөндіргіштер, күректер, шатырлақтар.

994. Автотрактор техникасын құрғақ шөптен, жанғыш қоқыстан тазартылған және ені кемінде 4 метр жолақпен жыртылған арнайы алаңдардан тыс жерде, немесе қырманнан, шөп пен сабаннан, астық алқаптарынан 100 метр қашықтықтағы, ғимараттар мен құрылыстарға 50 метр қашықтықтағы жыртылған жерде сақтауға және мұнай өнімдерін құюға болмайды.

Ауыл шаруашылығы техникасының кабинасы мен шанағында тез

жанғыш заттарды сақтауға және тасымалдауға болмайды.

Ауылшаруашылық техникасының мотор бөлігі, бөлшектері мен тораптары таза ұсталады, жанғыш сұйықтықтардың дақтары дереу жойылады.

995. Егіс науқаны мен дәнді дақылдарды жинау және азық дайындау кезеңінде:

1) тракторлардың, қақпақтары жоқ немесе қақпақтары ашық автомобильдер мен өзі жүретін шассилердің жұмыс істеуіне;

2) қозғалтқыштардың радиаторларындағы шаңды күйдіру үшін дәнекерлейтін лампаларды қолдануға;

3) далада түнгі уақытта автомашиналарға жанар-жағар май құюға;

1) бакте немесе цистернада жанармайдың бар-жоғын жанып тұрған сіріңкемен немесе басқа да ашық отпен тексеруге;

2) ауыл шаруашылығы машиналарының (автомобильдер, комбайндар, тракторлар және басқа да тартылған жабдықтар) жарамды ұшқын сөндіргіштерсіз жұмыс істеуіне болмайды.

996. Өрт қауіпінің жоғары класы кезеңінде меншігі мен меншік нысанына қарамастан жердің барлық санаттарында (ауыл шаруашылығы алқаптары, жайылымдық жерлер) мыналарға жол берілмейді:

1) құрғақ шөпті өсімдіктер мен өсімдік қалдықтарын тамырымен күйдіру;

2) ауыл шаруашылығы мақсатында қолданылатын жерлердегі өртеу жұмыстары.

Қамысты және құрғақ өсімдіктерді шабуға шаруашылық және өндірістік қажеттілік жағдайында және өрттердің шығу қаупін төмендету мақсатында ғана жол беріледі

997. Ауыл шаруашылығы алқаптары мен өрістерде шөпті, аңыз қалдықтарын, сабанды өртеу жұмыстарын (бұдан әрі – ауыл шаруашылығындағы өртеу жұмысы) ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының (шаруашылықтарының) басшылары, жеке тұлғалар, жеке кәсіпкерлер, орман иелері өрт қауіпті кезеңі алдында немесе соңында мынадай өрт қауіпсіздігі талаптарын сақтай отырып жүргізеді:

1) ауыл шаруашылығындағы өртеу жұмысын бастамас бұрын өз қызметкерлеріне, сондай-ақ осы іс-шараға қатысушыларға өрт қауіпсіздігі талаптарын сақтау туралы, өрт сөндіру тәсілдері туралы нұсқаулық беру ұйымдастырылады;

2) ауыл шаруашылығындағы өртеу жұмыстарын жүргізу уақытында жауапты адамдар тағайындалады;

3) ауыл шаруашылығы өртеу жұмыстарын жүргізу орындарында әр өрт сөндіру автоцистернасы немесе бейімделген техника, бір соқалы трактор, өрт сөндіргіштер, күректер есебінен өрт сөндіру құралдарымен жабдықталған патрульдік бекеттер қойылады;

4) жұмыстар жүргізу алдында ауыл шаруашылығындағы өртеу жұмысының аумағы ені кемінде 8 метр жолақпен жыртылады және ауданы 25 гектардан аспайтын учаскелерге бөлінеді;

5) орман алқаптары, орман белгілері, егістікті қорғау жолақтары мен егістіктердің өртейтін учаскелеріне іргелес көгалдандырушы екпе ағаштар ені кемінде 8 метр етіп жыртылады;

6) ауыл шаруашылығындағы өртеу жұмыстары желдің әсері 3 баллдан аспайтын (секундына 5 метр) болғанда, жыртылған учаскелерде жауапты адамдар мен жұмыскерлердің бақылауымен жүргізіледі;

7) жалынның тез таралуын болдырмау мақсатында ауыл шаруашылығындағы өртеу желдің ық жағынан басталады;

8) ауыл шаруашылығындағы өртеу жұмысы аяқталғаннан кейін өртелген аумақтың периметрін мұқият тексеру, бықсыған жерлер мен жану ошақтарын анықтау және жою, қайта жанудың алдын алу үшін 3 сағат ішінде күзет қою қамтамасыз етіледі.

8-тарау.

Дәруменді шөп ұнын дайындау және сақтау кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі

998. Шөп ұнын жасауға арналған агрегаттар қалқаның астына немесе үй-жайға орнатылады. Жанғыш материалдан жасалған қалқалар мен үй-жайлар оттан қорғайтын құраммен өңделеді.

999. Шөп ұнын дайындау бекетін жанар-жағармай материалдары бар цистерналар мен құрылыстардан 50 метрден кем қашықтықта, ал ірі азық сақталатын ашық қоймалардан 150 метрден кем қашықтықта орналастыруға тыйым салынған.

1000. Шығыс отын багін агрегат үй-жайынан тыс орнату керек. Отын құбырлары кемінде екі вентильмен (біреуі – агрегатта, екіншісі – отын багінде) жабдықталады.

1001. Агрегаттар мен үй-жайлардың (алаңшалардың) электр жабдығы мен электр талсымы орнатылған жерлерінде ЭҚОҚ бойынша II – III класты өрт қауіпті аймақтарға арналғандай етіп орындалады.

1002. Дайындалған және қаптарға толтырылған ұнның температура-

сын төмендету үшін оны жабын астында кемінде 48 сағат ұстайды.

1003. Ұнды үйілген күйінде сақтауға, басқа заттармен және материалдармен бірге сақтауға, сондай-ақ жанғыш материалдардан жасалған ғимараттарда, құрылыстарда және үй-жайларда сақтауға болмайды. Ұнды бөлек тұрған қоймада немесе желдеткіш жүйесі бар, ылғал болмайтын бөлікте сақтау керек.

1004. Ұны бар қаптар бір қатарға екі қаптан биіктігі 2 метрден аспай-тындай етіп қатарларға жиналады. Қатарлар арасындағы өту жолдарының кеңдігі кемінде 1 метр, ал қабырғалар бойынан – кемінде 0,8 метр етіп орындалады.

9-тарау.

Зығырды, сораны және өзге де техникалық дақылдарды алғашқы өңдеу кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі

1005. Зығырды, сораны және басқа техникалық дақылдарды (бұдан әрі – зығыр) өңдеуге арналған үй-жайлар машина бөлімшесінен оқшауланады.

1006. Машина бөлімінің іштен жану қозғалтқыштарын шығару құбырларында ұшқын сөндіргіштері болмаса, сонымен қатар машина бөлімі қабырғаларының жанғыш конструкциялары арқылы құбыр шығатын жерде өрт сөндіру құрылғысы болмаса, оларды пайдалануға болмайды.

1007. Зығыр шикізаты (сабан, зығыр сабаны) маяларда, шохаларда (жабын астында), жабық қоймаларда сақталады, ал талшықтар мен қалдық талшықтар – тек жабық қоймаларда сақталады.

1008. Техникалық дақылдарды алғаш өндегенде мыналарды істеуге болмайды:

1) фермалар, жөндеу шеберханалары, гараж аумағында зығырды сақтауға және жармалауға;

2) автомашиналарға, тракторларға өндірістік үй-жайларға, дайын өнімдер мен шоха қоймаларына кіруге. Автомашиналар көрсетілген ғимараттардан, маялардан және шохалардан кемінде 5 метр, ал тракторлар кемінде 10 метр қашықтықта тоқтауы керек;

3) илеу-түту цехында пешпен жылыту жүйесін орнатуға.

1009. Зығыр өңдеу пунктінің аумағына жарамды ұшқын сөндіргіштермен жабдықталмаған автомобильдер, тракторлар және басқа да өзі жүретін машиналар кіре алмайды.

1010. Көлік құралдарының қозғалтқыштардың шығару жүйелерінен пайдаланылған газдардың шығу бағыты бойынша маяларға (шохаларға)

жақындауына болмайды.

1011. Зығыр өңдеу бекетінің аумағында темекі шегуге арналған орындарды өндірістік ғимараттар мен дайын өнімді жинап қою орындарынан 30 метрден жақын қашықтықта орналастыруға болмайды.

1012. Зығыр сабанын табиғи түрде кептіру арнайы бөлінген учаскелерде жүргізіледі.

Зығыр сабанын жасанды түрде кептіру тек арнайы кептіргіштерде, ригаларда (дегдітпелерде) ғана жүргізіледі.

1013. Өндірістік ғимараттарда орналастырылған кептіргіштер басқа үй-жайлардан жанбайтын материалдардан жасалған өртке қарсы бөгеттермен бөлінеді.

Кептіргіштер мен кептіргіш камералардың бөлек тұрған ғимараттарының жанғыш конструкциялары екі жағынан сыланады.

1014. Зығыр сабанын кептіруге тұрақты кептіргіштер тек мынадай жағдайларда қолданылады:

1) пеш оттығы мен циклонның күмбездері және ішкі беттері күйдірілген кірпіштен орындалған, ал сыртқы жағынан пеш сыланып, әктелген;

2) ауа өткізгіштер сыртқы жағынан жанбайтын 50 миллиметрлік жылу қабатымен қорғалған, ал қосылған жерлерінде жанбайтын төсемдер орнатылған;

3) желдеткіш сыртындығы жылу тасығыштың температурасын бақылау металл термометрмен жасалады;

4) жер асты таратқыш каналдың басында ұшқын сөндіргіш орнатылған;

5) канал қабырғалары кірпіштен орындалған, үстінен темір бетонды плиталармен және басқа да өртенбейтін құрылғылармен жабылған;

6) түтін құбыры өтетін жерде шатырды торлау арқылы кемінде 50 сантиметр көлем өңделген.

1015. Зығыр сабанын кептіруге арналған ригаларда орнатылатын пештердің құрылымы үй-жайдың ішіне ұшқын түсу ықтималын болдырмайтындай етіп орындалады.

Ригалар мен кептіргіштерде пештердің үстіне зығыр төсеу үшін жел тартқыш орнатуға рұқсат берілмейді. Пештен жанғыш құрылғыларға дейінгі қашықтық кемінде 1 метр болуға тиіс. Пеш жағынан жел тартқыштардың биіктігі жабынға дейін қоршауы болуы керек.

1016. Кептіргіштер мен ригаларда:

1) зығыр сабанын кептіргенде жылу тасығыштың температурасы 80°C аспауға, ал бастиектерін кептіргенде - 50°C аспауға тиіс;

2) пештің оттығында отынның толық жануы қамтамасыз етілуге тиіс,

ал түтін газдарында ұшқындар және отынның жанып кетпеген бөлшектері болмауы керек;

3) желдеткіш от жағу басталғаннан кейін бір сағат өткенше сөндірілмейді. Кептіргіш камераларында түтін белгілері бар жылу тасығышты қолдануға болмайды;

4) кептіргіштің бір ауысымдық жұмысынан кейін от жағу кеңістігін, тұнба камераларын, ұшқын сөндіргіш циклондардан және араластыру камераларын күлден тазарту қажет. Түтін құбырларын кептіргіш жұмыс істегеннен 10 күннен асырмай тазартып отыру керек;

5) жаңа зығыр сабанын кептіруге жүктер алдында науалар мен кептіргіш камераларды үнемі ішіне түскен зығыр сабанынан және әртүрлі қалдықтардан тазарту керек. Зығыр сабаны және зығыр талшықтар қорын кептіргіш үй-жайында сақтауға болмайды;

6) зығыр сабаны ригаға жүктегеннен кейін түсіп қалған және жел тартқыштардан салбырап тұрған өсімдік сабақтарын жинап, пешті, қабырғаларды, еденді зығыр сабанынан мұқият тазарту керек. Зығыр сабанын кептіргіш ғимаратына тақап жинауға болмайды.

1017. Илеу-түту агрегаты тұратын үй-жайдың желдеткіші болуға тиіс, ал түту агрегатының әрқайсысына шатыр орнатылуға тиіс. Білдектерді барлық жағынан үй-жайда шанның таралуына жол бермейтін алмалы-салмалы және қайырмалы қалқандармен жабу керек.

1018. Желдеткіш құбырлары желдеткіштердің алдында және олардан кейін орнатылатын ысырмалармен (шиберлермен) жабдықталады. Оларға еркін өтетін жол қамтамасыз етілуі керек.

1019. Өндірістік үй-жайдағы зығыр сабаны санын ауысымдық қажеттіліктен арттыруға болмайды. Ол машиналардан кемінде 3 метр алшақ жерде қатарлап жиналады.

Дайын өнім үй-жайлардан қоймаға бір ауысымда 2 реттен сиретпей жиналады.

1020. Күн сайын жұмыс аяқталғаннан кейін илеу-түту цехы талшықтан, шаңнан және тал жіптерден мұқият тазартылады. Білдектер, қабырғалар және цех жабынының ішкі беттері тазартылады.

1021. Темекі кептіргіштердегі сөрелер мен этажеркалар өртенбейтін материалдардан жасалады. Қыздыру құбырларының үстіндегі отты кептіргіштерде оларға темекі түсуден қорғайтын металдан жасалған күнқағар орнатылады.

Темекі сарайлары мен кептіргіштердің сыртқы жарық беру прожекторларының тіреуіштері үй-жайлардан тыс орнатылады.

10-тарау.**Мақта шикізатын жинау, тасымалдау, кептіру, сақтау және алғашқы өңдеу кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі**

1022. Мақта жинау науқаны басталғанға дейін оған қатысты барлық тұлғалар өртке қарсы нұсқаулықтан өтеді, ал мақта жинау машиналары, тракторлар, мақта тасуға арналған автомобильдер әрқайсысы 5 литрлік кемінде екі өрт сөндіргішпен жарақталып, жарамды ұшқын сөндіргіштермен жабдықталады және реттелген қуаттау, оталдыру мен майлау жүйесімен қамтамасыз етіледі.

Гидравликалық жүйеден май, отын және эмульсия аққан кезде, сондай-ақ ұшқын сөндіргіштер болмаса, ауыл шаруашылығы машиналары мақта жинауға және тасымалдауға жіберілмейді.

1023. Мақта шикізаты піспес бұрын олардың ормандарға, далаларға, тоғай алқаптарына, автомобиль және теміржол жолдарына іргелес жерлердегі егістіктері ені кемінде 4 метр жолақтармен жыртылады және шабылады.

1024. Мақта жинау кезінде:

- 1) мақта егістігінде темекі шегуге және ашық отты пайдалануға;
- 2) бункеріне өңделмеген мақта толтырылған мақта жинайтын машинаны егістікте қалдыруға, отын құюға;
- 3) гидравликалық жүйесі мен электр жабдығы ақаулы мақта жинайтын машиналарды пайдалануға;
- 4) мақта кептіруге арналған алаңдарда мақта жинайтын машиналардың тұруына болмайды.

1025. Өңделмеген мақта ыдыссыз тасымалданған кезде ол брезентпен жабылады. Автомашина шанағының немесе тіркеменің еденінде саңылаулар болмауы керек.

1026. Тракторлардың, автомобильдердің, мақта жинайтын машиналардың тұруына, оларды жөндеуге, майлауға және жанармайға құюға жол берілмейді, шитті мақтаны табиғи кептіруге арналған алаңнан кемінде 50м қашықтықта жүзеге асырылады.

1027. Мақта шикізатын табиғи кептіруге арналған алаңдар тұрғын үйлерден, қоғамдық ғимараттардан, жөндеу шеберханаларынан кемінде 150 метр, ал жоғары вольтты және төменгі вольтты электр беру желілерінің тіреу биіктігінен кемінде 1,5 метр алшақ орналастырылады.

1028. Мақта шикізатын табиғи кептіруге арналған алаңдар сыртқы өрт сөндіру мақсаттары үшін жеткілікті сумен, бірақ кемінде 50 текше метр

есептік мөлшерде қамтамасыз етіледі.

1029. Мақта шикізатын табиғи кептіруге арналған алаңдар асфальтталған немесе қалыңдығы кемінде 5 сантиметр сазды топырақпен тегістелген болуы керек. Мақтаны жолдың жүретін бөлігінде кептіруге болмайды.

1030. Технологиялық жабдықтан тозаңның бөлінуіне жол бермеуді қамтамасыз ететін құрылғыларды (герметизациялау тораптары, жергілікті сорғылар) жарамсыз күйде пайдалануға болмайды.

1031. Жабдық пен құрылыс құрылымдарына қонған мақта тозаңын, сондай-ақ жиналған мақта шикізатын қажеттілігінше, бірақ ауысымына кемінде бір рет тазалап тұру керек.

1032. Тастарды, металды және басқа да бөгде заттарды ұстап қалуды қамтамасыз ететін құрылғыларды жарамсыз күйде пайдалануға болмайды.

1033. Таспалы транспортерлердің иінді біліктері мен сына белдікті бергіштерді айналатын бөлшектерге мақтаның түсуін болдырмайтын жарамды қаптамаларсыз пайдалануға болмайды.

1034. Мақта жинайтын машина біліктерінің жылжымалы құрамдары мен мойындары мақта тозаңы мен талшықтарынан тазартылады.

1035. Элеваторлар сатылары бар тұрақты алаңдармен қамтамасыз етіледі. Алаң төменнен жоғары қарай 0,1 метр биіктікте кемінде 0,9 метр болатын тұтас жапсырмалы сүйенішпен қоршалады.

1036. Элеватор жетегінде таспа үзілген жағдайда, автоматты қорғағышының ақауының болуына, сондай-ақ жұмыс органдарының элеватор қорабының қабырғасына тиіп тұруына жол берілмейді.

1037. Элеватор қаптамасы мықты тиектері мен созылғыш төсемдері бар тұтас периметрі бойынша жабынның тығыздығын (саңылаусыздығын) қамтамасыз ететін жеңіл ашылатын люктермен жабдықталады.

1038. Транспортерлерді төменгі таспадан өңделмеген мақтаны шығаруға арналған жарамды арнайы қондырғысыз пайдалануға болмайды.

1039. Таспалы транспортерлерді (қайта тиегіштерді) ауыстыру электр қуатынан ажыратылған кезде жүзеге асырылады.

1040. Пневмокөлік жүйесіне кіретін аппараттар мен машиналарды жерге тұйықтау құрылғысыз пайдалануға болмайды. Өңделмеген мақтаны желдеткіш арқылы механикалық түрде аударыстыруға болмайды.

1041. Топтағы бунттардың саны бір бунтқа алаң мөлшері 65x14 метр болғанда екеуден, алаң мөлшері 25x14 метр болғанда төртеуден немесе бір бунтқа алаң мөлшері 25x11 метр болғанда алтаудан артық болуына жол берілмейді. Бұл ретте бунттың биіктігі 8 метрден аспауы қажет.

1042. Топтағы бунттар арасындағы өртке қарсы бөліктер арасы 15 ме-

трден кем, бунттардың топтары арасы 30 метрден кем болмауы керек.

1043. Бунттардың бөлшектеу кезінде машиналар, механизмдер мен мақта тасығыш автопойыздар 30 метр аралықта орнатылады.

1044. Бунт бөлшектегіш қозғалған кезде ток өткізу кабелін басып өтуге болмайды.

1045. Машиналар мен агрегаттарда болған ақауды қалпына келтіру олар өшіріліп, бунттан кемінде 5 метр қашықтыққа апарылғаннан кейін ғана жүзеге асырылады.

1046. Кескіш құралдардың ұштары ұшқын қауіпсіз етіп жасалады.

1047. Кескіш құралдардың ұштарын жабық қойманың металл (бетон) құрылысына тигізбес үшін түсіру және көтеру шектегіштері орнатылады.

1048. Кептіру қондырғысын пайдаланған кезде:

1) жылумен жабдықтау (жылу генераторлары) құралдарының жарамдылығы;

2) жылу өткізу қондырғыларында бақылау-өлшеу аспаптары мен автоматикасының үздіксіз жұмыс істеуі;

3) шнек тоқтаған кезде барабан жетегін өшіруді қамтамасыз ететін барабан мен шнектің электр қозғалтқышының жұмысын бұғаттау;

4) кептіру камерасы мен қуаттандырғыш есіктерінің саңылаусыздығы;

5) барабан мен шнек секциясын өңделмеген мақтадан жүйелі тазалау қамтамасыз етіледі.

1049. Мақта шикізатын кептіру үшін қолданылатын жылу өндіргіш қондырғылар жанбайтын құрылымдардан жасалған оқшау үй-жайларда орнатылады.

1050. Кептіретін қондырғының жұмысы үнемі бақыланады. Шығу жолындағы өңделмеген мақтаның температурасы 70°C аспауы қажет. Кептіру барабанынан сарғайған мақта шикізаты шыққанда, мақта шикізаты берілуі мен жылу тасығыш дереу тоқтатылып, механизмдердің жұмысы тоқтатылады, ал кептіру барабанынан келіп түсетін мақта жанған жағдайда кептіргішті дереу тоқтатып, бықсыған мақтаны сөндіріп, алып тастау керек.

Кептіргіштің жұмысын мұқият тексергеннен және мақтаның қызу немесе жану себебін анықтағаннан кейін ғана қайта бастауға болады.

1051. Мақта шикізаты тазалағышты орнынан аустырған кезде шыбықтар арасындағы саңылаулар ауысып кетпес үшін және перфорирленген тордың үстіне қоқыс қоспалары толып қалмас үшін жел тартқыш тордың жай-күйі қадағаланады.

Жел тартқышты тазалау мен талшық тазалағыштардың тіреуіш камерасындағы кенжарды қалпына келтіруді ағаш заттармен (таяқшамен) ғана

жасауға болады.

1052. Мақта талшығын тек бумамен ғана сақтайды. Барлық сынған бумалар әр ауысым соңында (бумалап) қайта өңделеді.

1053. Мақта талшығы бумасын ашық алаңдарда қатарлап сақтау кезінде мақтаның стандартты қатарының өлшемі: ұзындығы 22 метрден, ені 11 метрден, биіктігі 8 метрден аспайтындай етіп орындалады.

Қатарлардың мөлшері қысқарғанда көршілес қатарлар арасындағы бөліктер қарама-қарсы жатқан қатарлардың жартысынан кем болуына жол берілмейді, бірақ ең жоғарғы қатардың екі есе биіктігінен кем болмауы тиіс.

1054. Ашық алаңдарда жиналған барлық мақта талшығының қатары брезентпен жабылады.

1055. Талшықты мақта бумасы шатырдың астына ені кемінде 2 метр көлденең өту жолдарын қалдыра отырып жиналады: еденнің ауданы 300-ден бастап 600 шаршы метрге дейін болғанда – бір өту жолы; еденнің ауданы 1200 шаршы метр болғанда – үш өту жолы; еденнің ауданы 1800 шаршы метр болғанда – төрт өту жолы; теңқашықтық сайын. Биік болғанда мақта талшығы жоғарғы жағынан бастап жабынның қоршауына немесе фермалардың төменгі белдігіне дейінгі қашықтық кемінде 1 метр болатындай етіп жиналады.

1056. Жабық қоймаларда мақта талшығы бумасының ені кемінде 2 метр бір бойлық өту жолын және ені дәл сондай көлденең өту жолдарын әрбір есікке қарама-қарсы қалдыра отырып, тауар орындарында орналастырылады. Периметрі бойынша қабырға бойымен ені кемінде 1 метр өтетін жол қалдыру қажет.

Қойма үй-жайларының ішінде қандай да бір қалқалар мен шағын кеңселерді орналастыруға болмайды.

1057. Жабық қоймалардағы және бастырмалардың астындағы едендер, сондай-ақ ашық алаңдардағы қатарлардың негізі жанбайтын материалдардан жасалады.

1058. Автомашиналар мен тракторлар жабық қоймаларға, бастырмаларға және мақта талшығы қатарларына пайдаланылған газ шығару құбырлары міндетті түрде үшқын сөндіргішпен жабдықталған жағдайда бәсеңдеткіштің пайдаланылған газ шығару құбырына қарама-қарсы жағымен келу қажет.

Барлық жағдайда автомашиналардың, мотовоздардың, авторезиналардың, автокрандар мен мотоциклдердің бастырмалар мен мақта талшығы қатарларына 3 метрден жақын баруға рұқсат етілмейді.

1059. Мақта зауыттары мен мақта бекеттерінде 2400 тоннадан артық өңделмеген мақта сақталған кезде жоғары қысымды өртке қарсы су құбыры көзделеді.

1060. Мақта зауыттары мен мақта бекеттерінде 2400 тоннаға дейін өңделмеген мақтаны сақтау кезінде өрт сөндіру жұмыстарын су айдындарынан жүзеге асыруға болады.

1061. Мақта тазалайтын зауыттарда, мақта дайындаушы бекеттерде өрт сөндіру бөлімшелері күзететін жақын маңдағы қаламен немесе аудан орталығымен телефон байланысы болуы қажет.

11-тарау.

Ат қоралардың үй-жайларын ұстау және жемшөп сақтау кезінде өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәртібі

1062. Ат қоралардың үй-жайлары екі және одан астам дербес қақпамен жабдықталады, олардың алдынан табалдырықтарды, сатыларды, қақпа асты саңылауын орнатуға болмайды.

Жылқыларды шығаруға арналған үй-жайлардың барлық қақпалары мен есіктерінің тек сыртқа қарай ашылуы керек. Қақпаны тек жеңіл ашылатын тиектермен ғана жабуға рұқсат етіледі. Қыста ат қоралардың қақпалары мен есіктерінің алды қардан жүйелі түрде тазартылып тұрады.

1063. Ат қоралардың үй-жайларында өрт болған жағдайда жылқыларды жылқы тұратын орындардан бір мезгілде босатып шығаруға мүмкіндік беретін құрылғылар көзделеді.

1064. Ат қораларда электр желілері оқшаулағыштарға, арқандарға, болат құбырларға немесе кабельдерге ашық төселеді. Тек тозаң-су өткізбейтін немесе ылғал өткізбейтін электр шырақтарын ғана пайдалануға болады.

Тарату қалқандары, ажыратқыштар, сақтандырғыштар тамбурларда немесе ат қоралардың сыртқы қабырғаларында жанбайтын материалдардан жасалған шкафтарда орналастырылады.

1065. Ат қорада тәуліктік жемшөп қоры бар жемшөп орнын, сондай-ақ төсемдерді сақтауға арналған үй-жайларды орнатуға болады.

Жемшөптің негізгі қорлары арнайы қойма үй-жайларында сақталады.

1066. Ат қоралардан жылқыларды ойдағыдай эвакуациялау үшін өрт болған жағдайда жануарларды эвакуациялау жоспары жасалады.

1067. Ат қораларда электр желілерін пайдаланған кезде:

1) электр желілерін жануарлар тұратын орындардың үстінен орнала-

стыруға;

2) электр желілерінің астынан шөп, сабан жинауға;

3) электр желілері мен кабельдерін ат қоралардың үй-жайлары арқылы транзитпен төсеуге;

4) қуаты осы шырақ түрі үшін шекті рұқсат етілгеннен артық болатын лампаларды пайдалануға;

5) шырақтарды сымдарға ілуге болмайды.

1068. Ат қоралардың үй-жайларында:

1) шеберханалар, қоймалар, автокөлік тұрақтарын орналастыруға, сондай-ақ жануарларға күтім жасаумен байланысты емес жұмыс жүргізуге;

2) іштен жану қозғалтқыштары бар, газ шығатын құбырлары ұшқын сөндіргіштермен жабдықталмаған көлік құралдарын өткізуге;

3) қақпа автоматты түрде ашылуы үшін оған серіппелер мен блоктар орнатуға;

4) үй-жайларды жарықтандыру үшін керосин лампаларын, шырақтарды және ақаулы электр фонарьларын қолдануға;

5) уақытша пештерді орнатуға;

6) тамбурлар мен өту жолдарында, ат қора шатырларында шөп, жемшөп, төсем сақтауға;

7) темекі шегуге және ашық отты пайдалануға болмайды.

**АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАУ
ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ СӨЗДІГІ****-П-**

Пайдалануды бақылау - ұйымдағы өрт автоматикасы қондырғыларын пайдалануға жауапты тұлға орындайтын сәйкестікті бағалаудың бір формасы.

Пайдаланылмайтын әскери мүлік – қаруланудан шығарылған, тікелей мақсаты бойынша пайдалануға жарамсыз, есептен шығарылған, запаста сақтаудың кепілді мерзімдері өткен, Қарулы Күштерде, басқа да әскерлер мен әскери құралымдарда қолданылмайтын басы артық мүлік.

Паналайтын жер – заманауи зақымдау құралдарының зақымдаушы факторларынан, радиоактивті заттардың әсерінен, сондай-ақ өрттер кезінде жоғары температуралар мен жану өнімдерінен, улайтын заттар мен бактериялық құралдардан паналаушыларды қорғауға арналған азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы.

Пандемия - адамдардың жаппай жұқпалы аурумен ауруы.

Панзоотия - малдардың жаппай жұқпалы ауруы.

Патогенді биологиялық агент – адамның, жануарлардың организмінде немесе өсімдіктерде инфекциялық немесе паразитологиялық патологиялық процесті туғызуға қабілетті микроорганизмдер (бактериялар, вирустар, вироидтар, риккетсиялар, хламидиялар, қарапайымдар, саңырауқұлақтар, микоплазмалар, фитоплазмалар, эндо- және эктопаразиттер), биологиялық және өсімдік тектес улар (уыттар), гельминттер, нематодтар.

Патронаж – медицина қызметкерлерінің үй жағдайында профилактикалық және ақпараттық шараларды жүргізуі (нәрестеге патронаж, жүкті әйелге, босанған әйелге, диспансерлік науқасқа патронаж).

Пациент - медициналық көмек көрсетуді қажет ететін ауруының немесе жай-күйінің болуына немесе болмауына қарамастан, медициналық көрсетілетін қызметтердің тұтынушысы болып табылатын (болып табылған) жеке тұлға.

Пиротехникалық бұйым - пиротехникалық құрамның жануын (жарылысын) қолдана отырып, қажетті әсер алуға арналған бұйым. Пиротехникалық құрамдардың қасиеттеріне және олардың химиялық түрленуі кезінде өтетін процестердің сипатына байланысты пиротехникалық бұйымдар өрт қауіпті және жарылыс қауіпті болып бөлінеді. Пиротехни-

калық бұйымдар тағайындалуы бойынша тұрмыстық мақсаттағы пиротехникалық бұйымдарға және техникалық мақсаттағы пиротехникалық бұйымдарға бөлінеді. Пиротехникалық бұйымдар сақтау процесінде техникалық қызмет көрсетуді және пайдалану кезінде энергия шығынын жүргізуді талап етпейді.

Поездың апатқа ұшырауы – жолаушы немесе жүк поезының басқа поезбен немесе қозғалмалы составпен соғысуы, поезддағы қозғалмалы составтың екі аралықта және станцияда шығып кетуі салдарынан адамдардың қаза табуы мен жаралануы, локомотивтің сынуы немесе вагондардың мүлік тізімінен шығуына дейін баруы, болмаса сол аумақтағы қозғалыстың толық тоқтауы соғысудың немесе қозғалмалы составтың шығып кету салдарын жоюдың нормативті уақытынан асып кетуі.

Пошта байланысы - пошта және арнаулы жөнелтілімдерді қабылдау, өңдеу, тасымалдау және жеткізу, сондай-ақ пошталық ақша аударымдары.

Президенттік байланыс – Қазақстан Республикасы Президентінің, Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің – Елбасының қызметін қамтамасыз етуге арналған арнаулы электр байланысы.

Профилактика - аурулардың пайда болуының, аурулардың ерте са-тыларда өршуінің алдын алуға және өршіп кеткен асқынуларды, ағзалар мен тіндердің зақымдануын бақылауға бағытталған медициналық және медициналық емес іс-шаралар кешені.

Психологиялық көмек - психикалық және соматикалық денсаулықты қолдауға, психикалық дамуды оңтайландыруға, өмір сүруге бейімдеуге және өмір сүру сапасын арттыруға, оның ішінде адамның өз мүмкіндіктерін жандандыру арқылы арттыруға ықпал ететін, адамға психологиялық проблемалардың алдын алуға, оларды шешуге, өмірлік қиын және дағдарысты жағдайлар мен олардың салдарын еңсеруге жәрдемдесуге; адамдарға психологиялық проблемалардың себептері, олардың алдын алу және оларды шешу тәсілдері туралы ақпарат беруге; тұлғаны дамытуға, оның өзін-өзі жетілдіруіне және өзін-өзі танытуына бағытталған іс-шаралар кешені.

Психикалық денсаулық – әрбір адам өзінің жеке әлеуетін іске асыра алатын, әдеттегі өмірлік күйзелістерді жеңе алатын, нәтижелі және жемісті жұмыс істей алатын, сондай-ақ өз қоғамдастығының өміріне үлес қоса алатын саламаттылықтың жай-күйі.

Психологиялық проблема – адамның өзіне, өзінің қызметіне көңілі толмауынан, тұлғааралық қатынастардан, отбасындағы жағдайдан және

(немесе) жеке өміріндегі басқа да проблемалардан туындаған ішкі жай-сыздық жай-күйі.

-Р-

Радиациялық авария – адамдардың белгіленген нормалардан артық сәулеленуіне немесе қоршаған ортаның радиоактивті ластануына әкеліп соғатын немесе әкеліп соғуы мүмкін радиоактивті өнімдердің және (немесе) иондаушы сәулеленудің жобада көзделген дұрыс пайдалану шекараларынан тыс шығуы болған атом энергиясын пайдаланатын объектінің қауіпсіз пайдалану шектерінің бұзылуы.

Радиациялық авария аймағы – радиациялық авария фактісі белгілі болған аумақ.

Радиациялық бақылау – халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы саласындағы нормативтік құқықтық актілердің талаптарына сәйкес объектідегі, қоршаған ортадағы радиациялық жағдай туралы және адамдардың сәулелену деңгейлері туралы ақпарат алу (дозиметрлік және радиометрлік бақылауды қамтиды).

Радиация деңгейі - радиоактивті сәулелердің қарқындығы, зақымданған жерде белгілі уақыт ішінде адамның сәулеленуі мүмкін доза қуаты.

Радиоактивті ластану - жер үстінің, атмосфераның, судың болмаса азық-түліктің, тағамдық шикізаттың және әртүрлі заттардың радиациялық қауіпсіздік және радиоактивті заттармен жұмыс істеу ережелеріндегі бекітілген шама деңгейінен асатын мөлшердегі радиоактивті заттармен ластануы.

Радиоактивті қалдықтар - ішіндегі радионуклидтер ГН және осы санитарлық қағидалардың талаптарыды белгіленген деңгейлерден асатын, одан әрі қолдануға арналмаған, кез келген агрегатты күйдегі заттар.

Радиоактивті қалдықтармен жұмыс істеу – радиоактивті қалдықтарды жинаумен, тасымалдаумен, қайта өңдеумен, сақтаумен және (немесе) көмумен байланысты барлық қызмет түрлері.

Радиациялық қауіптілік санаты – атом энергиясы пайдаланылатын объектімен жұмыс істеген кезде немесе ықтимал авария жағдайларында халық және (немесе) қоршаған орта үшін оның радиациялық қауіптілік дәрежесі бойынша атом энергиясы пайдаланылатын объектінің сипаттамасы.

Радиациялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету – персонал мен ха-

лықтың сәулелену деңгейлерін төмендетуге бағытталған ұйымдастыру, технологиялық, техникалық, санитариялық-эпидемиологиялық және медициналық-профилактикалық іс-шаралар кешенін жүзеге асыру.

Радиациялық объект – иондаушы сәулелену көздерімен жұмыс істеу жүзеге асырылатын объект немесе объектінің құрылымдық бөлімшесі.

Радиациялық объектінің радиациялық-гигиеналық паспорты – ұйымда радиациялық қауіпсіздік жағдайын сипаттайтын және оны жақсарту бойынша ұсынымдар қамтылған құжат.

Радиоактивті зат – құрамында радионуклидтер бар кез келген агрегаттық күйдегі табиғи немесе техногенді кез келген материалдар.

Радиоактивті қалдықтар – құрамында алып қою деңгейінен жоғары радионуклидтер бар, одан әрі пайдаланылуы көзделмейтін радиоактивті заттар, ядролық материалдар немесе радионуклид көздері.

Радиоактивті қалдықтармен жұмыс істеу – радиоактивті қалдықтарды жинаумен, тасымалдаумен, қайта өңдеумен, сақтаумен және (немесе) көмумен байланысты барлық қызмет түрлері.

Радиоактивті ластану – радиоактивті заттардың материалдың үстіңгі бетінде, ішінде, ауада, адамның денесінде немесе басқа жерде заң талаптарында белгіленген деңгейлерден асатын мөлшерде болуы.

Радиоактивтік ластанудың А аймағы - баяу радиоактивтік ластану аймағы.

Радиоактивтік ластанудың Б аймағы - күшті радиоактивтік ластану аймағы.

Радиоактивтік ластанудың В аймағы – қауіпті радиоактивтік ластану аймағы.

Радиоактивтік ластанудың Г аймағы - төтенше қауіпті радиоактивтік ластану аймағы.

Радиоактивтік заттармен жұмыс – радиациялық бақылауды қоса алғанда, жұмыс орнында радиоактивті заттармен жұмыс істеудің кез келген түрлері.

Радиоактивті зақымдануы (ластануы) ықтимал аймақ – азаматтық қорғаныс бойынша топқа немесе ұйымға жатқызылған қаланың қирауы ықтимал аймақ, осы аймаққа іргелес ені 120 км аумақ жолағы бар.

Радиацияның жасанды көздері - рентгендік сәуле.

Радиациялық авария - атом энергиясын қолдану объектісін қауіпсіз пайдалану шегінің бұзылып, бұл орайда адамдардың немесе қоршаған ортаның белгіленген нормалардан жоғары радиоактивті ластануына

әкеп соғуы мүмкін немесе әкеп соққан радиоактивті өнімдердің және (немесе) иондаушы сәулелендірудің қалыпты пайдалану жобасында көзделген шектен асып кетуі.

Радиациялық-қорғау костюмі - иондаушы сәулелену жағдайында жұмыстар орындау кезінде қорғауға арналған костюм.

Радиоизотоптық өрт хабарлағышы - хабарлаушының жұмыс камерасының иондаушы тоғына жану өнімдерінің әсері нәтижесінде іске қосылатын түгіндік өрт хабарлағыш.

Радиоактивті сәулелену мен қатты әсер ететін улы заттардан қорғанысы бар өрт автомобилі - өрт орнына әскери есепті, өрт сөндіру құралдарын және өрт-техникалық жарақтарды жеткізуге; иондаушы сәулеленулер мен қатты әсер ететін улы заттардың әсер ету бөлігінде жұмыстар орындауға арналған автомобиль.

Радиацияға қарсы жасырын пана – жергілікті жердің радиоактивті зақымдануы кезінде иондаушы сәулелердің әсерінен паналаушыларды қорғауға арналған азаматтық қорғаныстың қорғаныш құрылысы.

Радиациялық қауіпсіздік – Қазақстан Республикасының заңнама-сында белгіленген нормаларға сәйкес персоналға, халыққа және қоршаған ортаға радиациялық әсерді шектейтін іс-шаралар кешенімен қамтамасыз етілген, атом энергиясы пайдаланылатын объектінің қасиеттері мен сипаттамаларының жай-күйі.

Радиациялық қорғау режимі - иондаушы сәулелердің адамдарға әсерін төмендету мүмкіндігі мақсатында радиоактивті ластану аймағындағы қорғаудың әдістері мен тәсілдерін пайдалану және халықтың іс-әрекетінің тәртібі.

Радиациялық қорғаныш - радиациялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған радиациялық-гигиеналық, жобалау-конструкторлық, техникалық және ұйымдық шаралар жиынтығы.

Радиобақылау – радиосәуле таратуды техникалық бақылауды орындау, радиоэлектрондық құралдар мен жоғары жиілікті құрылғыларға инспекция жасау, радиобөгеуіл көздерінің әсерін, радиожиіліктерді пайдалану тәртібінің, стандарттау жөніндегі құжаттардың және радиоэлектрондық құралдар мен жоғары жиілікті құрылғылардың сәуле тарату өлшемдеріне арналған нормалардың бұзушылықтарын анықтау және олардың жолын кесу арқылы бөгеуілдері жол берілетін деңгейдегі радиоэлектрондық құралдар мен жоғары жиілікті құрылғылардың пайдаланылуын қамтамасыз ететін шаралар жүйесі.

Радиожиілік спектрі - 3 кГц-тен 400 ГГц-ке дейінгі диапазондағы

радиожиіліктердің белгілі бір жиынтығы.

Радиожиілік спектрінің конверсиясы - радиожиілік спектрін пайдалануды азаматтық мақсаттағы радиоэлектрондық құралдармен кеңейтуге бағытталған іс-шаралар жиынтығы.

Радиоэлектрондық құрал - көмекші жабдықты қоса алғанда, радиотолқындарды таратуға және (немесе) қабылдауға арналған және бір немесе бірнеше таратушы және (немесе) қабылдаушы құрылғылардан не олардың құрамаларынан тұратын техникалық құрал.

Реконвалесцент - сауығу сатысындағы науқас адам.

Репродуктивтік денсаулық - адамның толыққанды ұрпақты өмірге келтіру қабілетін көрсететін денсаулығы.

Респиратор - жеке қорғану құралы, негізінен резеңкелі жартылай маскадан және қуыстық сүзгіштерден (екі сүзгіш секция) тұрады.

Республикалық маңызы бар автомобиль жолдары - республика мен көршілес мемлекеттердің ірі әкімшілік, мәдени және экономикалық орталықтары арасындағы көлік қатынасын қамтамасыз ететін автомобиль жолдары, сондай-ақ қорғаныстық маңызы бар автомобиль жолдары.

Реципиент - донорлық қан немесе одан бөлінген компоненттер және (немесе) препараттар құю, еркектің немесе әйелдің донорлық материалын (шәует, аналық жасушалар, эмбриондар) енгізу не донордан алынған ағзаларды (ағзаның бөлігін) және (немесе) тіндерді (тіннің бөлігін), сондай-ақ жасанды ағзаларды (ағзалардың бөлігін) трансплантаттау жүргізілетін пациент.

Рұқсат етілген шекті шығарынды – өнеркәсіптік ұйымдардың даму перспективасын және зиянды заттардың атмосферада таралуын есепке ала отырып, осы көздің және қала немесе елді мекен көздері жиынтығының зиянды заттары шығарындылары олардың рұқсат етілген шекті шоғырлануынан асатын жердің шоғырлануын құрмаған жағдайда атмосфераны ластау көзінің әрқайсысы үшін белгіленетін шығарынды.

«СҰРАҚТАР МЕН ЖАУАПТАР»

5 жылдың жүзі болды біз журналымыздың «Сұрақтар мен жауаптар» атты айдарында журналдың оқырмандарының назарына азаматтық қорғаныс санатына жатқызылған объектілерге тән семинар тыңдаушыларының азаматтық қорғаныс бойынша сұрақтарды ұсынып келеміз.

Журналдың 2023 жылғы №1 санында семинар тыңдаушыларының үш сұрағын ұсынамыз. Сонымен бұл сұрақтардың сипаты мен мазмұны мынандай.

№1 сұрақ: ШҚО Шемонаиха ауданының азаматтық қорғау және жұмылдыру дайындығы жөніндегі бас инспекторы Сағадат Әлиұлы Келдібаевтан.

Сұрақтың мазмұны: Неліктен ауқымды төтенше жағдайлар кезінде жұмылдыру жарияланбайды? Шынында да, жұмылдыру шараларының көмегімен ТЖ-ны қысқа мерзімде жоюға болады.

**Жауапты дайындаған
АҚ ҰО вице-Президенті -
Еңсебаев Б.К.**

Жауаптың мазмұны:

«Жұмылдыру дайындығы және жұмылдыру туралы» ҚР Заңына сәйкес жұмылдыру – бұл Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарын, ұйымдарын, Қарулы Күштерін, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарын, халқын, аумағын және экономикасын немесе олардың қандай да бір бөлігін (ішінара жұмылдыру) соғыс жағдайы режиміне (жалпы жұмылдыру) ауыстыруға байланысты жалпымемлекеттік іс-шаралар кешені. Яғни, жұмылдыруды ҚР Президенті – Жоғарғы Бас қолбасшы соғыс уақытында ғана жариялайды. Сондықтан нормативтік құқықтық актілерде ауқымды төтенше жағдайлар кезінде бейбіт уақытта жұмылдыру туралы хабарландыру қарастырылмаған.

Бұл жерде соғыс жағдайы - бұл Қазақстан Республикасына қарсы агрессияның не оның қауіпсіздігіне тікелей сыртқы қатердің алдын алу немесе оған тойтарыс беру үшін жағдайлар жасауға бағытталған және Қазақстан Республикасының Президенті Республиканың бүкіл аумағында немесе оның жекелеген жерлерінде енгізетін саяси, экономикалық, әкімшілік,

әскери және өзге де шаралар кешенін көздейтін ерекше құқықтық режим екенін атап өту қажет.

2021 жылы Қазақстан Қорғаныс министрлігі «Резервтегі қызмет мәселелері бойынша кейбір заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасының тұжырымдамасын талқылауға ұсынды. Азаматтар үш жылға келісімшарт жасай алады, олардың жұмыс орны, лауазымы және жалақысы сақталады. Бұл резервшілер шұғыл түрде әскери бөлімге жауынгерлік тапсырмаларды орындау үшін, сондай-ақ төтенше жағдайлар мен елде төтенше жағдай енгізілген жағдайда шақырылуы мүмкін.

Қазіргі уақытта азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесінде кез келген ауқымдағы ТЖ жоюға мүмкіндік беретін күштер мен құралдар бар. АҚМЖ күштеріне: азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдері, авариялық-құтқару қызметтері мен құралымдары, мемлекеттік және мемлекеттік емес өртке қарсы қызметтің бөлімшелері, азаматтық қорғаудың құрылымдары, азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның авиациясы, бақылау қызметтері, жағдайды бақылау және болжау қызметтері жатады.

№2 сұрақ: Атырау облысы, «Тенгизшевройл» ЖШС-ның авариялық даярлық бойынша маманы Жұбанов Дәулет Жеңісұлынан.

Сұрақтың мазмұны: АҚ бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдардың қызметкерлері өндірістен қол үзіп офлайн режимде азаматтық қорғаныс бойынша курстан өтуге міндетті ме?

**Жауапты дайындаған
АҚ ҰО оқу бөлімі бастығы-
Тасиева А.А.**

Жауаптың мазмұны:

2014 жылы 11 сәуірде шыққан «Азаматтық қорғау туралы» заңның «Ұйымдардың азаматтық қорғау саласындағы құқықтары мен міндеттері» атты 16-баптың 5-тармағында «Азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар азаматтық қорғаныс бойынша жұмыскерлерді оқытуды жүзеге асыруға міндетті» деп атап көрсетілген.

Ал қызметкерлерді оқытуды жүзеге асыру реті «Халыққа және азаматтық қорғау саласындағы мамандарға хабар беру, ілімді наси-

хаттау, оқыту қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2020 жылғы 2 шілдедегі № 494 бұйрығында былайша анықталған:

- санатталған ұйымдардың жұмыскерлерін оқыту азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті орган бекіткен оқу бағдарламасына сәйкес жоспарланады және жыл сайын жүргізіледі.

- санатталған ұйымдардың жұмыскерлері жұмыс уақыты шегінде жұмыс орны бойынша даярлықтан өтеді.

- санатталған ұйымдар басшыларының шешімі бойынша санатталған ұйымдардың жұмыскерлері уәкілетті органның ұйымдарында және оқу мекемелерінде және басқа мамандандырылған оқу орталықтарында шарт негізінде даярлықтан өте алады.

- санатталған ұйымдардың жұмыскерлерін оқытуды іске асыру үшін қызметкерлердің санына байланысты ұйымдарда ұйымдастырылады, бұл ретте егер жұмыскерлер саны 1000 адамнан асатын санатталған ұйымдарда онлайн курстар арқылы, кейін тестілеу өткізумен және азаматтық қорғау саласында оқудан өткендігі туралы анықтама берумен, ұйым жұмыскерлерін оқытуға болады.

Оқу топтарының, сабақ жетекшілерінің тізімдерін және сабақтарды өткізу кестесін ұйым басшысы бекітеді.

Санатталған ұйымдардың қызметкерлерін оқытуды белгіленген мерзімдерге сәйкес және тиісті сертификаттары бар уәкілетті органның аумақтық бөлімшелерінде немесе уәкілетті органның ұйымдарында немесе оқу орындарында оқытудан өткен азаматтық қорғау бойынша сабақ топтарының жетекшілері өткізеді.

№3 сұрақ: Павлодар облысы «Баянауыл ауданы әкімі аппараты» ММ ТЖ, ЖД және жұмылдыру жөніндегі бас инспекторы Халел Әди Ахмарұлынан

Сұрақтың мазмұны: Мал қорымдары қандай қауіп төндіреді, әсіресе өз уақытында ескерусіз қалса?

**Жауапты дайындаған
АҚ ҰО ақпараттану және
цифрландыру бөлімінің
бастығы - Сатарбаева А.С.**

Жауаптың мазмұны:

Шынында да, қараусыз қалған мал қорымдарынан (биотермиялық шұңқырлардан) келетін белгілі бір қауіп бар: уақыт өткеннен кейін мал қорымын өздігінен ашқан жағдайда, жұқпалы аурулардың қоздырғыштарының топырақтан қоршаған ортаға өтуіне байланысты осы аумақта қайта инфекцияның таралу қаупі жоғары. Бұл аумақ қайтадан эпизоотологиялық ошаққа айналуы мүмкін.

Қазақстан аумағында орналасқан мал қорымдарының саны - 3 298, оның ішінде - 2 546 қарабайыр және 752 типтік. Сібір жарасы бар жерлеу орындарының ерекше күзет және есепке алу мәртебесі бар.

ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігінің ветеринариялық, фитосанитариялық және тамақ қауіпсіздігі департаменті биотермиялық шұңқырлардың қауіпсіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді орындау кезінде **«Мал қорымдарының (биотермиялық шұңқырлардың) тізілімін жүргізу қағидалары»** басшылыққа алынады (ҚР Ауыл шаруашылығы министрінің 2020 жылғы 03 ақпандағы №35 бұйрығы). Биотермиялық шұңқырлардың тізілімін ЖАО ведомствосы жүргізеді, ай сайын олардың болуы мен жай-күйі бойынша есеп берілуі тиіс. Бұл тізілімде көрсетілуі міндетті мәліметтер келесідей: объектінің орналасқан жері, ағымдағы жағдайы (жұмыс істейді-жұмыс істемейді), түрі, мөлшері, баланс ұстаушысы. Мұндай шұңқырларға өз нөмірі тағайындалады.

Ветеринариялық-санитариялық қағидаларға сәйкес жаппай қырылған ауру жұқтырған жануарлардың мәйіттерін көмумен жергілікті ветеринариялық қызмет айналысады. Тізілімге сәйкес биотермиялық шұңқырдың орналасқан жері Мал қорымдарының жерлеу картасында көрсетілуі керек. Өкінішке орай, есепке алынбаған және қоршалмаған мал қорымдары мәселесі қоса бар.

Биотермиялық шұңқыр ретінде пайдалануға арналған санитариялық-қорғау аймағының орналасқан жері мен мөлшері **«Адамның тіршілік ету ортасы мен денсаулығына әсер ету объектілері болып табылатын объектілердің санитариялық-қорғау аймақтарына қой-**

ылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» атты Санитариялық қағидаларға сәйкес айқындалады.

Мал қорымы қауіпті жұқпалы аурулардан зардап шеккен немесе инфекцияның таралуын болдырмау үшін сойылған ауылшаруашылық малдың және үй жануарларының қалдықтары мен мәйіттерін ұзақ уақытқа көму үшін қолданылады. Жерленген жануарлардың мәйіттерінің қалдықтарындағы ауру қоздырғыштары топырақ қабатының астында 100% өлмейді, тек анабиоз күйіне өтеді. Олар топырақ ашылғанша және олардың өміріне қолайлы жағдайлар пайда болғанға дейін осы күйде бола алады. Бұл жағдай аузы ашылған биотермиялық шұңқыр ықтимал қауіпті биологиялық объектке айналатынын білдіреді. Елді мекендердің жанында өздігінен құрылған заңсыз мал қорымдарының пайда болуына жол бермеу керек, өйткені ондай орындар көбінесе қараусыз қалады. Сондай-ақ, жануарлардың мәйіттерін жай ғана көме салуға немесе қоқысқа тастауға рұқсат жоқ, олардың көзін жою керек. Жануардың шіріген денесі инфекцияны топырақ пен су арқылы таратады. Егер дәл сол өлі дене қоқыс төгетін жерге лақтырылса, 100% жағдайда қаңғыбас иттер мен түлкілер оны жан-жаққа тасып, таратады.

Биотермиялық шұңқырлар жер бетінен жер асты суларының деңгейі кемінде 2 метр болатындай, құрғақ, көтеріңкі жер учаскесіне орналастырылады. Аумақ кіреберіс қақпасы бар, биіктігі кемінде 2 метр бітеу қоршаумен қоршалады. Қоршаудың ішкі жағынан бүкіл периметрі бойынша тереңдігі 0,8-1,4 метр және ені кемінде 1,5 метр траншея түрінде қазылған көмкерілген топырақ тастайды. Траншея үстінен көпір лақтырылады.

Беккари шұңқыры - жануарлардың мәйіттерін жоюға және зарарсыздандыруға арналған арнайы жабдықталған құрылым. Мұндай шұңқырдың қабырғалары мен түбі су өткізбейтін материалмен окшауланған, шұңқырдың өзі айналдыра траншеямен қазылған және екі метрлік қоршаумен қоршалған, сонымен қатар қақпақпен жабылған. Шұңқырдың тереңдігі 10 метр, ал ені 3 метрге жетеді. Қоршаулар мен қақпақтар болмаса, Беккари шұңқырлары құстар

мен жабайы жануарларға оңай қол жетімді болып қалады. Оған жұқпалы аурулардан өлген жануарлардың мәйіттері тасталады, сондықтан осы шұңқыр бар жерде инфекцияның таралу қаупі жоғары.

Мал қорымдарын суды қорғау, орман-саябақ және қорық аймақтарында орналастырмайды.

Қазіргі уақытта мәйітті жерге көмудің орнына оларды ветеринариялық-санитари-ялық зауыттарда ет және сүйек ұнына өңдеу арқылы немесе арнайы жабдықталған крематорларда өртеу арқылы кәдеге жарату жүргізілуде. Жылжымалы және стационарлық крематорлар - өздігінен өлген жануарларды, құстарды және басқа да ор-

ганикалық қалдықтарды термиялық жоюға арналған пеш. Жоғары температурада өндеу барасында бейорганикалық қосылыстардан тұратын күлдің белгілі бір мөлшері ғана пайда болады. Бұл күлде патогендік микрофлора жоқ, яғни ол енді қоршаған ортаға қауіпті емес.

Осылайша, ең үлкен қауіп-қатер ескерусіз қалған, қоршалмаған биотермиялық шұңқырлардан келеді.

БІЗДІҢ ОҚЫРМАНДАРЫМЫЗДЫҢ ШІКІРЛЕРІ

«Қауіп аяқ астында», «Сақтықта қорлық жоқ!»

Осы мақал-мәтелдерден ҚР ҰҚК Маңғыстау облысы бойынша Шекара қызметі департаментінің жауынгерлік және жұмылдыру дайындығы бөлімінің бастығы Марат Жұмашұлы Тизекеев және Қостанай облысы бойынша ҚР ҰҚК Шекара қызметі департаментінің жауынгерлік және жұмылдыру дайындығы тобының бастығы Ербол Нұрғалымұлы Исполатов сынды тыңдаушыларымыздың пікірлері басталады.

- **Марат Жұмашұлы, сіз "Азаматтық қорғау туралы" және "Төтенше жағдай туралы" ҚР Заңдарына сәйкес ТЖ жою кезінде бейбіт уақытта да, соғыс уақытында да АҚ саласындағы уәкілетті органмен өзара іс-қимыл жасай алатын арнаулы мемлекеттік органның өкілі болып табыласыз.**

Сіздерді құрылымыңыздың басшылығы АҚ саласындағы біліктілікті арттыру курстарынан өту үшін жолдады. Бес күндік оқу барысында сіз үшін ең есте қаларлық ақпарат қандай болды және болашақта пайдалы болады?

- Мен сіздердің Ұлттық орталықта көптен бері оқығым келген, өйткені біздің Орталық аппараттағы көптеген әріптестеріміз оқыту орталығы жайында оң пікір білдіретін, сондай – ақ тыңдаушылармен нақты жағдайда өткізілетін практикалық сабақтарды алға тартатын. Атап айтқанда, «Химиялық жағдайды болжау әдістемесі», «Радиациялық жағдайды болжау әдістемесі», «ТЖ қаупі кезінде эвакуациялық іс-шараларды өткізуді ұйымдастыру», «Соғыс уақытында халықты бөліп орналастыру мен эвакуациялауды ұйымдастыру». Көріп отырғаныңыздай, мен де осы тренингтен өтіп, жоғарыда аталған сабақтарға қатыстым.

Біріншіден, бізге сіздердің орталық бір орында тұрмағаны және жақсарғаны ұнады, яғни сабақтарда бейбіт және соғыс уақытындағы ТЖ кезінде химиялық жағдайды да, радиациялық жағдайды да болжау үшін бағдарламалық жасақтаманың әртүрлі түрлерін колданыңыз.

Екіншіден, мен өзім үшін соғыс уақытында халықты дұрыс бөліп орналастыру және эвакуациялау сияқты маңызды сәттерді атап өттім. Өйткені біз әрқашан дайын болуымыз керек!!!

- Ербол Нұрғалымұлы, сіздің де пікіріңізді білсек деп едік?

- Ербол Нұрғалымұлы, сіздің де пікіріңізді білсек деп едік?

- Мен әріптесімді қолдаймын. Сабақ барысында мен оқытушылардың сабақтарды тиімді өткізу үшін жер бедерінің макеттерін қалай пайдаланатынын анық көрдім. Біздің мамандар әлеуметтік желілердегі тыңдаушыларға арналған ақпаратты өте жақсы пысықтады (Instagram арнасы, сайт), YouTube

арнасы бейне сабақтарға толы. Сондай-ақ, КШЖ жүргізу кезінде ТЖ-ның сан алуан түрлері (жер сілкінісі, өрт, су тасқыны) қамталып, онда тыңдаушылардың өздері ТЖ жоюға тырысты. Расымен тек жойып қана қоймай, бүкіл жағдайды картаға түсіру керек болды. Өйткені, бұл оңай емес екен, ең бастысы, карта оқылуы керек еді. Осы сәттердің барлығын мен нақты жағдайда көз алдымда көрдім. Өйткені, бұл кез келген уақытта болуы мүмкін. Біз бәріне дайын болуымыз керек!!!

- Марат Жұмашұлы, Ербол Нұрғалымов, біздің орталықтың жұмысын қалай бағалайсыздар?

- Біз жеке құрамды дайындау үшін пайдалануға қолайлы үлкен білім жүгімен кетіп барамыз. Жеткен соң өзіміздің ұйымдарда «ТЖ жою» тақырыбы бойынша шағын семинарлар өткіземіз, сондай-ақ КШЖ өткізуді жоспарлаймыз.

Бұл курс және біз алған білім бүгінгі күні өзекті болып табылады, өйткені біз қазіргі уақытта Түркияда не болып жатқанын жақсы білеміз. Табысты құрылған курс пен сауатты мамандар үшін үлкен алғысымды білдіргіміз келеді. АҚ саласында оқытатын Ұлттық орталыққа өркендеу тілейміз!!!

Тыңдаушылардың пікірлерін жазып алған ақпараттану және цифрландыру бөлімінің бастығы Сатарбаева А.С.

ЗАМАНАУИ ДАМУ САТЫСЫНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС САЛАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕ- КЕТТІК БАҚЫЛАУ ПРОЦЕСІНДЕ "ТАЗА ПАРАҚТАН" РЕТТЕУ ҚАҒИДАТЫ

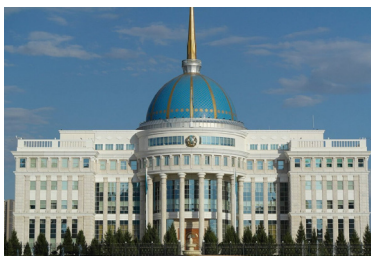
*Мақала авторы АҚ ҰО
вице-Президенті -
Еңсебаев Б.К.*

2020 жылы президент Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан халқына Жолдауында "таза парақтан" реттеуді енгізуді тапсырды, бұл реттеуші саясаттың негізгі қағидаттарын өзгертеді.

2021 жылы 30 желтоқсанда "Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне кәсіпкерлік қызмет саласында жана реттеушілік саясатты ендіру және Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарының жекелеген функцияларын қайта бөлу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды.

Өздеріңіз білетіндей, азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар негізінен ірі, орта және шағын бизнестің субъектісі болып табылады. Сондықтан, осы мақалада біз азаматтық қорғаныс саласындағы мемлекеттік бақылау рәсіміне енгізілген барлық жаңалықтар мен өзгерістерді баяндадық.

Жоғарыда аталған заңның қабылдануымен мемлекеттік реттеудің принциптері мен негіздері белгіленді. Заңның негізгі бағыты мемлекеттік реттеу адамдардың өмірі мен денсаулығына, экологияға, құқықтық тәртіп пен адамгершілікке қауіп төнген жағдайда

ғана орын алуы тиіс.

АҚ саласындағы тәуекелді айқындау 3 өлшемшарттың бірін ескере отырып, мемлекеттік бақылау жүзеге асырылатын саланың ерекшелігіне байланысты жүзеге асырылады:

объектінің қауіптілік (күрделілік) деңгейі
реттелетін салаға (аймақ) ықтимал теріс салдарлардың, зиянның ауырлық ауқымы
адамның өмірі немесе денсаулығы, қоршаған орта, жеке және заңды тұлғалардың, мемлекеттің заңды мүдделері үшін қолайсыз оқиғаның туындау мүмкіндіктері

Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар Министрінің **2022 жылғы 28 қарашадағы № 250** және Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика Министрінің **2022 жылғы 29 қарашадағы № 95** "Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 758 және Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 31 "Өрт қауіпсіздігі және азаматтық қорғаныс саласындағы тәуекел дәрежесін бағалау өлшемшарттары мен тексеру парақтарын бекіту туралы" бірлескен бұйрығына өзгерістер енгізу туралы (бұдан әрі – бірлескен бұйрық) АҚ бойынша бақылау объектілері тәуекелдің үш дәрежесі (жоғары, орташа және төмен) бойынша бөлінген.

Бірлескен бұйрықтың жаңа талабы бойынша АҚ бойынша жоғары тәуекел дәрежесіне 2 субъект жатады - ең көп жұмыс істейтін ауысымы бар азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар және жергілікті атқарушы органдар. *Бұрын ОАО және*

олардың аумақтық бөлімшелері АҚ бойынша жоғары тәуекел дәрежесіне жатқызылған. Енді осы бақылау субъектілерінің мәртебесі төмендетілді.

Орташа тәуекел дәрежесіне мыналар жатады:

- 1) азаматтық қорғаныс бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар;
- 2) базасында азаматтық қорғау қызметтері құрылған ұйымдар.

Төмен тәуекел дәрежесіне мыналар жатады:

- 1) азаматтық қорғаныс бойынша санатқа жатқызылмаған, **қорғаныс құрылыстары және азаматтық қорғаныстың басқа да мүлкі бар ұйымдар;**
- 2) базасында **эвакуациялық пункттер** құрылған, азаматтық қорғаныс бойынша санатқа жатқызылмаған ұйымдар.

Сәйкесінше, бірлескен бұйрықпен әрбір бақылау субъектісі үшін олардың тәуекел дәрежесі бойынша **тексеру парақтарының жаңа формалары** айқындалды.

Заң бизнеске қойылатын кез келген талаптар мемлекеттік реттеудің түсінікті мотивтерімен, іс жүзінде орындалатын, екі жақты түсіндірусіз қолжетімді нысанда баяндалған, ыңғайлы және ауыртпалықсыз болуға тиіс екендігіне бағытталған. Мемлекеттік реттеудің қаттылық деңгейі тәуекел деңгейіне байланысты болады.

Реформаны келесі 3 жыл ішінде іске асыру бизнеске қойылатын талаптарды белгілеуге мүмкіндік береді:

- * енгізілген реттеудің түсінікті мотивтерімен;
- * іс жүзінде орындалатын;
- * қол жетімді түрде ұсынылған (екі жақты түсіндіру мүмкіндігі жоқ);
- * цифрландырылған, ыңғайлы және ауыртпалықсыз (шығындарды есептеу қорытындысы бойынша);
- * мемлекеттік жоспарлау құжаттарына сәйкес келу;
- * мемлекеттік реттеудің қаттылық деңгейі тәуекел деңгейіне байланысты болады.

Сонымен қатар, реттеушілік апелляция институтын енгізу жоспарлануда. **Бизнес-омбудсмен** мемлекеттік органдардың талаптарын қайта қарау бойынша барлық шағымдар мен ұсыныстардың жиынтығын қалыптастыратын болады. Ұсыныстарды Ұлттық экономика министрлігінде қарайтын болады. Жаңа тәсіл тек рұқсат беру талаптарына сәйкестігін тексеруді және нақты фактілер мен мән-жайлар бойынша тағайындалатын жоспардан тыс тексерулерді көздейді. **Тәуекел дәрежесін бағалау негізінде ерекше тәртіп бойынша жүргізілетін тексерулер жойылады.** Бұл ретте қадағалау функциясын қолдану арқылы қауіпсіздікті қамтамасыз ете отырып, осы салаларда профилактикалық бақылауды күшейту ұсынылады – әкімшілік істер қозғамай жедел ден қою шараларын қолдану (қауіпті қызметті тоқтата тұру, қауіпті өнімді алу және т.б.). Азаматтық қорғаныс саласындағы қадағалау функциясы қолданылмайды.

Сондай-ақ, заңда қарастырылған:

* бақылаудың жаңа формасын енгізу - кәсіпкерлік субъектілерін заңсыз жауапқа тарту мүмкіндігін болдырмай, заңнаманы шынайы бұзушыларды анықтауға мүмкіндік беретін **тергеу**;

* бақылаушы мемлекеттік органдардың алдымен бармай-ақ профилактикалық бақылауды жүзеге асыру және оның нәтижесі бойынша ғана бару арқылы кәсіби бақылауды жүзеге асыру жөніндегі міндеттерін бекіту;

* заңдарда тікелей көзделген жағдайларда ғана субъектілердің есептілікті ұсынуы туралы талапты бекіту.

"Таза парақтан" кәсіпкерлік қызметті реттеудің жаңа тәсілінің негізгі жаңалығы міндетті талаптар тізілімін енгізу болып табылады.

Бұл бизнеске қойылатын барлық талаптардың толық тізімін қамтитын бірыңғай база болады. Ол сондай-ақ кәсіпкерге бизнесті жүргізудің барлық құқықтық базасымен танысуға мүмкіндік береді.

Тізілімде жаңа реттеуші саясатқа сәйкес келетін талаптар ғана болады. Бақылау және қадағалау және есептілік субъектілерін іріктеу кезінде тәуекелдерді бағалау мен басқаруды автоматтандыру енгізіледі.

АҚ бойынша субъективті критерийлерді талдау және бағалау

бақылау субъектісіне (объектісіне) қатысты барынша ықтимал тәуекелі бар бақылау субъектісіне (объектісіне) қатысты бақылау субъектісіне (объектісіне) профилактикалық бақылау жүргізуді шоғырландыруға мүмкіндік береді.

Талдау кезінде бақылаудың нақты субъектісіне (объектісіне) қатысты бұрын ескерілген және пайдаланылған субъективті критерийлердің деректері не Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес талап қою мерзімі өткен деректер қолданылмайды.

Мемлекеттік бақылаудың кезекті кезеңіне тізімдерді қалыптастыру кезінде өткен профилактикалық бақылаудың барып жүргізілген қорытындылары бойынша берілген бұзушылықтарды толық көлемде жойған бақылау субъектілерін қосуға жол берілмейді.

Мәселенің ықтимал тәуекелі мен маңыздылығына, бұзушылықтың бірегейлігіне немесе жүйелілігіне, бұрын қабылданған шешімдерді талдауға байланысты әрбір ақпарат көзі бойынша АҚ бойынша бұзушылық дәрежесіне сәйкес келетін субъективті критерийлер айқындалады

- дөрекі, елеулі және елеусіз.

Реттеуші талаптарды қалыптастыруға 7 базалық шарт:

1) **негізділік** (реттеуші құралдар және\немесе талаптар жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделеріне, адамдардың өмірі мен денсаулығына, қоршаған ортаға, мемлекеттің қорғанысы мен қауіпсіздігіне зиян (нұқсан) келтірудің бар тәуекелін жою мақсатында ғана енгізіледі);

2) **кәсіпкерлік субъектілерінің теңдігі** (нарықтың жекелеген субъектілері үшін, оның ішінде квазимемлекеттік сектор субъектілері үшін әртүрлі құқықтық режимдер мен талаптарды белгілеуге жол бермеу);

3) **ашықтық** (реттеуші құралды енгізу себептерінің түсінігі және кәсіпкерлік субъектілеріне өз қызметін реттеуші құралдарға сәйкес келтіру үшін жеткілікті уақыт беру);

4) **орындалуы** (кәсіпкерлік субъектілерінің енгізілетін реттеуші құралды немесе талапты орындауының практикалық мүмкіндігі);

5) **айқындылық** (екі жақты түсіндіруге немесе белгісіздікке жол бермейтін реттеуші құралдарды регламенттейтін нормаларды түсінікті, қолжетімді нысанда баяндау);

6) **пропорционалдылық және ұтымдылық** (қаттылық деңгейінің қолайсыз оқиғалардың туындау тәуекел деңгейіне сәйкестігі);

7) **ретгілік** (жаңа және (немесе) өзгертілетін реттеуші құралдардың және (немесе) талаптардың мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттарына сәйкестігі).

2024 жылдан бастап егер талап Тізілімге енгізілмесе, онда ол бойынша Мемлекеттік орган тексере және жазалай алмайды. Яғни, егер бақылау субъектісі тізілімде болмаса, онда жаза да жоқ. Тізілімді қалыптастыру мен жүргізуді Ұлттық экономика министрлігі "Әділет" жүйесінің базасында жүзеге асыратын болады.

Мемлекеттік бақылау және қадағалау жүргізу тетіктерін жаңғырту

Өзгерістердің үлкен блоктарының бірі мемлекеттік бақылау және қадағалау жүйесін жетілдіру болып табылады.

1. **Тергеу** ретінде бақылаудың жаңа түрі енгізілуде. Бұл бұзушылықтың нақты себептерін анықтау және оларға қатысты тиісті шаралар қабылдау үшін қажет.

2. Тексерулер берілген рұқсаттар бойынша біліктілік немесе рұқсат беру талаптарына, жіберілген хабарламалар бойынша талаптарға сәйкестігіне ғана жүргізілетін болады. Мысалы, қазір бизнес қызметінің заңнамада белгіленген талаптарға сәйкестігі тұрғысынан тексерулер жүргізілуде.

3. Профилактикалық бақылау шеңберінде бақылау сатып алуды жүргізу мүмкін болады. Бақылау сатып алу НҚА немесе техникалық құжаттардағы талаптарға сәйкес келмейтін өнімді өткізу фактісін анықтау үшін жүргізілетін болады.

4. Жаңашылдық сонымен қатар субъектілердің қызметін 3-ші тәуекел дәрежесі бойынша (жоғары, орташа және төмен) градациялау болып табылады. Бұрын 2 дәреже болған – жоғары, төмен. 3 дәрежелі енгізу тексеру жүйесін жақсырақ реттеуге мүмкіндік бе-

реді.

5. **Ақпараттық жүйелерді пайдалануды көздейтін тәуекелдерді басқарудың "икемді" жүйесі көзделеді.** Бұл жүйе кәсіпкерлерді тәуекелдің нақты дәрежелері бойынша бөледі және тексерілетін субъектілердің тізімдерін қалыптастырады.

Жаңа бірлескен бұйрыққа сәйкес тәуекелдің жоғары дәрежесіне жатқызылған бақылау субъектілері **жылына бір реттен жиі емес** профилактикалық бақылау жүргізудің еселігін құрайды.

Ал тәуекелдің орташа дәрежесіне жатқызылған бақылау субъектілерінің (объектілерінің) қызмет салалары үшін бақылау субъектісіне (объектісіне) барумен профилактикалық бақылау жүргізудің еселігі **екі жылда бір реттен жиі емес** (*бұрын мұндай мерзімдер айқындалмаған*) құрайды.

Заңда бизнестің есептілікті ұсынуы туралы талапты тек заңдарда тікелей көзделген жағдайларда ғана бекіту көзделген.

Жаңа есептілікті енгізу кезінде кәсіпкерлік саласындағы міндетті талаптар тізіліміне толықтыру енгізіледі.

Бұл жерде атап өту керек, қазір АҚ бойынша санаттарға жатқызылған ұйымдар АҚ іс-шараларын орындау бойынша жыл сайынғы есептерді құрылған арнайы платформаға орналастырады. Яғни, олар есептерді ҚР ТЖМ аумақтық бөлімшелеріне тікелей ұсынбайды, бұл рәсімді жеңілдетеді және мемлекеттік органдарды тәуекелдерді бағалау және тәуекелдерді басқару жүйесін автоматтандыруға мәжбүр етеді. Мұндай ақпараттық жүйе болмаған кезде Мемлекеттік орган белгілі бір саладағы осындай бақылау және қадағалау субъектілерінің жалпы **санының бес пайызынан** аспайтынына қатысты тексерулер мен кәсіптік бақылауды жүзеге асыруға құқылы.

Уақыт пен ресурстарды тиімді пайдалану мақсатында Қазақстан Республикасы Сауда және интеграция Министрінің шешімімен жауапты мемлекеттік органдарды бекіте отырып, орындаудың барлық ұйымдастыру шаралары, мерзімдері мен кезеңдері көзделген 2022-2023 жылдарға арналған "таза парақтан" реттеуді енгізу жөніндегі жұмысты ұйымдастыру және жүргізу жөніндегі жоспар-кестесі бекітілді.

Тәуекел дәрежесінің көрсеткішін есептеу кезінде азаматтық

қорғаныстың орындалмаған талаптарының үлес салмағы айқындалады.

Бір өрескел бұзушылық анықталған кезде бақылау субъектісіне 100 тәуекел дәрежесінің көрсеткіші теңестіріледі және оған қатысты **бақылау субъектісіне (объектісіне) барып профилактикалық бақылау жүргізіледі.**

Тәуекел дәрежесінің жалпы көрсеткіші (SP) 0-ден 100-ге дейінгі шкала бойынша есептеледі және мынадай формула бойынша елеулі және елеусіз бұзушылықтар көрсеткіштерін жинақтау жолымен айқындалады:

$$SP = SPe + SPee,$$

мұндағы:

SP – тәуекел дәрежесінің жалпы көрсеткіші;

SPe – елеулі бұзушылықтар көрсеткіші;

SPee – елеулі емес бұзушылықтар көрсеткіші.

Жалпы көрсеткіштің алынған мәні кәсіпкерлік субъектісін белгілі бір тәуекел дәрежесіне жатқызуға негіз болып табылады.

Тәуекел дәрежесінің көрсеткіштері бойынша бақылау субъектісі (объектісі) тәуекелдің жоғары дәрежесіне жатады – тәуекел дәрежесінің көрсеткіші 71-ден 100-ге дейін қоса алғанда (*бұрын бұл көрсеткіштер 61-ден 100-ге дейін болған*).

Егер субъектінің тәуекел дәрежесінің көрсеткіші қоса алғанда 41-ден 70-ке дейін болса, онда мұндай бақылау субъектісі тәуекелдің орташа дәрежесіне жатады (*бұрын мұндай көрсеткіштер болмаған*).

Егер субъектінің тәуекел дәрежесінің көрсеткіші 0-ден 60-қа дейін қоса алғанда, онда мұндай бақылау субъектісі тәуекелдің төмен дәрежесіне жатады (*бұрын бұл көрсеткіштер 0-ден 40-қа дейін болған*).

Тәуекел дәрежесінің төмендігіне жатқызылған бақылау субъектілерінің (объектілерінің) қызмет салалары үшін Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексіне сәйкес жоспардан тыс тексерулерді қоспағанда, бақылау субъектісіне (объектісіне) бара отырып

профилактикалық бақылау жүзеге асырылмайды.

Ақпарат көздері мен субъективті критерийлерді бағалау негізінде бақылау субъектісіне (объектісіне) бара отырып, Профилактикалық бақылаудың жартыжылдық тізімдері автоматты түрде қалыптастырылады.

Бақылау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің талаптарына сәйкес қалыптастырылатын бақылау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы Профилактикалық бақылаудың жартыжылдық тізімдері негізінде жүргізіледі.

Тұтастай алғанда, "таза парақтан" жаңа реттеуді ҚР Үкіметі бизнеске артық әкімшілік жүктемені азайту және кәсіпкерлік қызметті жүргізуге неғұрлым қолайлы жағдай жасау үшін "Атамекен" ҰКП-мен тығыз өзара іс-қимылда енгізді.

ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛАР

ТЖ АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ ЖОЮ МАҚСАТЫНДА ПИЛОТСЫЗ ҰШУ АППАРАТТАРЫН (ПҰА) ПАЙДАЛАНУ

*Мақала авторы АҚ ҰО
оқытушысы -
Құлумбетова Х.А.*

Өрттерді табу және сөндіру саласындағы заманауи технологиялар осы күні қатты қарқынмен дамуда. Соңғы әзірлемелер тек сыртқы түрімен ғана емес, сонымен қатар олардың жұмысының дәлдігімен де таң қалдыруы мүмкін. Қазіргі заманда роботтандырылған техника кең қолданыста.

Әңгіме әлемде белсенді қолданысқа енгізіліп отырған бірден-бір жаңа технология – пилотсыз ұшу аппараты (ПҰА) жайында болмақ.

ПҰА-ның басты міндеттері:

- шекараның жетуге қиын учаскелерін тексеріп-қарау,
- құрлық пен су бетінің түрлі учаскелерін байқап отыру,
- төтенше жағдай салдарын анықтау,
- орман өрттерінің ошақтарын айқындау, іздестіру және басқа да жұмыстарды орындау.

ПҰА қашықтан басқарылатындықтан, маман үшін төтенше жағдай аймағын тексеруде өз өміріне қауіп төндірудің қажеті жоқ.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын іске қосу азаматтық секторының дамуына серпін бере алады. «KADEX 2018» халықаралық көрмесінде отандық әскери пилотсыз ұшақтың прототиптері ұсынылған. Аталған жағдайларда жаңа технологияларды пайдалану, күштер мен құралдарды кешенді қолдану, сондай-ақ ТЖ-

ның пайда болуы мен таралуының ерте кезеңдерінде олардың алдын алуға, анықтауға және оқшаулауға бағытталған әдістер перспективасы болады. Қазақстан ТЖМ негізгі міндеттерін орындау үлкен тәуекелмен байланысты, жеке құрамның жоғары дайындығын және жоғары тиімді техникалық құралдарды қолдануды талап етеді. Өнеркәсіптік объектілердің ықтимал қауіпті аумақтары мен аймақтарына мониторинг жүргізу үшін жедел және барабар шаралар қабылдау үшін нақты уақыт ауқымында тиісті басқару органдарына олардың жай-күйі туралы ақпарат беруге қабілетті роботтандырылған жүйелерді қолданған жөн. Пилотсыз ұшу аппараттарын (ПҰА) пайдалану ерекшелігі ҚР Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрінің 2020 жылғы 31 желтоқсандағы №706 бұйрығымен бекітілген «Қазақстан Республикасының мемлекеттік авиациясының ұшуды жүргізу қағидаларымен», сондай-ақ 2017 жылғы 14 желтоқсандағы № 744 бұйрығымен бекітілген «Қазақстан Республикасының әуе кеңістігінде пилотсыз ұшу аппараттарын пайдалану қағидаларымен» регламенттеледі. Операцияларда қолданылатын ПҰА тиісті ПҰА-ның пайдалану сипаттамаларын ескере отырып, қолдану салаларына, операциялар ауданының сипаттамаларына, ықтимал тәуекелдерге пропорционалды. Жоғарыда айтылғандарға байланысты Қазақстан ТЖМ мүддесіне пилотсыз ұшу аппараттарын қолдану өте өзекті болып табылады.

Соңғы жылдары пилотсыз ұшу аппараттары тез танымал бола бастады, ал төтенше жағдайдың алдын алу және бақылау, авариялық-құтқару жұмыстарын жүргізу, төтенше жағдайды жою үшін пилотсыз ұшу аппараттарын қолдану идеясы дамудың эволюциялық кезеңінен өтіп жатыр. Дрондар бақыланатын аумақтардың жай-күйі туралы ақпаратты тиісті басқару органдарына бере отырып, Қазақстанның ықтимал қауіпті аумақтарының да, зардап шеккен аудандардың да жай-күйін үздіксіз бақылайды.

Орман өрттерімен күрес - ресурстық шығынды іс-шара. Өрттің таралуын бақылау үшін ТЖМ жыл сайын бортында бақылаушы

ұшақтары бар 200-ден астам ұшақты тартады. Классикалық авиацияның мүмкіндіктері шектеулі екендігін атап өткен дұрыс: қатты түтін аймақтарында оны қолдану тиімсіз. ҚР ТЖМ жұмысына пилотсыз ұшу аппараттарын енгізу өрттермен күрестің өнімділігін бірден бірнеше бағыт бойынша арттырады:

- 1) тұрақты патрульдеу кепілдігі;
- 2) жоғары түтін аймақтарына мониторинг жасау үшін дрондарды ИК-камералармен жарактандыру;
- 3) өртті сөндіру кезінде ПҰА-ны ретранслятор ретінде пайдалану;
- 4) үлкен дрондармен өртті тікелей сөндіру.

Дрондарды пайдалану орманның жағдайын бақылаудың барлық кезеңдерінде тиімді екендігі сөзсіз:

- 1) өртті ерте анықтау (өрт ошақтарын іздеу);
- 2) оттың таралуын бақылау;
- 3) жедел сөндіру.

Қазіргі уақытта Қазақстан ТЖМ дағдарыс жағдайларын басқару және жедел ақпарат алу үшін ПҰА-ны кеңінен пайдаланады. Азаматтық қорғау органдары бөлімшелерінің қызметінде тұрған ПҰА-ның жалпы саны 2019 жылдан бастап 15 бірлікті құрады, ұшырулардың (ұшулардың) жалпы саны – 691. Қазақстан Республикасы ТЖМ аумақтық бөлімшелерінің қарулануында тұрған ПҰА-ның қолданылуы мен болуы туралы деректер ұшуларды орындаудың негізгі функциясы мен міндеті техногендік, табиғи төтенше жағдайларға ұшыраған аймақтарға мониторинг жасау болып табылатынын көрсетті.

ҚР ТЖМ ПҰА қолдануы жөніндегі ақпарат: (Шымкент қ.)

2019 жылы 24 маусымда Арыс қаласында болған төтенше жағдай салдарын жою бойынша:

- 25 маусымда ПҰА (DJI Matrice 200 v2, камера DJI Zenmuse Z30) көмегімен әскери оқ-жарақтар қоймасындағы жану ошақтарына нақты уақыт

режимінде кескінді беру арқылы барлау жүргізілген.

- 26-30 маусым аралығында қаланың тұрғын үй құрылыстарының шатырының бұзылуын тексеру және тіркеу жүргізілді.

ТЖ тіркелген жалпы уақытты есепке алғанда барлығы 6 ұшу жасалды, жалпы ұшу уақыты 1 сағат 36 минут, жалпы ұшу қашықтығы 6 км 674 метр.

(Қостанай облысы)

14.04.21ж. су тасқыны жағдайына мониторинг жүргізу үшін Қарасу ауданындағы Қарамырза ауылының аумағында квадрокоптер (DJI Mavik 2 ENTERPRISE) қолданылды.

Анықтама: 13.04.21 ж. 23:50 сағат шамасында Қарасу ауданындағы Қарамырза ауылында Тюнтюгур өзенінің су деңгейі кенеттен көтеріліп, 65 ауланы су басқан, олардың ішіндегі 39 үй ішіне су кірген (үй ішіндегі су деңгейі 20-30 см жетті). Эвакуацияланған адамдар саны - 69. 334 бас ІҚМ мен ұсақ мал дөңестерге айдалды.

(Қарағанды облысы)

06.10.2022ж. Осакаров ауданында ПҰА көмегімен Нұра өзені арнасының зерттелетін учаскелері аэровизуалды жолмен тексеріліп, суретке түсірілді.

25 және 30.10.2022 ж. Абай ауданы Топар ауылындағы Шерубай-Нұра сукоймасында ПҰА 1967 жылы туылған Шестаков В.Ю. есімді азаматты

ізвестіруде қолданылды. Ол 21.10.2022ж. үрмелі моторлы қайықта жағадан 500 м қашықтықта аударылып қалған.

04-06.11.2022 ж. аралығында Шет ауданы Красная поляна ауылындағы шеткі Дерипсалы бөлімшесінде 1963 жылы туылған Панов А.А. есімді азаматты іздестіруде де ПҰА қолданылды. Ол азамат үйінен белгісіз бағытта шығып кетіп, осы к.нге дейін қайта оралмаған (полицияға көмек беру).

ҚР ТЖМ мүддесі үшін ПҰА қолдану тәжірибесін қарастыра отырып, мынадай жалпылау жасауға болады:

- ПҰА пайдаланудың экономикалық орындылығы пайдаланудың қарапайымдылығына, кез келген таңдалған аумақта ұшу және қону мүмкіндігі болуына байланысты;

- бейне және фото-ақпаратты нақты уақыт ауқымында басқару пункттеріне беру мүмкіндігі жағдайдың өзгеруіне жедел ықпал етуге және дұрыс басқару шешімін қабылдауға мүмкіндік береді;

- ПҰА-ны қолмен және автоматты пайдалану мүмкіндігі.

Әр түрлі деңгейдегі ҚР ТЖМ басшылық құрамының ТЖ туралы ақпаратты уақтылы алуына және болып жатқан жағдайға жедел назар аударуынан көбінесе ТЖ-дан болған экономикалық шығын деңгейі мен зардап шеккен азаматтардың саны байланысты болады. Бұл ретте тиісті жедел шешімдер қабылдау үшін субъективті факторларға байланысты бұрмаланбаған немесе өзгертілмеген толық, объективті және шынайы ақпаратты ұсыну қажет. Осылайша, пилотсыз ұшу аппараттарын одан әрі енгізу ТЖ даму динамикасына қатысты ақпараттық олқылықтардың орнын толтыруға елеулі түрде ықпал ететін болады. Туындаған ТЖ-ды дер кезінде анықтау өте маңызды міндет екенін ұмыптау керек.

Пилотсыз ұшу аппараттары - патрульдік қызметтерге өрттерді бақылау мен жоюда таптырмас көмек. Дрондар өрттің таралуы туралы ақпаратты, тіпті көрінбейтін қол жетімсіз аймақтарда да жазып, үздіксіз ұшуға қабілетті!!

Бүгінгі таңда Қазақстан нарығында тек әскери пилотсыз ұшу аппараттары ғана емес, сонымен қатар басқа мақсатта қолданылатын аппараттар да бар. Үйлену тойлары мен басқа мерекелерді аэрофотосуретке түсіру ешкімді таң қалдыра қоймас. Ребрендингтен өткен «Қазақстан» мемлекеттік телеарнасы көрермендерді ПҰА түсірген елдің көркем жерлері туралы бейнероликтермен мезгіл-мезгіл қуантады. Кез-келген талғам мен қалтаға қарай бүгінде квадрокоптерлерді сауда орталықтарынан немесе интернет-дүкендерден сатып алуға болады.

Қазақстанда дрон бизнесіне ақша салатын бизнесмендер пайда бола бастады. Бұл таңқаларлық емес, өйткені 2016 жылы пилотсыз

ұшу аппараттарын (дрондарды) пайдаланатын әлемдік қызметтер нарығының көлемі \$127 млрд-тан асты.

Әлемдегі беделді университеттердің зерттеушілері күн немесе жел энергиясынан зарядталатын және ұзақ қашықтыққа жететін дрондардың жаңа түрлерін сынап, дамытуда.

Осылайша, қазіргі уақытта дрондар біздің өміріміздің әр саласында, әсіресе азаматтық қорғауда маңызды рөл атқарып келеді.

СЫНАҚ-ӨРТ ЗЕРТХАНАСЫ. ЖҰМЫС ЖАСАУ БАҒЫТЫ МЕН ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ ТҮРЛЕРІ

*Мақала авторы АҚ ҰО
«Сынақ-өрт зертханасы»
бастығы- Канлыбаев Е.Т*

Қазіргі заманғы құрылыс материалдары, әсіресе әрлеуші және қаптаушы, көбінесе полимерлі материалдар болып табылады. Олардың құрамында органикалық заттардың мөлшері көп, айта кетсек улы, құрамында антипирені аз заттардың. Мұндай материалдардың жану қаупі де артық.

Әлбетте, қазіргі кезеңде қоғамда өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесін құрмай өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету мүмкін емес. Тиісті ғылыми-техникалық, ұйымдастырушылық-құқықтық және әдістемелік қамтамасыз ету болмаса, жүйе сәтті жұмыс істей алмайтыны анық. Сонымен қатар, ғылыми зерттеулердің нәтижелері өрттің алдын алу және жою бойынша жаңа арнайы техникалық құралдарды, оларды қолдану әдістемелерін, байланыс және хабарлау құралдарын, автоматты бақылау және дабыл беру құралдарын, бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеу, жаңа ақпараттық технологияларды енгізу, яғни өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы міндеттердің барлық спектрін шешу үшін белсенді қолданылуы тиіс.

Соңғы жылдары біздің елімізде де, шетелде де болған өрттерді талдаудың көрсеткені - өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету ісінде жобалау және салу кезінде өрт қауіптілігі мен отқа төзімділіктің қажетті көрсеткіштері бар ғана құрылыс материалдары мен конструкцияларын пайда-

ланудың маңызы зор. Осы көрсеткіштерді және тағы басқаларын анықтаумен Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінің «Азаматтық қорғау саласындағы ғылыми зерттеулер, даярлау және оқыту ұлттық орталығы» АҚ-ның құрылымдық бөлімшесі болып табылатын «Сынақ өрт зертханасы» (СӨЗ) айна-

лысады. Зертхана өз қызметін 1957 жылдан бастап жүргізіп келеді. Өз жұмысында ол Қазақстан Республикасының заңдарын, Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулыларын, Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінің бұйрықтары мен нұсқауларын, техникалық реттеу жүйесінің негізгі құжаттарын, өрт қауіпсіздігі саласындағы нормативтік құжаттарды басшылыққа алады.

Қазіргі уақытта Сынақ-өрт зертханасында зертханалық-сынау жабдығының кешені (104 бірлік) жұмыс істейді, оның ішінде: өрт қауіптілігін анықтау бойынша, ағаш бұйымдарын оттан қорғау тиімділігін анықтау, металлды оттан қорғау тиімділігін анықтау бойынша сынақ қондырғылары, түгін түзілуін анықтайтын қондырғы, климаттық камера, термопаралар және тағы басқалар.

Зертхана жұмысының негізгі бағыттары құрылыс материалдарының, химиялық және мұнай-химия өнімдерінің, электротехникалық жабдықтардың өрт қауіптілігі көрсеткіштерін анықтау, сондай-ақ Қазақстан Республикасының нормативтік құжаттарының талаптарына сәйкестігін бағалау мақсатында өрт техникасын, өрт дабылы мен өрт сөндіру жүйелерін зерттеу болып табылады.

Сондай-ақ, зертхананың материалдардың жанғыштығы, тұтанғыштығы, жану өнімдердің уыттылығы, жалынның таралу индексі, түгін түзілу коэффициенті сияқты басқа да көрсеткіштерді анықтау бойынша зерттеулер жүргізуде тәжірибесі мол.

Келесі зерттеу түрлері құрылыс материалдары мен конструкцияларын өндірушілер мен жеткізушілердің ерекше қызығушылығын тудырады:

- Құрылыс конструкцияларының отқа төзімділігін анықтау (бағандар, едендер, арқалықтар, ригельдер және т. б. үшін).
- Өртке қарсы тосқауылдардағы ойықтарды толтыру элементтерінің отқа төзімділігін анықтау

(есіктер, қақпалар, терезелер, шахта лифтілерінің есіктері және т.б.).

- Инженерлік жабдықты зерттеу (өртке қарсы клапандар, желдету қондырғылары, ауа өткізгіштер, түтін шығару жүйелері).
- Кабельдік ұнғымаларды зерттеу.

2022 жылдың өзінде құрылыс материалдары мен бұйымдарының әртүрлі үлгілеріне 50-ге жуық сынақ жүргізілді. Мұндай тәжірибе Қазақстан аумағында сапасыз өртке қауіпті өнімдерді өндіру мен сырттан әкелуді шектеуге мүмкіндік береді..

Зертхана штатында зертхана бастығы, бас инженер, бас маман және маман бар. Зертханаға 30 жылдан астам уақыт арнаған М. К. Аманжолов және С. Н. Хитрин сияқты СӨЗ қызметкерлерін атап өту қажет.

СӨЗ құрамына Алматы облысы Қарасай ауданы Жалпақсай кентінің маңында 1,5 гектардан астам аумақта орналасқан сынақ полигоны кіреді. Сынақ полигонының аумағында отқа төзімділік және өрт қауіптілігі шегін анықтау бойынша сынақтар жүргізіледі:

- а) құрылыс конструкцияларына;
- б) өртке қарсы тосқауылдардағы ойықтарды толтыру элементтеріне (өртке қарсы есіктер, қақпалар, терезелер, лифт шахталарының есіктері және т.б.).
- в) ғимараттар мен құрылыстардың қасбеттік жүйелерінің конструкцияларына;
- г) инженерлік жабдықтарға (өртке қарсы клапандар, желдету қондырғылары, түтін шығару жүйесінің ауа өткізгіштері);
- д) кабельдік ұнғымаларға және электр кабельдік өнімдерге.

Полигон көлденең және тік сынақтарға арналған пештермен жабдықталған. Көлденең пештерде төбелік бұйымдардың өртке төзімділігіне, тік пештерде - ғимараттар мен құрылыстардың қасбеттеріне сынақтар жүргізіледі.

Орташа есеппен, пеште сынау шамамен 2 сағатты алады, көбік түзгіштерді бірнеше рет сынауға шамамен 10 күн керек.

Полигонда стандарттардың талаптарына сәйкестігін тексеру үшін автоматты өрт сөндіру жүйелері, көбік түзгіштер, өрт сөндіргіш заттар, сондай-ақ өрт сөндіру құралдары сыналады.

Сынақ полигонында азаматтық қорғаныстың арнайы мүлкін жойып кәдеге жарату жұмыстары да жүзеге асырылады.

Сондай-ақ, сынақ өрт зертханасы мен сынақ полигонының мамандары біліктілікті арттыру орталықтарында нормативтік құжаттар мен МЕМСТ-қа сәйкес өздерінің кәсіби деңгейін тұрақты негізде көтерумен айналысатынын атап өткен жөн.

Сынақ зертханасы қызметінің даму перспективаларын зертхананы әлемдік деңгейдегі заманауи сынақ жабдықтарымен жарақтандыру, кадрлық әлеуетті нығайту арқылы заттарды, материалдар мен бұйымдарды зерттеу номенклатурасын кеңейту ретінде қарастырған жөн.

Қолданыстағы жағдайды жақсарту және өрт ғылымының материалдық-техникалық базасын тиісті деңгейге көтеру үшін қоғамның өрт қауіпсіздігі проблемаларына қатынасын қайта қарау қажет деп санаймыз. Бұл мәселеге барынша назар аудару керек. Министрліктің осы аса маңызды мемлекеттік міндетті шешуде мақсатты көмегі қажет.

АҚ ҰО ЖАҢАЛЫҚТАРЫ

"АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫСТЫҢ ЕСЕПТЕН ШЫҒАРЫЛҒАН МҮЛКІН ҚАБЫЛДАУДЫ, ТІРКЕУДІ, УАҚЫТША САҚТАУДЫ, КӘДЕГЕ ЖАРАТУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ӘДІСТЕМЕ" ОҚУ ҚҰРАЛЫ

Оқу-әдістемелік құралды дайындаған - бас ғылыми қызметкер - А. Л. Носов.

1-тарау. Қолдану саласы

Мамандандырылған полигондарды жабдықтау және есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жаратудың негізгі әдістері жөніндегі оқу-әдістемелік құрал (*бұдан әрі-Әдістемелік құрал*) Қазақстан Республикасының экологиялық қауіпсіздік саласындағы заңнамасында белгіленген талаптарға сәйкес әзірленді:

1) есептен шығарылған мүлікті кәдеге жаратуды жүргізу кезінде қоршаған ортаның ластануына жол бермеу немесе оны барынша азайту;

2) кәдеге жарату кезінде шығарылатын қайтарымды ресурстарды барынша пайдалану;

3) есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін тікелей мақсаты бойынша қайта пайдалану мүмкіндігін болғызбау.

Әдістемелік ұсыныстарды әзірлеу келесі принциптерге негізделген:

1) адамның өмірі мен денсаулығын және қоршаған табиғи ортаны қорғаудың басымдығы;

2) Қазақстан Республикасы экологиялық заңнамасының талаптарын сақтау;

3) қоршаған ортаның ластануын болдырмау, ал мүмкін болмаған кезде барынша азайту;

4) кәдеге жарату барысында босатылған қайтарымды ресурстарды ұтымды пайдалану жөніндегі экологиялық және экономикалық мүдде-

лердің үйлесімі;

5) есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату саласындағы бұзушылықтарды уақтылы анықтау және жолын кесу.

Осы Әдістемелік құрал мыналарды қамтиды:

1) есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату жөніндегі мамандандырылған полигондарды орналастыру және жабдықтау жөніндегі жалпы ұсынымдар;

2) жарамсыз жағдайға келген немесе жоғалған азаматтық қорғаныс мүлкін есептен шығару қағидалары;

3) Азаматтық қорғаныс мүлкінің сапасына бақылау жүргізу және АҚ мүлкінің белгіленген талаптарға сәйкестігі (сәйкес еместігі) туралы жүргізілген бақылау нәтижелері бойынша шешім қабылдау тәртібі;

4) есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдауды, тіркеуді және уақытша сақтауды ұйымдастыру жөніндегі жалпы ұсынымдар;

5) есептен шығарылған АҚ мүлкін кәдеге жарату жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыру тәртібі және кәдеге жарату мен болғызбауды жүргізу кезінде босатылған ресурстарды алудың барынша тиімділігіне қол жеткізуге немесе егер бұл мүмкін болмаса, қоршаған ортаға теріс әсерді барынша қысқартуға бағытталған кәдеге жаратудың негізгі әдістері;

6) есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау мен кәдеге жаратуды құжаттамалық ресімдеу және кәдеге жарату кезінде босатылатын қайтарымды ресурстарды есепке алу жөніндегі ұсынымдар;

7) есептен шығарылған АҚ мүлкін кәдеге жарату кезінде босатылатын ресурстарды ұтымды пайдалану жөніндегі негізгі ұсынымдар;

8) жұмыстарды жүргізу кезінде, оның ішінде химиялық залалдану және радиациялық ластану аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдаланылған мүлікті кәдеге жарату кезінде қауіпсіздік шаралары.

2-тарау.

Терминдер мен анықтамалар, белгілер мен қысқартулар

Әдістемелік ұсыныстарда келесі терминдер мен анықтамалар қолданылады:

1) **азаматтық қорғаныс мүлкі** – тыныс алу және тері органдарын жеке қорғау құралдары, радиациялық барлау және дозиметриялық бақылау аспаптары, химиялық және спецификалық емес биологиялық барлау аспаптары, арнайы және санитариялық өңдеу рецептураларының концентраттары, жеке химияға қарсы пакеттер және басқа да мате-

риалдық-техникалық құралдар;

2) **ақау** – өнімнің белгіленген талаптарға жеке сәйкес келмеуі;

3) **ақауды түзеу** – бақыланатын партиядан нормативтік және техникалық құжаттамада белгіленген талаптарға сәйкес келмейтін және анықталған сыни ақаулар, кемшіліктер мен зақымданулар салдарынан тікелей мақсаты бойынша пайдалануға жарамсыз барлық бұйымдарды үздіксіз бақылау жүргізу кезінде алып тастау (алып қою);

4) **арнайы жабдықталған полигон** – азаматтық қорғаныстың арнайы мүлкін уақытша сақтауды және кейіннен кәдеге жаратуды ұйымдастыру үшін белгіленген техникалық және экологиялық талаптарға сәйкес арнайы жабдықталған және пайдаланылатын жергілікті жер учаскесі;

5) **өнімнің бақыланатын партиясы** – бірдей жағдайларда белгілі бір уақыт аралығында өндірілетін және бір мезгілде бақылауға ұсынылатын бір атаудағы және конструкциядағы өнім бірліктерінің жиынтығы;

6) **бақылау нормативі** – нормативтік-техникалық құжаттамада белгіленген және өнімнің белгіленген талаптарға сәйкестігіне қатысты бақылау нәтижелері бойынша шешім қабылдау критерийі болып табылатын ең төменгі немесе ең жоғары мән;

7) **бақылау-техникалық байқау** – техникалық жай-күйді сипаттайтын сапалық белгілерді айқындау және мүліктің нормативтік-техникалық құжаттарда белгіленген талаптарға сәйкестігін белгілеу мақсатында жүргізілетін азаматтық қорғаныс мүлкін бұзбай бақылау әдісі;

8) **белгіленген жарамдылық мерзімі** – сақтаудың кепілдік берілген мерзімі өткеннен кейінгі сақтаудың күнтізбелік ұзақтығы, оған жеткенде өнімді сақтау осы көрсеткішті ұзарту мүмкіндігі туралы шешім қабылданғаннан кейін ғана жалғастырылуы мүмкін;

9) **далалық химия зертханасы** – химиялық реактивтермен, арнайы ерітінділермен, ауадағы жауынгерлік уландырғыш заттарды, су, азық-түлік, жем-шөп сынамаларын анықтауға және техникадан, заттардан, киім-кешектерден және жабдықтардан алынған сынамалардағы ӘУЗ анықтауға арналған материалдармен және әдістемелермен жасақталған көпфункционалды, тасымалданатын Талдамалық кешен;

10) **қайталама ресурстарды пайдалану** – жинақталған қайталама материалдық ресурстарды материалдарды, заттарды, өнімдерді өндіру үшін, сондай-ақ жұмыстарды орындау немесе бастапқы (алдын ала) дайындық пен өңдеуден кейін немесе ешқандай дайындық пен өңде-

усіз энергия алу үшін бірден немесе перспективада қайталама шикізат ретінде пайдалану үшін өтеусіз беру, сату немесе қолдану;

11) **кепілдік мерзімі** – өндіруші белгілеген, азаматтық қорғаныс мүлкін мақсаты бойынша пайдалануды шектейтін күнтізбелік кезең;

12) **азаматтық қорғаныс мүлкін бұзып жою\кәдеге жарату** – қорғаныс (техникалық) сипаттамаларын жоғалтқан және (немесе) елеулі ақаулары, зақымданулары және белгіленген талаптарға сәйкес келмейтін кемшіліктері бар азаматтық қорғаныс мүлкін кейіннен сақтаудан (пайдаланудан) алып тастай отырып тану;

13) **әскери улы заттар**-жаудың тірі күшін жеңуге арналған улы заттар (улы химиялық қосылыстар);

14) **жеке химияға қарсы пакет (ЖХҚП)** – ағзаның жалпы зақымдануының, сондай-ақ жергілікті зақымданулардың алдын алу мақсатында жауынгерлік уландырғыш заттармен ластанған кезде дененің ашық жерлерін және іргелес киім-кешектерді өңдеуге арналған бір рет қолданылатын жеке медициналық қорғау құралы;

15) **жойылмайтын ақау** – жою техникалық мүмкін емес немесе экономикалық тұрғыдан тиімсіз ақау;

16) **зарарсыздандыру** – газсыздандыруды, дезинфекциялауды, дезактивациялауды, дезинсекциялауды және дератизациялауды қамтитын арнайы және санитариялық өңдеу жөніндегі жұмыстарды жүргізу;

17) **зертханалық сынақтар** – осы мүліктің қорғаныс-техникалық сипаттамаларының техникалық талаптарға (техникалық шарттарға) сәйкестігін белгілеу мақсатында химиялық ластануды модельдеу жағдайында жеке қорғаныс құралдарының және азаматтық қорғаныстың өзге де мүлкінің үлгілерін сынау жөніндегі іс-шаралар кешенін жүргізу; сынақтардың нәтижелері бойынша сақтау мерзімін ұзарту немесе төменгі санатқа ауыстыру;

18) **индикаторлық түтік (ИТ)** – ауадағы жауынгерлік уландырғыш заттарды индикациялауға арналған құрылғы, ол ауадағы анықталатын газ концентрациясының мәндеріне сәйкес келетін бөліністері бар, құрамында ластанған ауа олар арқылы сорылған кезде ерекше немесе топтық түсті реакциялар беруге қабілетті заттар бар шыны цилиндр;

19) **иондаушы сәулеленудің (ИСК) бақылау көзі** – аспаптың градуирленуін немесе калибрленуін тексеруге арналған иондаушы сәуле шығаратын радиоактивті зат орналасқан дозиметриялық аспаптың жиынтығына кіретін құрылғы;

20) **іріктеме** – сапаны бақылау және белгіленген талаптарға сәй-

кестігі туралы шешім қабылдау үшін өнімнің (бұйымдардың) бақыланатын партиясынан іріктелген бірліктер;

21) **катализатор** – реакцияны жеделдететін, бірақ реакция процесінде тұтынылмайтын химиялық зат;

22) **кәдеге жарату (пайдалану, пайдаға жарату)** – белгіленген мерзімде қызмет еткен және/немесе қабылданбаған (есептен шығарылған) бұйымдарды, материалдарды, қаптамаларды және т.б., сондай-ақ қалдықтарды қайта өңдеу және/немесе қайта пайдалану жүзеге асырылатын ресурс үнемдеуді қамтамасыз ету жөніндегі жұмыстардың түрлері;

23) **азаматтық қорғаныс мүлкін есептен шығару** – қорғаныс, техникалық және өзге де сипаттамаларының толық немесе ішінара жоғалуына, оның ішінде физикалық немесе ескіруіне байланысты азаматтық қорғаныс мүлкін мақсаты бойынша одан әрі пайдалануға жарамсыз деп танумен байланысты іс-шаралар кешені;

24) **қайтарылатын ресурстар** – есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кешенді кәдеге жарату нәтижесінде алынатын (босатылатын) шикізат материалдарының барлық түрлері, олар үшін тікелей немесе қосымша өңдеу жүргізілгеннен кейін қайта пайдаланудың нақты мүмкіндігі мен орындылығы бар;

25) **ЗИП жиынтығы** – объектінің жұмыс істеуі, техникалық қызмет көрсетуі және жөндеуі үшін қажетті қосалқы бөлшектер, құралдар, керек-жарақтар мен шығын материалдарының жиынтығы;

26) **жиынтықтауыштар** – өнімнің бір бөлігі болып табылатын және өндіруші бұйыммен бірге немесе таңбалаумен және пайдалану жөніндегі нұсқаулықпен бөлек жеткізілетін өнімнің ауыстырылатын құрамдас бөліктері;

27) **қатты әсер ететін улы заттар (ҚӘУЗ)** – жоғары уыттылығы бар және белгілі бір жағдайларда (негізінен химиялық қауіпті объектілердегі апаттар кезінде) адамдар мен жануарлардың жаппай улануын, сондай-ақ қоршаған ортаны ластауға қабілетті химиялық қосылыстар;

28) **өлшеу құралы** - өлшеуге арналған, нормаланған метрологиялық сипаттамалары бар, мөлшері белгілі уақыт аралығы ішінде өзгермейтін (белгіленген қателік шегінде) қабылданатын физикалық шаманың бірлігін жаңғыртатын және / немесе сақтайтын техникалық құрал;

29) **өнімнің сапасы** – өнімнің мақсаты бойынша пайдалануға жарамдылығын анықтайтын нормативтік құжаттарда белгіленген талаптарға өнімнің техникалық, қорғау және өзге де сипаттамаларының (қа-

сиеттерінің) сәйкестігі;

30) **өнім сапасын бақылау** – белгілі бір тапсырма шеңберінде жүргізілетін өнім сапасы көрсеткіштерінің белгіленген талаптарға сәйкестігін тексеру;

31) **өнім сапасының санаты** – өнімнің техникалық жай-күйін сипаттайтын көрсеткіштер жиынтығын білдіретін критерийлер бойынша өнім сапасының белгіленетін градациясы;

32) **өнім сапасын іріктеп бақылау** – бақыланатын өнімнің сапасы туралы шешім бір немесе бірнеше үлгілерді тексеру нәтижелері бойынша қабылданатын бақылау;

33) **өнім сапасын үздіксіз бақылау** – партиядағы әрбір өнім бірлігін бақылау;

34) **азаматтық қорғаныс мүлкінің санаты** – азаматтық қорғаныс мүлкінің техникалық (сапалық) жай-күйіне байланысты белгіленетін есептік сипаттамалар;

35) **пиролиз** – ауаның жетіспеушілігімен органикалық қосылыстардың термиялық ыдырауы;

36) **реактивация** – құрамында ластаушы заттар жоқ газға қарсы сүзгілер шихтасының белсенділігін (белсенді жай-күйін) қалпына келтіру;

37) **регенерация** – шихтаның беттік немесе химиялық құрамын өзгертпейтін қайтымды процесс, онда белсенді көмірден ластаушы заттар десорбция (шихтада адсорбцияланған заттардың бөлінуі) арқылы жойылады;

38) **сақтаудың кепілдік мерзімі** – дайындаушы зауыт өнім сапасының белгіленген талаптарға сәйкестігіне кепілдік беретін жеткізу жай-күйінде азаматтық қорғаныс мүлкін сақтау ұзақтығы;

39) **сапаны бағалау** – азаматтық қорғаныс мүлкінің техникалық регламенттерде, стандарттарда, техникалық шарттарда және өнімді жобалауға арналған техникалық тапсырмаларда белгіленген талаптарға сәйкестігін бағалау мақсатында орындалатын операциялар жиынтығы;

40) **сорбция** – химиялық қосылыстардың түзілуімен бірге қоршаған ортадан қатты немесе сұйықтықтың әртүрлі заттарды сіңіруі;

41) **сорбенттер** – қоршаған ортадан газдарды, буларды немесе еріген заттарды іріктеп сіңіретін (сорбциялайтын) қатты денелер немесе сұйықтықтар;

42) **сұрыптау үстелі** – қайтарылатын ресурстарды сыныптарға, топтарға, сорттар мен маркаларға кәдеге жарату нәтижесінде алынатын (босатылатын) азаматтық қорғаныстың есептен шығарылған мүлкін

бөлшектеу және бөлу жүргізілетін жабдық;

43) **сыни ақау** – өнімді мақсаты бойынша пайдалану мүмкін емес немесе жол берілмейтін ақау;

44) **тексеру** – өлшеу құралдарының қателіктерін анықтау және олардың мақсаты бойынша қолдануға жарамдылығын және дәлдік класына сәйкестігін анықтау;

45) **азаматтық қорғаныс мүлкінің бірінші санаты** – техникалық сипаттамалары пайдалану құжаттамасында, техникалық шарттарда, техникалық регламенттерде немесе мемлекеттік стандарттарда белгіленген мәндерге сәйкес келетін, пайдаланылмаған, толық жарамды үлгілер;

46) **термиялық әдіспен залалсыздандыру (от әдісі)** – іс жүзінде улы емес немесе аз уытты түтін газдары мен күлді қалыптастыру үшін улы заттардың жоғары температурада ыдырауы және тотығу процесі;

47) **термиялық тотығу (күйдіру)** – шығарындылардағы зиянды заттарды жоғары температурада жағуға негізделген газ тәрізді қоспалардан шығарындыларды тазарту әдісі;

48) **рекламация** – сатып алушының немесе тапсырыс берушінің өндірушіге немесе жеткізушіге (мердігерге) жеткізілетін өнімнің сапасының немесе санының жеткіліксіздігі туралы шағымы, кемшіліктерді жою, бағаны төмендету немесе залалды (келтірілген залалды) өтеу туралы талап;

49) **уәкілетті ұйым** – қолда бар ресурстарды пайдалану арқылы белгілі бір жұмыс түрін орындауға ресми түрде берілген және заңмен бекітілген шектеулі өкілеттіктер негізінде әрекет ететін ұйымдар (кәсіпорындар, мекемелер);

50) **улы заттар** – тірі организмдер мен өсімдіктерге әсер ететін әскери улы заттар мен күшті улы заттар.

51) **азаматтық қорғаныс мүлкінің екінші санаты** – техникалық сипаттамалары нормативтік құжаттарда белгіленген мәндерге сәйкес келетін, толық жинақталған, бұрынғы немесе мақсаты бойынша пайдаланудағы, сондай-ақ орташа немесе күрделі жөндеуден өткен жарамды үлгілер;

52) **азаматтық қорғаныс мүлкінің үшінші санаты** – орташа жөндеуді қажет ететін үлгілер;

53) **азаматтық қорғаныс мүлкінің төртінші санаты** – күрделі жөндеуді қажет ететін үлгілер;

54) **азаматтық қорғаныс мүлкінің бесінші санаты** – мақсаты бой-

ынша пайдалануға жарамсыз, қалпына келтіру мүмкін емес немесе іс жүзінде мүмкін емес үлгілер;

55) **газсыздандыру** – адамдар мен жануарлардың зақымдануын болдырмау мақсатында ластанған объектілердің бетінен (көлемінен) ластануды толық жойғанға немесе рұқсат етілген нормаларға дейін төмендеткенге дейін ӘУЗ және ҚӘУЗ-ді залалсыздандыру немесе жою.

Нұсқаулықта келесі қысқартулар қолданылады:

АҚ – азаматтық қорғаныс

ӘУЗ – әскери улағыш заттар

БҚ – биологиялық (бактериологиялық) құралдар

ДХЗ – далалық химиялық зертхана

ЖХҚП – жеке химияға қарсы пакет

ИСК – иондаушы сәуле көздері

ИТ – индикаторлық түтік

ҚӘУЗ – қатты әсер ететін улы заттар

РЗ – радиоактивті заттар

РХБҚ – радиациялық, химиялық, биологиялық қорғау

ТОЖҚҚ – тыныс алу органдарын жеке қорғау құралдары

ХБҚ – химиялық барлау құрылғысы

3-тарау.

Жалпы ережелер

Ұзақ мерзімді сақтау процесінде немесе пайдалану процесінде қорғаныш және техникалық сипаттамаларын жоғалтқан есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін мамандандырылған полигондарда кәдеге жарату мүліктің құрамында адамдардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіріп қана қоймай, қоршаған ортаға қайтымсыз зардаптар әкелетін заттардың болуынан туындайды.

Радиациялық барлаудың әскери аспаптарына иондаушы сәулеленудің бақылау көздері салынған. Бұл көздер олар салынған құрылғылардың нөмірлері бойынша қатаң есепке алынуға жатады. Бақылау ИСК-ні бөлшектеуді, уақытша сақтауды ұйымдастыруды және жерлеуге дайындықты ИСК-мен жұмыс істеуге жіберілген А санатындағы мамандар ғана жүргізеді. Бақылау ИСК көму Қазақстан Республикасының радиациялық қауіпсіздік саласындағы заңнамасында белгіленген тәртіппен радиоактивті қалдықтар полигондарында ғана жүргізіледі.

Ауаны улы, химиялық және бактериологиялық заттардан, аэрозольдерден, радиоактивті шаңнан, түтіннен және басқа да агрессивті заттардан тазарту үшін азаматтық газқағарлардың газға қарсы және қосымша қораптарында және балалардың қорғаныш камераларының сүзгіш-сіңіргіш элементтерінде әртүрлі қоспалар мен катализаторлары бар модификацияланған белсенді көмір (шихта) қоспалары пайдаланылады. Катализатор ретінде адамдар, өсімдіктер, жануарлар әлемі және экология үшін қауіпті химиялық заттар (ксенобиотиктер және канцерогендер) болып табылатын металл тұздары және басқа химиялық қосылыстар қолданылады. Азаматтық сүзгіш газқағарларда қолданылатын катализаторлар туралы мәліметтер жабық сипатта болады.

Газсыздандыру және жауынгерлік улы заттарды бейтараптандыру және көмірқышқыл газынан дем шығаратын ауаны тазарту формулаларына оқшаулағыш газқағарлардың регенеративті патрондарының химиялық сіңіргішінің құрамына натрий гидроксиді және қауіпті химиялық заттар болып табылатын басқа заттар кіреді.

Далалық химиялық зертханалар мен химиялық барлау құралдарының құрамы мен жиынтығына адамға, өсімдіктерге, жануарлар әлеміне және экологияға қауіп төндіретін арнайы формулалар, химиялық реактивтер, химиялық жылыту жастықшалары, қышқылдар, сілтілер, арнайы химиялық заттар, химиялық қосылыстар мен материалдар кіреді.

ЖХҚП құрамына кіретін химиялық қосылыстар құрамында 10% фенол және 5% натрий гидроксиді бар, олардың уыттылығы бойынша қосылыс қауіпті химиялық заттарға жатады. Химиялық индикаторлар ретінде индикаторлық түтіктердің әртүрлі түрлерінде зиянды заттар қолданылады, бұл туралы ат пакеттерінде олардың болуы туралы ескерту бар. Осы ат партиясының паспортында қауіптілік туралы ескерту, кәдеге жарату кезінде немесе оларды пайдаланғаннан кейін пайдаланылатын индикаторлық түтіктер мен зиянды материалдарды кәдеге жаратуға қойылатын талаптар, сондай-ақ қажетті қауіпсіздік шараларының тізбесі көрсетіледі.

Персонал мен қоршаған ортаға ең үлкен қауіп химиялық, биологиялық (бактериологиялық) ластану және радиациялық ластану аймақтарында пайдаланылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату болып табылады. Арнайы және санитарлық өңдеуге қарамастан, азаматтық газқағарлардың газқағар қораптарында мақсатына сай пайдаланылған БҚЗ, ҚӘУЗ, РЗ, БҚ және басқа да қауіпті заттар мен қосылыстар жинақталады және ұсталады. Азаматтық қорғаныс мүлкін, пайдаланылған

химиялық, биологиялық (бактериологиялық) ластануды және радиациялық ластануды кәдеге жарату полигонда арнайы және зертханалық жабдықтардың, кәдеге жаратудың арнайы әдістемелерінің және осы салада жұмыс тәжірибесі бар персоналдың болуын талап етеді.

Химиялық және биологиялық (бактериологиялық) залалдану және радиациялық ластану аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдалану кезінде қорғаныш немесе техникалық сипаттамаларын жоғалтқан азаматтық қорғаныс мүлкі арнайы және санитариялық өңдеу пункттерінде міндетті түрде өңделеді (газсыздандырылады, дезинфекцияланады, залалсыздандырылады). Мүлікті дезинфекциялау осы мақсат үшін арнайы бөлінген ыдыста дайындалған дезинфекциялық ерітіндіге батыру әдісімен жүргізіледі. Арнайы және санитарлық өңдеу пункттерінде арнайы өңдеуден кейін қорғаныш немесе техникалық сипаттамаларын жоғалтқан АҚ мүлкі қалыңдығы кемінде 200 микрон полиэтилен қаптарға салынады. Қаптар герметикаланады (мөрленеді) және кәдеге жарату үшін полигондарға жіберіледі.

Ұзақ мерзімді сақтау процесінде қорғаныш және (немесе) техникалық сипаттамаларын жоғалтқан есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкі кәдеге жарату үшін зауыттық қаптамадағы Уәкілетті ұйымдарға (кәсіпорындарға) жіберіледі.

Кәдеге жарату кезінде адам мен қоршаған ортаға қауіп төндіретін, одан әрі қайта өңдеу қауіпті, мүмкін емес немесе экономикалық тұрғыдан тиімсіз болып табылатын, кәдеге жарату кезінде бөлінетін заттар мен компоненттер белгіленген әдістермен жойылады немесе қауіпті қалдықтардың мамандандырылған полигондарында олардың қауіптілік класына қарай көміледі.

Ұзақ мерзімді сақтау процесінде немесе көму немесе тікелей өртеу әдісімен пайдалану процесінде қорғаныш және техникалық сипаттамаларын жоғалтқан есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін жою қоршаған ортаға қауіпті теріс әсер етіп қана қоймай, экономикалық жағынан тиімсіз болып табылады. Мысалы, азаматтық және балаларға арналған сүзгі противогаздары бет бөліктерінің мөлшеріне байланысты келесі компоненттерден тұрады, оларды қайта пайдалануға болады:

- 1) Резеңке-200 граммға дейін;
- 2) құрамында темір бар металл-140 граммға дейін;
- 3) алюминий-95 граммға дейін;
- 4) белсендірілген көмір-100 граммға дейін;
- 5) пластик-80 граммға дейін;

- 6) шыны-50 граммға дейін;
- 7) целлюлоза-30 грамға дейін;
- 8) мата-150 граммға дейін.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату жөніндегі жұмыстар ресурстарды кәдеге жарату кезінде бөлінетін және қалдықтарды барынша азайту кезінде шығарылатын алу мен одан әрі пайдаланудың барынша тиімділігіне қол жеткізуге бағытталған.

Экологиялық заңнамада және кәдеге жарату кезінде халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы саласындағы заңнамада белгіленген талаптардың бұзылуын болдырмау мақсатында полигонда экологиялық, технологиялық және өндірістік бақылау ұйымдастырылады, оны штаттық химия-радиометриялық зертхана немесе шарт бойынша осы салада аккредиттелген зертхана жүзеге асырады.

4-тарау.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату жөніндегі мамандандырылған полигондарды жабдықтау

Азаматтық қорғаныс мүлкін жабдықтауға және жинақтауға кіретін арнайы реактивтер мен заттардың құрылымы мен химиялық құрамының ерекшеліктеріне және химиялық, радиациялық және биологиялық (бактериологиялық) залалдану аймақтарында пайдаланылған мүлікті кәдеге жарату ерекшеліктеріне сүйене отырып, осы мүлікті кәдеге жарату жөніндегі жұмыстар есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату жөніндегі мамандандырылған полигондарда жүргізіледі.

Тиеу-түсіру, тасымалдау және өзге де шығыстарды қысқарту мақсатында биологиялық (бактериологиялық), химиялық ластану және радиациялық ластану аймақтарында пайдаланылмаған есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін бөлшектеуге және мүлікті сақтау орындарында қоршаған ортаның экологиялық ластануын болдырмайтын кәдеге жарату әдістерін қолдануға жол беріледі. Занды тұлғаларды азаматтық қорғаныс мүлкін сақтау орындарына осы жұмыстарды жүргізуге жіберу балансында азаматтық қорғаныс мүлкі бар құрылымдық бөлімше (ұйым, кәсіпорын, мекеме) басшысының шешімі бойынша әрбір жеке жағдайда жүзеге асырылады.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату жөніндегі мамандандырылған полигондарды орналастыру және жаб-

дықтау экологиялық заңнамада және халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы саласындағы заңнамада белгіленген экологиялық және санитариялық-эпидемиологиялық талаптарды сақтай отырып ұйымдастырылады.

Мамандандырылған полигондар елді мекендер мен жер асты суларының ықтимал ластануын болдырмайтын нөсер, еріген және тасқын сулармен су баспайтын, құрылыс салудан бос, желдетілетін жекелеген аумақтарда орналастырылады. Мамандандырылған полигондарды өзен аңғарларында, пайдалы қазбалар жатқан аумақта, жерасты ауыз су көздерінің қоректену аймағында орналастыруға жол берілмейді.

Мамандандырылған полигондарды аумағында орналасқан меншік құқығындағы (жалға алу немесе өзге де заңды негізде) ауданы кемінде 0,5 га қоршалған учаскеде жабдықтау ұсынылады:

1) мамандандырылған өндірістік ғимарат, имарат және (немесе) контейнерлік үлгідегі мобильді модуль;

2) кәдеге жаратуға түскен есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін уақытша сақтауға арналған үй-жайлар және (немесе) жабық алаңдар;

3) радиациялық қауіпсіздік саласында белгіленген талаптарға сәйкес жабдықталған, АҚ радиациялық барлау аспаптарынан бөлшектелген иондаушы сәулеленудің бақылау көздерін уақытша сақтауға арналған арнайы қойма;

4) химиялық және биологиялық (бактериологиялық) ластану және радиациялық ластану аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдаланылған мүлікті зарарсыздандыруды жүргізуге арналған арнайы жабдықталған аумақтар мен үй-жайлар;

5) есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін бөлшектеуге арналған жабдықтары мен құралдары бар үй-жайлар немесе арнайы алаңдар және кәдеге жарату кезінде босатылатын ресурстарды сұрыптауға және пакеттеуге арналған сұрыптау үстелдері;

6) топтары, маркалары мен сорттары бойынша кәдеге жарату кезінде бөлінетін материалдарды бөлек сақтауға арналған арнайы жабдықталған аумақтар мен үй-жайлар (контейнерлер);

7) санитариялық талаптарға және өрт қауіпсіздігіне жауап беретін тұрмыстық үй-жайлар: тамақ ішуге арналған бөлме және арнайы киім сақтауға арналған бөлме, санитариялық торап және ыстық және суық су жеткізілетін душ бөлмесі.

Басшы және/немесе оның орынбасары үшін есептен шығарылған

АҚ мүлкін кәдеге жаратумен айналысатын білікті мамандар және есепке алуды жүргізуге, қауіпсіздік шараларын сақтауға, өрт қауіпсіздігі мен күзетті ұйымдастыруға жауапты лауазымды адамдар үшін жоғары техникалық білімнің болуы, тиісті білімі және мамандығы бойынша кемінде бір жыл жұмыс өтілі болуы қажет.

Полигондағы жұмыстардың сапалы орындалуы келесі мүліктің және құжаттаманың болуымен қамтамасыз етіледі:

1) есептен шығарылған АҚ мүлкін бөлшектеуге және кәдеге жаратуға арналған металл және пластик материалдарды, көтергіш механизмдерді, престерді және өзге де жабдықтарды кесудің және бөлшектеудің арнайы құрылғыларын;

2) өлшеу құралдарының белгіленген мерзімдеріндегі сенім білдірілген өкілдер;

есептен шығарылған мүлікті кәдеге жарату жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыру және жүргізу мәселелері бойынша басшылық, техникалық және әдістемелік құжаттама;

3) полигондағы жұмыстарды жүргізу кезінде қауіпсіздік және өрт қауіпсіздігі шаралары жөніндегі нұсқаулықтар;

4) күштер мен құралдарды есептей отырып, полигон қызметкерлерінің өрт және ТЖ кезіндегі іс-қимылдары жөніндегі нұсқаулықтарды;

5) есептен шығарылған АҚ мүлкін кәдеге жаратумен айналысатын мамандардың және есепті жүргізуге, қауіпсіздік шараларын сақтауға, өрт қауіпсіздігі мен күзетті ұйымдастыруға жауапты полигонның лауазымды адамдарының функционалдық міндеттері;

6) мүліктің түрлері бойынша есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін қабылдауды, уақытша сақтауды және кәдеге жаратуды есепке алу журналдары және азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату кезінде босатылатын материалдарды есепке алу және жылжыту журналдары;

7) байланыс және өрт сөндіру құралдары; ресурстарды кәдеге жарату кезінде босатылатын өтеусіз тапсыруға (өткізуге) арналған шарттар;

8) Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің немесе оның аумақтық органдарының мемлекеттік құпияларды құрайтын мәліметтерді пайдалана отырып жұмыс істеуге рұқсаты.

Барлық жұмыс орындары, үй-жайлар, контейнерлер, арнайы алаңдар, есептен шығарылған АҚ мүлкін уақытша сақтау орындары

жауапты тұлғаларды көрсете отырып таңбаланады.

Улы заттарды термиялық тәсілмен залалсыздандыру және жою үшін кәдеге жарату кезінде адам мен қоршаған ортаға қауіп төндіретін, одан әрі қайта өңдеу қауіпті, мүмкін емес немесе экономикалық тұрғыдан тиімсіз болып табылатын заттар мен компоненттерді жою үшін полигонда арнайы пеш жабдықталады. Пештегі улы заттардың ыдырауының жоғары дәрежесі жану температурасы 1200 °С дейін және одан жоғары, жану аймағында улы заттардың болу ұзақтығы және белгілі бір температурада реагенттерді оттегімен мұқият араластыру арқылы қамтамасыз етіледі. Пайдалану режиміне қол жеткізу және қолдау үшін пеште температура белгіленген температурадан төмен түссе, автоматты түрде қосылатын қосалқы қыздырғыштар пайдаланылады. Пештің конструкциясы шығарындыларды барынша азайту құрылғыларымен немесе термиялық тотығу (күйдіру) құрылғыларымен жарактандырылады. Газ тәрізді қоспалардан шығарындыларды тазартудың бұл әдісі олардың құрамының күрделілігіне, концентрациясының төмендігіне, сондай-ақ тиімді ұстау құралдарының болмауына байланысты басқа әдістермен толық бейтараптандыру қиын немесе мүмкін емес қиын тотығатын органикалық қоспаларды және кейбір зиянды қоспаларды залалсыздандыру үшін қолданылады. Бұл жағдайда органикалық заттар улы емес қосылыстарға дейін жоғары температурада ауаның оттегімен толығымен тотығады. Нәтижесінде минералды өнімдер, су және көмірқышқыл газы бөлінеді.

Уытты заттардың түрі мен химиялық құрамына байланысты термиялық әдіспен улы заттарды залалсыздандырудың толықтығы оңтайлы температураларды, жану камерасындағы оттегінің артық коэффициенттерін, отынмен және оттегімен қамтамасыз етудің біркелкілігін және оттегінің біркелкі болуын тәжірибелік жолмен анықтау арқылы қол жеткізіледі.

Радиациялық, химиялық, экологиялық, технологиялық және өндірістік бақылауды жүргізу, қоршаған ортаның экологиялық ластануын барынша азайту және полигонда персоналдың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында штаттық зертхананың немесе РХБЗ саласында аккредиттелген (аттестатталған) зертханамен шарттың болуы орынды. Зертхананың міндеттеріне жауынгерлік уландырғыштар мен радиоактивті заттарға сапалы және сандық талдау жүргізу, БҚЗ, ҚӘУЗ және арнайы химиялық реагенттерді зарарсыздандыру, бақылау иск бөлшектеу, дезинфекцияның толықтығын анықтау, поли-

гондағы РХБЗ саласындағы басқа да міндеттерді шешу, сондай-ақ улы заттарды термиялық тәсілмен залалсыздандырудың оңтайлы жағдайларын анықтау кіреді.

Зертхананы сенім білдірілген өкілдер белгіленген мерзімдерде Өлшем құралдарымен, аспаптармен, қондырғылармен, құрылғылармен, химиялық ыдыстармен, химиялық реактивтермен, арнайы және санитарлық өңдеу рецептураларымен, нормативтік және әдістемелік әдебиеттермен және талдаулар, өлшеулер жүргізу және есептен шығарылған АҚ мүлкін кәдеге жарату жөніндегі жұмыстарды жүргізу үшін қажетті әдістемелермен толық көлемде қамтамасыз етеді.

АҚ есептен шығарылған мүлкін кәдеге жарату жөніндегі жұмыстармен айналысатын зертхана қызметкерлері мен барлық персонал ауысымдық арнайы киіммен, арнайы аяқ киіммен, тыныс алу органдары мен теріні жеке қорғау құралдарымен және жеке гигиена құралдарымен қамтамасыз етіледі. Барлық ЖҚҚ жыл сайын зертханалық сынақтарға жіберіледі.

5-тарау.

Жарамсыз жағдайға келген немесе азаматтық қорғаныстың жоғалған мүлкін есептен шығару ережесі

Азаматтық қорғаныс мүлкін есептен шығару Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 21 қаңтардағы № 16 қаулысының ережелеріне сәйкес Мүлікті беру, өткізу, кәдеге жарату және есептен шығару, сондай-ақ Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдарының жылжымайтын мүлкін мүліктік жалдауға (жалға алуға) беру қағидаларына сәйкес жүргізіледі.

Қызметтің, пайдаланудың, жарамдылықтың белгіленген мерзімдері өткеннен кейін жарамсыз (шекті) жағдайға келген азаматтық қорғаныс мүлкін есептен шығару техникалық жай-күй актілері бойынша жүргізіледі (әдістемелік құралға 1-қосымша).

Кінәлі адамдардың есебінен жатқызылған залалдан басқа, жарамсыз (шекті) күйге мерзімінен бұрын келген және жоғалған мүлікті есептен шығару инспекторлық куәліктер (әдістемелік құралға 2-қосымша) бойынша жүргізіледі.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2016 жылғы 10 маусымдағы № 611 бұйрығымен бекітілген Азаматтық қорғаныс мүлкін сақтау, есепке алу, есептен шығару және кәдеге жарату қағидаларын-

да азаматтық қорғаныс мүлкін сақтаудың ұсынылатын шекті мерзімі өткеннен кейін есептен шығару сақтаудың шекті мерзімдерінің өтуін растайтын құжаттар (паспорт, журнал) негізінде зертханалық сынақтар жүргізілмей жүргізілетіні белгіленеді. АҚ мүлкін сақтаудың ұсынылатын шекті мерзімі әдістемелік құралға 3-қосымшада келтірілген.

Параграф 1. Техникалық жай-күй актілері бойынша мүлікті есептен шығару тәртібі

Техникалық жай-күй актілері бойынша жарамсыз (шекті) күйге келген, есепте тұрған азаматтық қорғаныс мүлкі есептен шығарылады:

- 1) белгіленген қызмет мерзімі өткеннен кейін;
- 2) басшылық жоспарлары бойынша жүргізілген сынақтар немесе тәжірибелік жұмыстар процесінде;
- 3) егер ол өзінің техникалық жай-күйі бойынша жөнделмесе (қалпына келтірілмесе) және тікелей мақсаты бойынша пайдаланылмаса, белгіленген сақтау шарттары, сергіту тәртібі, уақтылы техникалық қызмет көрсету және белгіленген мерзімдерде жоспарлы зертханалық сынақтар (тексерулер) жүргізу кезінде запаста сақтаудың ұсынылатын шекті мерзімі өткеннен кейін жүзеге асырылады.

Есептен шығаруға жататын азаматтық қорғаныс мүлкінің техникалық жай-күйін айқындауды және оны есептен шығаруға актілер жасауды ұйымдар басшыларының бұйрықтарымен тағайындалатын комиссиялар жүргізеді.

Комиссиялардың құрамына мыналар кіреді:

- 1) Азаматтық қорғаныс мүлкінің сақталуына жауапкершілік жүктелген адамдарды;
- 2) ұйымның азаматтық қорғаныс істері және төтенше жағдайлар жөніндегі штаб бастығы (азаматтық қорғаныс қызметкері);
- 3) ұйымның қаржы органының қызметкері;
- 4) Азаматтық қорғаныстың қорғаныс құрылыстарының қызмет көрсетуші персоналынан және ұйымдардың басқа да лауазымды адамдарынан мамандар.
- 5) комиссиялардың құрамына Қазақстан Республикасы ТЖМ аумақтық бөлімшесінің лауазымды адамы енгізілуі мүмкін.

Азаматтық қорғаныс мүлкінің техникалық жай-күйін айқындау кезінде Комиссия мүшелері:

- 1) есептен шығаруға жататын бұйымдарды қажетті техникалық құ-

жаттаманы, бұйымға паспортты, мүліктің техникалық жай-күйі туралы жөндеу және тексеру органдарының қорытындыларын, бухгалтерлік есеп деректерін және басқа да материалдарды пайдалана отырып тікелей тексеруді жүргізеді, формулярды (паспортты) толтырудың дұрыстығын тексереді;

2) мүліктің тозу дәрежесі мен себептерін анықтау үшін қажетті өлшеулер мен тексерулер жүргізеді және техникалық жай-күй актісін жасауға негіз болған бар ақауларды анықтайды;

3) есептен шығаруға жататын мүліктің толықтығы тексеріледі;

4) мүлікті пайдалану және сақтау шарттарының техникалық, нормативтік және пайдалану құжаттамасының талаптарына сәйкестігін тексереді;

5) Азаматтық қорғаныс мүлкінің сақтауда немесе пайдалануда нақты болу ұзақтығын белгілейді және оны жөндеудің және мақсатына қарай одан әрі пайдаланудың орындылығын айқындайды.

Тексеру нәтижелері бойынша комиссия мүліктің техникалық (сапалық) жай-күйінің актісін жасайды. Азаматтық қорғаныс мүлкінің техникалық (сапалық) жай-күйі актісіне:

1) алынғаннан кейін заңдарда белгіленген тәртіппен есепке алынуға және кейіннен көмілуге жататын мүліктегі иондаушы сәулелену көздерінің және радиоактивті заттардың тізбесі;

2) алынғаннан кейін белгіленген тәртіппен кәдеге жаратылуға немесе жойылуға жататын мүліктегі химиялық қауіпті заттардың тізбесі;

3) зертханалық сынақтар мен тексерулер нәтижелері бойынша бұйымдардың мақсаты бойынша пайдалануға жарамсыздығын растайтын жөндеу (тексеру) органының куәліктері (қорытындылары). Зертханалық сынақтардың мерзімдері және азаматтық қорғаныс мүлкін тексеру Осы әдістемелік ұсынымдарға 3-қосымшада көрсетілген.

Есептен шығаруға жататын азаматтық қорғаныс мүлкінің техникалық (сапалық) жай-күйінің актілері Қазақстан Республикасы ТЖМ аумақтық бөлімшелерінің уәкілетті лауазымды адамдарымен келісіледі.

Азаматтық қорғаныс мүлкінің бекітілген техникалық жай - күйі актісі онда көрсетілген мүлікті мемлекеттік мекемені (ведомствоны) есептен шығаруға және сапалық жай-күйін өзгерту актісін жасауға негіз болады.

Параграф 2. Инспекторлық куәліктер бойынша жоғалған мүлікті есептен шығару тәртібі

Жетіспеушілік, ұрлық, заңсыз немесе нормативтен тыс жұмсау (есептен шығару), жою, бүліну және дүлей зілзалалар нәтижесінде жоғалған, сондай-ақ сот органдары өндіріп алудан бас тартқан бүлінген және мерзімінен бұрын істен шығарылған, тозған не жоғалған азаматтық қорғаныс мүлкі инспекторлық куәлік бойынша есептен шығарылды.

Инспекторлық куәліктер мынадай жағдайларда беріледі:

1) табиғи зілзалалар немесе соғыс қимылдары нәтижесінде мүлік жоғалған кезде;

2) мүлік өрт, жарылыс, дүлей зілзала, апат немесе авария салдарынан жоғалған және лауазымды және басқа да адамдарды материалдық жауапкершілікке тарту үшін негіздер болмаған кезде;

3) мүлік жойылған кезде оны жаудың басып алуын, жеке құрамның өміріне қауіп төндіруін болғызбау немесе жұқпалы аурулардың алдын алу және оларды жою мақсатында басшылықтың өкімі бойынша жарамсыз (шекті) жай-күйге келтірілсе не жоғалса;

4) мүлік жойылған, жарамсыз күйге келтірілген немесе соғыс қимылдарын жүргізу кезеңінде жеке құрамның өміріне қауіп төнген кезде жоғалған кезде;

5) егер мүлікті жоғалтудан келтірілген залал сомасы сот органдары кінәліден өндіріп алуға айқындаған сомадан асып кетсе немесе заң бойынша кінәліге әкімшілік тәртіппен салуға болатын сомадан асып кетсе;

6) мүлікті жоғалтудан келтірілген залал сынақтар немесе оқу-жаттығулар барысында, сондай-ақ табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар туындаған кезде жол берілген және кінәлі адамдардың есебінен келтірілген залал сомасын жатқызуға негіз жоқ;

7) мемлекетке нұқсан келтіргені үшін ешкімнің кінәсі танылмаған кезде (осы тармақтың 1-тармақшасында көрсетілген жағдайларды қоспағанда);

8) сот тиісті жауапкерге дұрыс ресімделген және уақтылы ұсынылған талап қоюдан бас тартқан кезде, ал талап қоюшы бас тартумен келіспеген жағдайда – оның шағымын жоғары тұрған орган қарағаннан және талап қоюдан бас тарту туралы сот шешімі шыққаннан кейін;

9) мүлік ұрлау салдарынан жоғалған не жойылған, ал айыпталушы ретінде тартылуға жататын кінәлі адамдар анықталмаған, не тергеуден

немесе соттан жасырынған немесе олардың тұрған жері өзге себептер бойынша белгісіз болған кезде. Мұндай жағдайларда инспекторлық куәліктерді беру іс бойынша іс жүргізуді тоқтата тұру туралы қаулы шығарылғаннан кейін жүргізіледі;

10) борышкердің қайтыс болуына немесе таратылуына байланысты өндіріп алуды қайта бастау мүмкін болмаған кезде, егер одан кейін заң бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен өндіріп алуға болатын жеке мүлкі қалмаса.

Азаматтық қорғаныстың жоғалған мүлкін мемлекет есебінен есептен шығаруға арналған инспекторлық куәліктерді алу үшін есептен шығару қажеттілігін негіздейтін құжаттарды қоса бере отырып, бағыныстылығы бойынша өтініш-хаттар ұсынылады. Инспекторлық куәлікті алуға өтініш-хат пен оған қоса берілетін құжаттарды дайындауды есептен шығарылатын мүлік есепке алынған мемлекеттік мекеме (ведомство) жүзеге асырады.

Инспекторлық куәлікті алуға өтініш-хатқа мынадай құжаттар қоса беріледі:

1) қызметтік тергеп-тексерудің (анықтаудың, тексерудің, тексерудің) тиісті түрде ресімделген материалдары және олардың нәтижелері туралы бұйрықтан үзінді көшірме;

2) кінәлі адамдардың есебінен залалды ішінара өтеу туралы сот шешімдерінен үзінді көшірме, құқық қорғау органдарының іс бойынша іс жүргізуді тоқтата тұру немесе одан бас тарту туралы анықтамасы;

3) жұқпалы аурулар кезінде немесе қарсыластың оны басып алуын болғызбау мақсатында мүлікті жоюға, сондай-ақ дүлей зілзалалардың, апаттар мен авариялардың салдарынан (көрсетілген мән-жайлар нақты басталған кезде) жоғалғаны туралы бұйрықтар мен өкімдердің көшірмелері;

4) есептен шығаруға жататын мүліктің құнын есептеу және мемлекеттік мекеменің (ведомствоның) балансында болуын растау;

5) ұйымның қаржы органының басшысы қол қойған есептен шығаруға жататын мүліктің қалдық құнының есебі.

47. Қажет болған жағдайда өтініш-хатқа қоса берілуі мүмкін:

1) сот органының (мемлекеттік төрелік) шешімінің немесе тергеу органының материалдық құндылықтарды жоғалту фактілері бойынша қаулысының көшірмесі;

2) тексеру немесе тексеру актілерінен куәландырылған үзінді көшірмелер;

3) кінәлі тұлғалар есебінен залалды жеке өтеу туралы анықтама және басқа да құжаттар;

4) төтенше жағдайлар жөніндегі комиссияның өкілі қол қойған авария немесе дүлей зілзала актісінің көшірмесі;

5) Азаматтық қорғаныс мүлкінің жоғалғанын растайтын басқа да құжаттар.

Келтірілген залалдың мөлшері мүліктің жоғалуы немесе бүлінуі кезінде оның тозуы (қартаюы) ескеріле отырып айқындалады. Инспекторлық куәлік бойынша есептен шығарылуға жататын мүліктің құнын комиссиялар материалдық қаражаттың жоғалғаны анықталған күні қолданылатын бағалар негізінде айқындайды.

Тиісті құжаттармен расталмаған инспекторлық куәлікті беру туралы өтініш қарауға қабылданбайды.

Инспекторлық куәліктер үш данада беріледі:

біріншісі-жоғалту орын алған мемлекеттік мекемеге (ведомствоға) беріледі;

екіншісі-тиісті материалдық қамтамасыз ету органына жіберіледі;

үшіншісі-инспекторлық куәлік беруге негіз болған құжаттармен бірге бастығы (басшысы) инспекторлық куәлік берген мемлекеттік мекеменің (ведомствоның) істерінде сақталады. Мөрдің қолы мен бедерлері инспекторлық куәліктің барлық үш данасына қойылады.

Инспекторлық куәліктер азаматтық қорғаныстың жоғалған мүлкін есептен шығаруға негіз болып табылады.

Ұйымдағы инспекторлық куәліктер оларды есепке алу тәртібімен инспекторлық куәліктерді беруді тіркеу журналы бойынша нөмірленеді. Инспекторлық куәліктерді беруді тіркеу журналын ұйымның қаржы органының бастығы белгіленген нысан бойынша жүргізеді.

6-тарау.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жаратуға қабылдау және қабылдау құжаттамасын ресімдеу тәртібі

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату жөніндегі мамандандырылған полигонда "есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату регламенті" және "есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жаратудың мамандандырылған полигонында есепке алуды жүргізу қағидалары" бірінші басшысының бұйрығымен әзірленеді және бекітіледі.

"Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату регламентінде" есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдауды, орналастыруды, уақытша сақтауды, кәдеге жаратуды ұйымдастыру жөніндегі барлық іс-шаралар мен операциялар және мүлікті кәдеге жарату кезінде босатылған ресурстарды сақтау тәртібі, сондай-ақ полигондағы жұмыстардың барлық түрлерін орындау кезіндегі қауіпсіздік шаралары жазылады.

"Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жаратудың мамандандырылған полигонында есепке алуды жүргізу қағидаларында" есепке алуды жүргізу қағидалары жазылады:

1) есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін қабылдау, орналастыру, сақтау және кәдеге жарату;

2) есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату кезінде босатылатын ресурстар (заттар, материалдар, шикізат);

3) есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату кезінде босатылатын ресурстарды орналастыру және пайдалану (қозғалыс).

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату полигонындағы есепке алудың барлық түрлерін бірінші басшының бұйрығымен тағайындалатын есепке жауапты тұлға жүргізеді. Есепке жауапты тұлға есепке алудың барлық түрлерінің толықтығын, үздіксіздігін және дұрыстығын қамтамасыз етеді. Есепке жауапты адамның қарамағында есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін қабылдауды, сақтауды, кәдеге жаратуды ұйымдастыруға және кәдеге жарату кезінде босатылған ресурстардың қозғалысына қатысты барлық операциялар бар.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкі полигонға іс жүзінде түскеннен кейін осы факт туралы деректер және оның қозғалысы, орналасуы және кәдеге жарату жөніндегі барлық операциялар есепке алу журналдарына енгізіледі. Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату полигонында жүргізілетін барлық операцияларды есепке алу арнайы журналдарда жүргізіледі. Журнал парақтары әрбір нақты іс-әрекет кезінде толтырылады. Журналдардың әрбір толтырылатын жолында бағандарда санның мәндері көрсетіледі, олар болмаған кезде – нөл. Журналдардың әр парағында екі қолдың болуы міндетті: жауапты тұлға және полигон басшысы. Екінші қолтаңба болмаса, құжат жарамсыз болады.

Полигонда полигонның және оған іргелес жердің сызбасы ілінеді.

Полигон сызбасында кәдеге жаратуға түскен есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін орналастыру орындары, олардың түрлері, саны мен қасиеттері бойынша деректер, жауапты тұлғалардың ТАӘ, сондай-ақ кәдеге жарату кезінде босатылған ресурстарды сақтау орындары белгіленеді.

Мамандандырылған полигонға түсетін есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін қабылдауды ұйымдастыру мыналарды қамтиды:

- 1) көлік құралының полигон аумағына кіруі;
- 2) тауарға ілеспе құжаттаманың болуын тексеру және кәдеге жарату шартында белгіленген талаптарға сәйкестігін тексеру;
- 3) есептен шығарылған АҚ мүлкін түсіру орнын айқындау және көлік құралын түсіруге беру;
- 4) көлік құралының түсіру орнына кіреберісі, көлік құралын сыртқы тексеру және суретке түсіру;
- 5) келіп түскен азаматтық қорғаныс мүлкін (әрбір бірлік немесе партия) көзбен шолып қарау;
- 6) ілеспе құжаттарға сәйкес келіп түскен жүкті саны мен жиынтықтылығы бойынша қабылдау;
- 7) егер бар болса, кемшіліктерді көрсете отырып, қабылдау актілерін ресімдеу;
- 8) қажетті құжаттарды иесіне (өнім берушіге) беру;
- 9) келіп түскен азаматтық қорғаныс мүлкін тіркеу және сақтауға орналастыру.

Лауазымды адамдар мен көлікті полигон аумағына жіберу, сондай-ақ материалдық құндылықтарды қоймадан әкету (шығару) полигон басшысы бекіткен өткізу режимін ұйымдастыру жөніндегі нұсқаулықта айқындалған тәртіппен өткізу бойынша жүзеге асырылады.

АҚ-тың есептен шығарылған мүлкін полигонға қабылдау пломбаланған немесе пломбаланбаған көлік құралдары мен контейнерлерді түсіру кезінде саны мен жиынтықтылығы бойынша шарт талаптарына сәйкес жүргізіледі.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін саны мен жиынтықтылығы бойынша қабылдауды полигон басшысы уәкілеттік берген кемінде үш Құзыретті адамнан тұратын Комиссия жүргізеді. АҚ-тың есептен шығарылған мүлкін қабылдау жөніндегі комиссияға жіберуші оны тапсыруға уәкілеттік берген адамдар қатыса алады. Қабылдау комиссиясының мүшелері есептен шығарылған мүлікті қабылдау ережелерін қатаң сақтауға жауапты. АҚ-тың есептен шығарылған мүлкін полигонға қабылдау

жөніндегі қағидалардың бұзылуының алдын алу мақсатында комиссиялардың жұмысын бақылау жөніндегі іс-шаралар жүйелі түрде жүзеге асырылады.

Тауарларды қабылдауға қатысу үшін қабылдануға жататын есептен шығарылған АҚ мүлкінің саны мен жиынтығын айқындау мәселелерінде құзыретті (жұмыс түрі бойынша, білімі бойынша, еңбек қызметі тәжірибесі бойынша) тұлғалар тартылады. Есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдауға қатысатын адамдардың өкілеттіктері полигон басшысының не оның орынбасарының бұйрығымен ресімделеді. Есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдауға қатысу құқығына арналған бұйрықта есептен шығарылған АҚ мүлкінің нақты партиясын қабылдауға қатысуға уәкілетті адамдардың тегі, аты, әкесінің аты, лауазымдары, бұйрықтың шығарылған күні және оның нөмірі көрсетіледі. Бұйрық басшының қолымен және мөрмен куәландырылады.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін полигонда қабылдау үшін мүлкіті дұрыс және уақтылы қабылдау үшін жағдайлар, кемшіліктердің, ұрлықтардың және бүлінудің, сондай-ақ басқа да біртекті мүлікпен араласудың сақталуын қамтамасыз ету және олардың пайда болу мүмкіндігін болдырмау үшін жағдайлар жасалады.

Полигонға тасымалдаушыдан түскен есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау кезінде комиссия:

1) көлік құралында немесе контейнерде жөнелтушінің немесе жөнелту пунктінің пломбаларының болуын, пломбалардың жарамдылығын, олардағы бедерлердің, сондай-ақ ыдыстың жарамдылығын тексереді;

2) есептен шығарылған АҚ мүлкінің атауы санының және толықтығының көлік құжатында көрсетілген деректерге сәйкестігін тексереді;

3) есептен шығарылған АҚ мүлкіне тексеру жүргізеді және мүлкіті бүлінуден қорғауды қамтамасыз ететін тасымалдаудың белгіленген қағидаларының сақталғанын тексереді;

4) радиациялық, химиялық барлау және дозиметриялық бақылау аспаптарын қабылдау кезінде орындардың санын тексеруден басқа, ыдысты іріктеп ашу және бақылау иск сақталуын, арнайы рецептуралары мен химреактивтері бар қаптамалардың жиынтықтылығы мен тұтастығын тексеру жүргізіледі;

5) есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау кезінде мүлкітің бүлінуі немесе бүлінуі (ағысы және т.б.), орын атауының немесе санының көлік құжатында көрсетілген деректерге сәйкес келмеуі белгіленген барлық

жағдайларда акт жасалады.

Есептен шығарылған химиялық барлау аспаптарын, азаматтық қорғаныс далалық зертханаларын және радиациялық барлау әскери аспаптарын қабылдау әрбір аспапты сырттай қарап тексерумен жүргізіледі. Тексеру кезінде аспаптардың зауыттық нөмірлерінің осы аспаптарға формулярларда (паспорттарда) көрсетілген нөмірлерге сәйкестігі және техникалық құжаттамаға сәйкес аспаптардың жинақталуы тексеріледі.

Химиялық барлау аспаптары мен азаматтық қорғаныс далалық зертханаларын қарау кезінде ампулалардың химиялық заттармен және арнайы реактивтермен тұтастығына ерекше назар аударылады. Сынған ампулалар, тамшылар мен химиялық реактивтердің іздері анықталған кезде аспаптар қалыңдығы кемінде 200 микрон полиэтилен қаптарға немесе арнайы контейнерлерге салынып, зертханаға жіберіледі. Радиациялық барлаудың әскери аспаптарын қарау кезінде иондаушы сәулеленудің бақылау көздерінің болуы тексеріледі.

Кәдеге жаратуға қабылданған барлық химиялық барлау аспаптары, азаматтық қорғаныстың далалық зертханалары және радиациялық барлаудың әскери аспаптары міндетті түрде аспаптардың зауыттық нөмірін көрсете отырып, "кәдеге жаратуға түскен химиялық реактивтермен және иондаушы сәулеленудің бақылау көздерімен жасақталған азаматтық қорғаныс аспаптарын тіркеу журналында" тіркеледі.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін саны мен жиынтықтылығы бойынша қабылдау шартқа дәл сәйкес, сондай-ақ есептен шығарылған АҚ мүлкінің саны мен жинақтылығын куәландыратын Көлік және ілеспе құжаттар (ерекшеліктер, тізімдемелер, буып-түю жапсырмалары, техникалық паспорт, сертификат және т.б.) бойынша жүргізіледі. Көрсетілген ілеспе құжаттардың немесе олардың кейбірінің болмауы есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдауды тоқтата тұрмайды. Бұл жағдайда түскен мүліктің нақты саны мен жиынтықтылығы туралы акт жасалады, онда қандай құжаттар жоқ екендігі көрсетіледі.

Есептен шығарылған АҚ мүлкінің саны мен жиынтықтылығы шарт талаптарына сәйкес келмейтіні анықталған кезде мүлікті одан әрі тексеру және қабылдау тоқтатыла тұрады және акт жасалады, онда қаралған мүліктің саны және қабылдау кезінде анықталған кемшіліктердің сипаты көрсетіледі. Бір мезгілде тексерілмеген және жинақталмаған мүлікті оның сапасының нашарлауына және басқа біртекті мүлікпен араласуына жол бермейтін жағдайларда жеке сақтау ұйымдастырылады.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдауды тоқтата тұрумен бір мезгілде саны немесе жиынтықтылығы бойынша жөнелтушінің өкілі мүлікті қабылдауға қатысу және екі жақты актіні жасау үшін шақырылады. Тауарларды қабылдау жөніндегі комиссияға АҚ мүлкін тапсыруға жөнелтуші уәкілеттік берген адамдар қатысқан кезде жөнелтушінің (дайындаушының) өкілін шақыру міндетті емес.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін жөнелтушінің өкілін шақыру туралы хабарламада көрсетіледі:

1) полигонға түскен есептен шығарылған АҚ мүлкінің атауы, шарттың күні мен нөмірі, көлік құжатының нөмірі;

2) есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау кезінде табылған саны мен негізгі кемшіліктері;

3) есептен шығарылған АҚ мүлкін саны мен жинақтылығы бойынша қабылдау тағайындалған уақыт.

Есептен шығарылған АҚ мүлкі иесінің (жөнелтушінің) өкілі қабылдауға қатысу құқығына куәлік бойынша қабылдауға жіберіледі.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау, әдетте, үзіліссіз жүзеге асырылады. Тексеру ұзақтығы кезінде немесе қандай да бір себептермен қабылдау жұмыстары тоқтатылды, мүліктің сақталуы және қабылдауды тез аяқтау мүмкіндігі ұйымдастырылды. Қабылдау жөніндегі жұмыстағы үзіліс, оның себептері мен АҚ-тың есептен шығарылған мүлкін сақтау шарттары туралы үзіліс кезінде қабылдау актісіне жазба жасалады.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін саны мен жиынтықтылығы бойынша тауардың қандай да бір бөлігін тексеру нәтижелерін бүкіл партияға тарата отырып іріктеп қабылдауға, бұл шартта келісілген кезде жол беріледі. Бұл ереже химиялық, радиациялық барлау және дозиметриялық бақылау аспаптарына қолданылмайды.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін саны мен жинақтылығы бойынша қабылдау нәтижелері бойынша полигонда алынған мүліктің нақты саны мен жинақтылығы туралы акт жасалады. Акт есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау аяқталған күні саны мен жинақтылығы бойынша жасалады.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау актісінде саны мен толықтығы бойынша көрсетіледі:

1) акт жасалған полигонның атауы және оның мекенжайы;

2) актінің күні мен нөмірі, есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау және акт жасау орны, есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдаудың

басталу және аяқталу уақыты;

3) есептен шығарылған АҚ мүлкін саны және (немесе) жиынтықталуы бойынша қабылдауға қатысқан адамдардың тегі, аты және әкесінің аты, олар атқаратын лауазымдары, құжаттың күні мен нөмірі және актіні жасаған адамдардың өкілеттіктері, сондай-ақ бұл адамдардың есептен шығарылған Мо мүлкін қабылдау қағидаларымен танысқаны туралы нұсқау;

4) есептен шығарылған мүлік иесінің (жөнелтушінің) атауы мен мекенжайы;

5) есептен шығарылған мүлік иесінің (жөнелтушінің) өкілін шақыру туралы күні және басқа да мәліметтер;

6) есептен шығарылған мүлікті кәдеге жарату шартының күні мен нөмірі;

7) тексеру сәтінде АҚ мүлкі ыдысының, орамасының және есептен шығарылған мүлкінің жай-күйі және олардың негізінде есептен шығарылған АҚ мүлкі санының және (немесе) жинақтамасының жетіспеушілігін айқындауға болатын басқа да деректер;

8) қолданыстағы қағидаларға сәйкес буып-түю жапсырмалары мен пломбаларының болуы немесе болмауы, пломбалардың жарамдылығы және бедерлердің ұсталуы;

9) есептен шығарылған мүлікті іріктеп тексеру кезінде іріктеп тексеру негізін көрсете отырып, іріктеп тексеру үшін мүлікті іріктеу тәртібі (ерекшелік немесе шарт);

10) анықталған кемшіліктер мен олардың сипатын егжей-тегжейлі сипаттай отырып, қарауға ұсынылған және іс жүзінде тексерілген есептен шығарылған АҚ мүлкінің саны, толық атауы және аударылуы;

11) есептен шығарылған АҚ мүлкінің санының жетіспеуі және (немесе) жинақталмауы қандай тәсілмен айқындалады;

12) қабылдауға қатысатын адамдардың пікірінше, есептен шығарылған АҚ мүлкі санының жетіспейтіндігін немесе жинақталмағандығын растау үшін актіде көрсету қажет басқа да деректер;

13) жетіспейтін және жинақталмаған АҚ мүлкінің нақты саны;

14) жетіспеудің ықтимал себептері мен пайда болу орны туралы қорытынды;

15) анықталған кемшіліктердің сипаты және олардың пайда болу себептері туралы қорытынды.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін саны мен жиынтықтылығы бойынша қабылдау актісіне мүлікті қабылдауға қатысқан барлық адамдар қол

қояды. Есептен шығарылған АҚ мүлкін саны және жиынтықтылығы бойынша қабылдауды жүзеге асыратын тұлғалар өздерінің қатысуымен анықталған фактілерді ғана өз қолымен куәландыруға құқылы. Актіде қабылдауға қатысушылар тікелей белгілемеген деректерді жазуға жол берілмейді. АҚ-тың есептен шығарылған мүлкін саны және жиынтықтылығы бойынша жарамсыз деректерді қамтитын қабылдау туралы актіге қол қойғаны үшін тауарларды қабылдауға қатысатын адамдар заңда белгіленген жауаптылықта болады. Актінің мазмұнымен келіспеген адам келіспеу туралы ескертумен актіге қол қояды және өз пікірін баяндайды. Бастапқы есепке алу құжаттарына түзетулер осы құжаттарды жасаған және қол қойған тұлғалардың келісімі бойынша ғана енгізілуі мүмкін, бұл түзетулер енгізілген күнді көрсете отырып, сол тұлғалардың қолдарымен расталуы тиіс.

Есептен шығарылған АҚ мүлкін қабылдау актісін полигон басшысы немесе оның орынбасары ол жасалғаннан кейінгі келесі күннен кешіктірмей бекітеді. Қабылдау демалыс немесе мереке күні жүргізілген жағдайларда қабылдау актісі демалыс немесе мереке күнінен кейінгі бірінші жұмыс күні бекітіледі.

Полигонға түскен есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату жөніндегі іс-шаралардың барлық кешені өткізілгеннен кейін кәдеге жарату туралы акт жасалады. Актінің даналары осы рәсімге мүдделі тараптардың қанша қатысқаны сонша, бірақ кемінде екі данада жасалады. Актінің бір данасы есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату полигонында қалады, екінші данасы қол қойылған сәттен бастап үш жұмыс күні ішінде теңгерімінде есептен шығарылған және кәдеге жаратылған азаматтық қорғаныс мүлкі болған құрылымдық бөлімшеге (ұйымға, кәсіпорынға, мекемеге) жіберіледі.

Тауарды, оның ішінде есептен шығарылған мүлікті кәдеге жарату актісінің қатаң біріздендірілген, қолдануға міндетті үлгісі жоқ, сондықтан полигондар құжатты өз қажеттіліктеріне қарай өз қалауы бойынша әзірлей алады немесе оны әр уақытта еркін нысанда жаза алады. Кәдеге жарату актісі қандай түрде ресімделетініне қарамастан, оны қағаз тасығышта басып шығарады және оған қатысқан және кәдеге жарату фактісін растайтын комиссия мүшелері қол қояды.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату актісіне кәдеге жаратуға қатысатын және тіркейтін комиссияның толық құрамы, кәдеге жаратылған мүлік туралы деректерді тиісті кестеге енгізе отырып, кәдеге жаратылған мүліктің нақты атауы (қажет болған

жағдайда техникалық және өзге де сипаттамаларын көрсете отырып енгізіледі. Егер бірнеше атау болса, онда кестеге қосымша жолдар қосылады. Актіні полигон басшысы бекітеді.

Азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жаратуды есепке алу жөніндегі барлық құжаттама бес жыл бойы сақталады.

7-тарау.

Сүзгіш азаматтық газқағарларды кәдеге жарату тәртібі

Химиялық, радиациялық және биологиялық ластану (жұқтыру) аймақтарында есептен шығарылған және тікелей мақсаты бойынша пайдаланылмаған сүзгіш азаматтық газқағарлар мамандандырылған полигонға зауыттық қаптамада беріледі және қатарлардың су басуын болдырмайтын арнайы жабдықталған үй-жайларда немесе жабық алаңдарда жиналады.

Кәдеге жаратудың бірінші кезеңінде уақытша сақтау орындарынан газқағарлары бар жәшіктер бөлшектеуге арналған жабдықталған үй-жайға (алаңға) жеткізіледі, онда газқағарларды қаптамадан алу және жинақтауыштарды сұрыптау жүзеге асырылады. Қаптамадан алынған орау қағазы мен картон, газқағарға қарсы сөмкелер, қарындаштар және газқағарлардың шыныларын тұмандандырудан пленка бөлек жеке ыдысқа (жәшіктерге) салынады, ол толтырылғаннан кейін осы мақсаттар үшін бөлінген үй-жайларда (жабық алаңдарда) жиналады.

Қаптамадан алынған бет бөліктері арнайы құрылғылардың көмегімен бөлшектеледі. Бөлшектеу құрылғысы әйнек пен клапан қорабын алдыңғы бөліктен ажыратады, одан дем шығару және дем шығару клапандары алынады. Алдыңғы бөлігі, дем шығару және дем шығару клапандары, шыны және бұрандалы қосылыстардың резеңке тығыздағыштары бір контейнерге (қорапқа), металл көзілдірік қысқыштары клапан қораптарымен бірге, пластмасса бұйымдары мен әйнектер бөлек контейнерлерге (жәшіктерге) салынады, олар толтырылғаннан кейін осы мақсаттар үшін бөлінген үй-жайларда (жабық алаңдарда) бөлек жиналады.

Газға қарсы қораптардан резеңке тығындар мен тығыздағыштар алынып тасталады, олар алдыңғы бөліктері бар контейнерлерге (жәшіктерге) салынады. Арнайы құрылғымен газға қарсы қораптар түбінің ішкі жиегіне кесіледі. Қораптардан аэрозольге қарсы сүзгілер

алынады, олар газға қарсы қораптардың түбінен бөлініп, бөлек ыдысқа салынады. Қораптардың ойыс орталық бөлігінде екінші кесу жасалады және олардан қорғаныс торы алынады. Шихта шаңды көтермей, жеке полиэтилен пакетке салынады. Көмір сүзгілері қораптардың жоғарғы жағынан алынады. Газға қарсы қораптардың барлық Алюминий бөліктері – көмір сүзгісінің корпусы, торы және қаңқасы пресске бағытталады, содан кейін бөлек контейнерге (қорапқа) салынады.

Газқағарларды бөлшектеу кезінде босатылған орау қағазы мен картон, газқағарға қарсы сөмкелер, шыны, металл, пластмасса және алюминий осы материалдарды қайта өңдеу мен өндірісте пайдаланатын Уәкілетті ұйымдарға және кәсіпорындарға тапсырылады.

Газқағарлар мен резеңке жинақтауыштардың бет бөліктерінің резеңкесі полиэтилен қаптарға оралады және химиялық, радиациялық қауіпсіздікке және қойылатын талаптарға сәйкестікке талдаудан кейін резеңкені тротуар және еден плиткаларын, шатыр материалдарын және жол жабындарын өндіру кезінде байланыстырушы компонент ретінде пайдаланатын кәсіпорындарға жіберіледі.

Полигонда арнайы жабдық болған кезде резеңке 1250°C жоғары температурада және ауа жетіспеген кезде жоғары температуралы пиролиз әдісімен кәдеге жаратылады. Бұл температурада резеңке органикалық заттардың болашақта қолдануға болатын шағын молекулалы қосылыстарға термиялық ыдырау процесі жүреді. Жоғары температуралы пиролиз процесінде пеш отынын алуға болады, ол екі немесе үш циклдік түзету қондырғысы болған кезде келесі компоненттерге ыдырайды:

- бензин;
- дизель отыны;
- шайырлар мен майлар.

Экология үшін қауіпті барынша азайту мақсатында резеңкені жоюдың осы әдісінде қосымша жану камерасында жану өнімдерінің күйдірілуі (термиялық тотығуы) пайдаланылады немесе қалған жану өнімдерін ұстау үшін арнайы сүзгілер орнатылады.

Азаматтық газқағарлардың сүзу-сіңіру және қосымша қораптарын кәдеге жарату кезінде босатылған шихта өндірістің зиянды сарқынды суларын тазарту үшін белсендірілген көмірді пайдаланатын кәсіпорындарға немесе реактивациялау немесе Регенерациялау үшін тыныс алу органдарын жеке қорғау құралдарын дайындайтын зауыттарға жіберіледі. Шихтаны қайта жандандыру оны қорғаныс сипаттамаларын төмендетпестен тыныс алу органдарын қорғау құралдарында бірнеше

рет қолдануға мүмкіндік береді және оларды өндіру құнын айтарлықтай төмендетеді.

Целлюлоза талшықтарынан жасалған қаңқасы және шыны талшықтан және синтетикалық талшықтан жасалған сүзгіш құрамдас бөлігі бар Арнайы көп компонентті материалдан жасалған газқағарларға арналған аэрозольге қарсы сүзгілер отқа төзімді жабындар жасайтын ұйымдарға тапсырылады. Бұл кәсіпорындар шыны талшықты және синтетикалық ПАФ талшығын отқа төзімді толтырғыш ретінде пайдаланады.

Арнайы өндеуден (газсыздандырудан, залалсыздандырудан, дезинфекциялаудан) кейін химиялық, радиациялық және биологиялық ластану (жұқтыру) аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдалану кезінде өзінің қорғаныш сипаттамаларын жоғалтқан Сүзгіш азаматтық газқағарлар адамдардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіруді және қоршаған ортаның экологиялық ластануын болдырмайтын герметикалық полиэтилен қаптамада мамандандырылған полигонға кәдеге жарату үшін жеткізіледі.

Химиялық, радиациялық және биологиялық ластану (жұқтыру) аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдаланылған газқағарлары бар қаптамалар күзет және өрт дабылымен жабдықталған арнайы үй-жайларда жиналады.

Химиялық, радиациялық және биологиялық ластану (жұқтыру) аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдаланылған газқағарлары бар қаптаманы кәдеге жаратудың бірінші кезеңінде ашылады, зертхана қызметкерлері бұрын жүргізілген арнайы өндеудің толықтығын айқындайды және газқағар мен қосымша қораптарды жұқтырған заттарға талдау жүргізеді.

Зертханалық талдаулардың нәтижелері бойынша газсыздандырғыш немесе дезинфекциялық ерітінділері бар ванналарға түсіру әдісімен қораптарды бөлшектемей газға қарсы және қосымша қораптардың шихтасын зарарсыздандыру жүргізіледі және қажет болған жағдайда газқағарлардың бет бөліктерін қосымша арнайы өндеу жүргізіледі.

Арнайы өндеу жүргізілгеннен және газсыздандырудың (дезинфекцияның) толықтығы анықталғаннан кейін Сүзгіш азаматтық газқағарлар осы Әдістемелік ұсынымдардың 33-38 – тармақтарына сәйкес кәдеге жаратылады.

Химиялық, радиациялық және биологиялық (бактериологиялық) ластану аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдаланылған азамат-

тық газқағарлардың аэрозольге қарсы сүзгілері БҚЗ, РЗ, БҚ және басқа да қауіпті заттарды жинақтайды және ұстайды. Жерге көму кезінде олар топырақты, атмосфераны және гидросфераны төртінші және екінші дәрежелі қауіпті химиялық заттардың қоспасымен, радиоактивті заттармен және БҚ-мен уландырады. Сүзгілерді әдеттегідей ашық түрде жағу арқылы бұл заттар жану өнімдерімен бірге атмосфераға шығарылады.

Химиялық және биологиялық (бактериялық) ластану аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдаланылған азаматтық газқағарлардың аэрозольге қарсы сүзгілері Жоғары температуралы пеште 1400°С төмен емес температурада жағу әдісімен жойылуға жатады. ПАФ жағуға арналған пеш тұрғын үй қорынан 500 м жақын емес қашықтықта орналасқан осы мақсаттар үшін арнайы жабдықталған алаңда орнатылады. Баз жанғаннан кейін қалған күл улы емес және кем дегенде 50 см тереңдікке көмуге (көмуге) жатады. ПАФ-ны жағу аяқталғаннан кейін қалған күл улы емес және оны 50 см тереңдікке дейін көмуге болады.

Радиациялық ластану аймақтарында жинақталған радиоактивті заттар ұсталатын газға қарсы және қосымша қораптар бөлшектелмейді. Олар герметикалық полиэтилен қаптамада Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен радиоактивті қалдықтар полигондарына көмуге тапсырылады.

8 тарау.

Оқшаулағыш газқағарлардың регенеративті патрондарын кәдеге жарату тәртібі

Оқшаулағыш газқағарлардың регенеративті патрондарының жұмыс принципі ондағы ылғал мен дем шығарған кезде адамдар шығаратын көмірқышқыл газын сіңірген кезде арнайы химиялық сіңіргіштен оттегінің бөлінуінен тұрады. Шығарылатын ауаны көмірқышқыл газынан тазарту үшін химиялық сіңіргіш құрамында қауіпті химиялық заттарға жататын натрий гидроксиді бар.

Оқшаулағыш газқағарлардың есептен шығарылған пайдаланылмаған және пайдаланылған регенеративті патрондары және оларды пайдалану ұзақтығына қарамастан қосымша оттегі беру брикеттері міндетті түрде жойылуға тиіс.

Оқшаулағыш газқағарлардың регенеративті патрондары дұрыс тасталмаған жағдайда олардан бөлінетін оттегінің көп мөлшерінде жарылыс немесе өздігінен жану орын алуы мүмкін. Сондықтан бұл бұй-

ымдарды жоюды арнайы дайындалған персонал құрамындағы заттарды суда ыдырату (еріту) әдісімен жүргізеді.

Оқшаулағыш газқағарлардың 20-дан аспайтын регенеративті патрондарын бір мезгілде сақтаған кезде оларды сақтау (пайдалану) орындарында кәдеге жаратуға жол беріледі. Регенеративті патрондардың үлкен көлемін кәдеге жарату арнайы жабдықталған ванналарда немесе ластауға рұқсат етілген су айдындарында жүргізіледі.

Жою алдында регенеративті патрондардың тығындары ашылып, корпустар ашылады. Регенеративті патрондардың корпустарын ашу балтамен, сынықпен немесе осы мақсатқа жарамды басқа құралмен жүргізіледі. Ашылғаннан кейін регенеративті картридждер суға абайлап түсіріледі. Алаңда ашық жалынды кәдеге жарату үшін пайдалануға және регенеративті патроннан оттегінің тез бөліну уақыты туралы темекі шегуге жол берілмейді.

Регенеративті патрондардағы заттардың ыдырауы кезінде бөлінетін оттегі көпіршіктерінің бөлінуін тоқтату олардың ерігенін көрсетеді. рН көрсеткішінің мәні жоғары ыдыраған заттармен ластанған су зертханалық талдаудан кейін нормативтік құжаттарда белгіленген мәндерге дейін қышқылмен бейтараптандырылады және ағынды суларға немесе тұрмыстық қалдықтармен ластауға рұқсат етілген су айдынына төгіледі.

9 тарау.

Жеке химияға қарсы пакеттер мен индикаторлық түтіктерді кәдеге жарату тәртібі

Сұйық ЖХҚП құрамына кіретін химиялық заттар мен олардың қосылыстары (72% этанол, 10% фенол, 5% натрий гидроксиді) және қазіргі ЖХҚП ылғалды сіндіру қауіпті химиялық заттарға жатады. Қайтарылатын ресурстарды босата отырып, ЖХҚП-ны кәдеге жаратуды жүргізу технологиялық және экономикалық тұрғыдан тиімсіз. Адамдардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіруді болдырмау, қоршаған ортаның химиялық қауіпті заттармен экологиялық ластану қаупін барынша азайту және есептен шығарылған ЖХҚП -ды тікелей мақсаты бойынша пайдалану мүмкіндігіне жол бермеу мақсатында ЖХҚП -ды кәдеге жарату жою жолымен жүргізіледі.

ЖХҚП-8-ді жою осы мақсаттар үшін арнайы бөлінген алаңдарда өртеу жолымен жүргізіледі. Алаңдар жел жағынан 50 м-ден жақын емес және жақын маңдағы ғимараттардың жел жағынан 100 м-ден жақын

емес жабдықталады. Өртеу үшін ЖХҚП бар жәшіктер қатарлармен орнатылады. Төменгі жәшіктер жабдықталған жанбайтын тұғырларға бұрыштармен орнатылады. Бес қорап жойылған кезде олардың үшеуі бүйір жағына орнатылады (шеткі жағы ішке таңбаланған қақпақпен орнатылады), ал қалғандары жоғарыдан (таңбаланған қақпақпен төмен) қойылады. Он жәшік жойылған кезде, бес жәшік төменге орнатылады, ал қақпағы төмен, бес жәшік жоғарыдан төселеді. Төменгі жәшіктер жел бағытына қарай 45 градус бұрышпен алдыңғы жағына орнатылады, ал жәшіктер арасындағы қашықтық 5-тен 10 см-ге дейін жоғарғы жәшіктер төменгі қатардың аралықтарын жауып, жақын орнатылады.

Жоғарғы қатардағы қораптардан бірнеше пакеттер шығарылады (қатардың төменгі қатарындағы бос орындардың санына 2 пакет есебінен), олардан мақта-дәке тампондары алынып, ЖХҚП рецептімен мол суланған. Ылғалданған тампондар жәшіктер арасындағы бос орындарға орналастырылады және үйіндінің ортасынан бастап ұштарына дейін алаудан отқа жағылады. ЖХҚП-ның жәшіктермен бірге жануы бөтелкелерден жанып тұрған сұйықтықтың бөлек алау шығарындыларымен және 10 - 15 м-ге дейін шыны фрагменттерінің шашырауымен қарқынды.

Аяқталғаннан кейін қарқынды жанған кезде жалын тілі үстінен костром аспайды 20 см, өрт бағром жел жағынан перемешиваются недогоревшие заттар мен разбиваются қалған сұйық рецептураға құтылар. Қауіпсіздік үшін ұзындығы 3-4 м полюсті немесе ұзын тұтқадағы темір покерді пайдалану ұсынылады.

Аяқталғаннан кейін жану өнімдері жану ЖХҚП -да (шлак және шыны) емес токсичны және көмуге жатады (закапыванию) арнайы бөлінген орында тереңдігі кемінде 50см. Полигондарда жағу ЖХҚП жүргізуге пештерде (пештерде). Күйгеннен кейін шлак пен әйнектің қалдықтары арнайы бөлінген жерге кемінде 50 см тереңдікке көміледі.

Индикаторлық түтіктердің әртүрлі түрлерінде зиянды заттардың реактивтері ретінде пайдаланған кезде түтіктердің қаптамасында олардың болуы туралы ескерту болады. Индикаторлық түтіктердің осы партиясына арналған паспортта қауіптілік туралы ескерту, индикаторлық түтіктер мен оларды пайдаланғаннан кейін пайда болатын зиянды материалдарды кәдеге жаратуға қойылатын талаптар, сондай-ақ қажетті қауіпсіздік шараларының тізбесі көрсетіледі.

Химиялық ластану аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдаланылмаған есептен шығарылған индикаторлық түтіктерді кәдеге жа-

рату қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, жою жолымен жүргізіледі. Құрамында зиянды заттар бар есептен шығарылған индикаторлық түтіктер, реактивтері бар шыны ампулаларды қоса алғанда, сору шкафында қауіпсіздік шараларын сақтай отырып ұнтақталады, содан кейін ат партиясының осы партиясына паспортта белгіленген әдістеме бойынша газсыздандырылады (зарарсыздандырылады).

Газсыздандырудан кейін әйнекті қоса алғанда, ИТ кәдеге жарату өнімдері улы емес және залалсыздандырудың толықтығын анықтау бойынша зертханалық талдаудан кейін кемінде 50 см тереңдікке арнайы бөлінген жерде көмуге (көмуге) жатады.

Техникалық құжаттамада олардың құрамындағы зиянды заттар туралы мәліметтер жоқ индикаторлық түтіктер ұсақталғаннан кейін сілтінің немесе сода ерітіндісімен бейтараптандыру жолымен кәдеге жаратылады. Сода ерітіндісі 1:1 есебімен дайындалады.

Химиялық ластану аймақтарындағы инфекция түріне байланысты мақсатты түрде пайдаланылған индикаторлық түтіктер жауынгерлік улы заттар мен күшті улы заттарды сақтайды және сақтайды. Индикаторлық түтіктерді тастауға және оларды талдау (пайдалану) жүргізілетін орындарда қалдыруға жол берілмейді. Адамдардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіруді және қоршаған ортаның экологиялық ластануын болғызбау мақсатында олар кәдеге жарату үшін қалыңдығы кемінде 200 микрон герметикалық полиэтилен қаптамада мамандандырылған полигонға жеткізіледі, онда олар пайдаланылған аймақта жұқтыру түрі туралы белгі жасалады.

Химиялық залалдану аймақтарында тікелей мақсаты бойынша пайдаланылған ИТ-мен келіп түскен қаптамалар күзет және өрт дабылымен жабдықталған арнайы үй-жайларда жиналады. Кәдеге жаратуға түскен қорғау құралдарын тіркеу журналында олар пайдаланылған аймақта жұқтыру түрі туралы белгі қойылады.

Химиялық ластану аймақтарында тікелей мақсатта пайдаланылған ат қаптамасын кәдеге жаратудың бірінші кезеңінде ашылады және зертхана қызметкерлері олар жұқтырған заттардың сапалық және сандық талдауын жүргізеді. Зертханалық талдаулардың нәтижелері бойынша газсыздандыру ерітінділеріне батыру әдісімен түтіктерді бөлшектемей ат газсыздандыру бойынша іс-шаралар жүргізіледі және жүргізілген газсыздандырудың толықтығы айқындалады. Теріс нәтижелер алынған кезде ИТ-ны қайта газсыздандыру ұсынылады. Оң нәтижелер алынған кезде осы Әдістемелік ұсынымдардың 144-тармағына сәйкес индика-

торлық түтіктерді кәдеге жарату жүргізіледі.

ИТ-ны газсыздандыру (зарарсыздандыру) аяқталғаннан кейін және зертхана мамандары газсыздандырудың толықтығын анықтағаннан кейін, қалған кәдеге жарату өнімдері мен әйнек арнайы бөлінген жерде кемінде 50 см тереңдікке көмілуі тиіс.

10 тарау.

Химиялық барлау аспаптарын кәдеге жарату тәртібі

Химиялық барлау құралдары мен далалық химиялық зертханалардың жиынтығына химиялық құрамы белгісіз арнайы химиялық формулалар, реактивтер мен өрт қауіпті заттар кіреді. Мамандандырылған полигонда химиялық реактивтермен жасақталған, кәдеге жаратуға келіп түскен есептен шығарылған азаматтық қорғаныстың ХБҚ және ДХЗ қабылдау осы аспаптар қарауында болатын ұйымның уәкілетті лауазымды адамының қатысуымен нөмірлік есепке алу бойынша жүргізіледі. Кәдеге жаратуға әрбір аспап (зертхана) сыртқы қарап-тексеру және жинақтауды тексеру жүргізілгеннен кейін жеке қабылданады.

ХБҚ және ДХЗ-ны сыртқы тексеру кезінде химиялық реактивтердің ағуы мен герметизациясының іздерінің болмауына ерекше назар аударылады. Химиялық және арнайы реактивтер, индикаторлық түтіктер және зақымдалған қаптамасы бар химиялық жылыту жастықшалары анықталған кезде олар аспаптардан алынады, арнайы контейнерлерге салынады, олар қабылдағаннан кейін бірден кәдеге жаратуға жіберіледі. Бұл ретте әртүрлі химиялық реактивтер мен әртүрлі рецептураларды бір контейнерге салуға жол берілмейді.

Барлық аспаптарды сырттай қарап-тексеру және кәдеге жаратуға қабылдау аяқталғаннан кейін аспаптардан барлық химиялық және арнайы реактивтерді, индикаторлық түтіктер мен химиялық жылытқыштарды алу жүргізіледі. Осы жинақтауыштарды алу бойынша барлық жұмыстарды полигон басшысының бұйрығымен осы жұмыстарға жіберілген оқытылған персонал ғана жүргізеді.

Химиялық және арнайы реактивтерді, индикаторлық түтіктер мен химиялық жылытқыштарды ХБҚ және ДХЗ-дан алу кезінде олардың қаптамаларын бұзуға жол берілмейді. Алынған барлық жиынтықтауыштар жеке контейнерлерге ұқыпты салынады және толтырылғаннан кейін химиялық зертханаға кәдеге жаратуға жіберіледі.

Есептен шығарылған химиялық барлау аспаптары мен далалық химиялық зертханалардан арнайы химиялық реактивтерді, қауіпті химиялық заттар мен өрт қауіпті заттарды кәдеге жарату қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, полигон басшысы бекіткен кәдеге жарату жөніндегі нұсқаулықтар мен әдістемелер бойынша жою жолымен жүргізіледі. Есептен шығарылған химиялық барлау аспаптары мен далалық химиялық зертханалардан арнайы химиялық реактивтерді, қауіпті химиялық заттар мен өрт қауіпті заттарды кәдеге жарату жөніндегі барлық жұмыстар тыныс алу, көру және тері органдарын жеке қорғау құралдарында жүргізіледі. Тыныс алу органдарын қорғау үшін аспаптардан алынған заттардың химиялық талдаулары бойынша анықталған заттардан қорғауға арналған сүзгіш газқағарлар қолданылады.

Есептен шығарылған химиялық барлау аспаптарынан және химиялық реактивтермен жасақталған далалық химиялық зертханалардан арнайы химиялық реактивтерді, қауіпті химиялық заттар мен өрт қауіпті заттарды кәдеге жарату химиялық зертханада сору шкафтарында жүргізіледі, онда олар зертханалық талдаулар бойынша белгіленген химиялық реактивтерді (заттарды) кәдеге жарату әдістемелері бойынша газсыздандырылады (зарарсыздандырылады).

Бір мезгілде арнайы химиялық реактивтер, қауіпті химиялық заттар және тек бір типтегі өрт қауіпті заттар кәдеге жаратылады (жойылады). Әр түрлі типтегі реактивтерді зарарсыздандыру (жою) жөніндегі жұмыстарды бір мезгілде жүргізуге жол берілмейді.

Химиялық барлау аспаптары мен далалық химиялық зертханаларды одан әрі бөлшектеу қолмен жүргізіледі. Бөлшектелген элементтер химиялық ыдыстар мен жинақтауыштар сұрыпталады, жекелеген контейнерлерге (қораптарға, жәшіктерге) салынады және бөлшектеу кезінде босатылған материалдарды қайта өңдеумен және қайта пайдаланумен айналысатын уәкілетті ұйымдарға және кәсіпорындарға жіберіледі.

11 тарау.

Радиациялық барлау және дозиметриялық бақылау аспаптарын кәдеге жарату тәртібі

Әскери радиациялық барлау аспаптары мен Азаматтық қорғаныстың радиоактивтілік сигнализаторларына Иондаушы сәулеленуді өлшеу кезінде аспаптар көрсеткіштерінің жұмыс қабілеттілігі мен тұрақтылығын тексеруге арналған иондаушы сәулеленудің бақылау көз-

дері салынған. Қорғаныс қабықтарына салынған иск бақылау көздері салыстырмалы түрде қауіпсіз, бірақ көздер аспаптардан алынған кезде көздердің сәулеленуі үлкен қауіп төндіреді. Стронций-90-дан (жартылай шығарылу кезеңі 29,1 жыл болатын таза бета-Эмитент) жасалған ДП-5 (А, Б және В) және ИМД-5 дозасының әскери өлшегіштерінің бақылау ИСК бір шаршы сантиметрге минутына 25000 – нан 85000-ға дейін бета-бөлшектерді жасайды-сағатына 10-нан 45 мР-ге дейін. Бета бөлшектерінің максималды энергиясы-0,6 МэВ. Ыдырау нәтижесінде иттрий-90 изотопы түзіледі, оның жартылай шығарылу кезеңі 64 сағатты құрайды. Бета бөлшектерінің максималды энергиясы-0,2 МэВ. Иттрий-90 ыдырауы нәтижесінде цирконий-90 тұрақты изотопы түзіледі.

Иондаушы сәулеленудің бақылау көздерімен жасақталған радиациялық барлау және дозиметриялық бақылау аспаптары мөрленген ыдыста кәдеге жаратуға жіберіледі. Мамандандырылған полигонда кәдеге жаратуға келіп түскен аспаптарды қабылдау осы радиациялық барлау және дозиметриялық бақылау аспаптары қарамағында болатын ұйымның уәкілетті лауазымды адамының қатысуымен нөмірлік есепке алу бойынша жүргізіледі. Қабылдау кезінде иондаушы сәулеленудің бақылау көздерінің болуына ерекше назар аударылады. Жойылған немесе бақылау көздері жоқ аспаптар кәдеге жаратуға қабылданбайды.

Сыртқы тексеру аяқталғаннан және барлық аспаптарды кәдеге жаратуға қабылдағаннан кейін иондаушы сәулеленудің бақылау көздерін бөлшектеу жүргізіледі. Азаматтық қорғаныстың радиациялық барлау және дозиметриялық бақылау аспаптарына салынған бақылау көздерін бөлшектеу жөніндегі барлық жұмыстарды аспаптарды кәдеге жаратуды жүргізу кезінде Қазақстан Республикасының радиациялық қауіпсіздік саласындағы қолданыстағы заңнамасына сәйкес иондаушы сәулелену көздерімен жұмыс істеуге жіберілген А санатындағы персонал ғана жүргізеді.

Бөлшектеу кезінде иондаушы сәулеленудің бақылау көздері аспаптардан мұқият алынады. Бұл операцияны орындау кезінде көздердің бұзылуына жол берілмейді. Бақылау аспабымен аспаптардан алынған көздердің белсенділігі өлшенеді және Қазақстан Республикасының радиациялық қауіпсіздік саласындағы заңнамасында белгіленген үлгідегі "қатты радиоактивті қалдықтарды есепке алу журналында" белсенділігі көрсетіле отырып тіркелгеннен кейін иск арнайы металл контейнерге салынады. Барлық ИСК бөлшектеу аяқталғаннан кейін контейнер пломбаланады және арнайы жабдықталған қоймаға уақытша сақтауға тапсы-

рылады. Бұдан әрі иондаушы сәулеленудің бақылау көздері Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен радиоактивті қалдықтар полигондарында міндетті түрде көмілуге жатады.

Көму құнына байланысты ДП-5В және ИМД-5 аспаптары зондтарының қорғаныс экрандарына салынған бақылау көздерін азайту үшін қорғаныс экрандарынан алуға болады. Бұл операция көздердің жойылу қаупімен байланысты, барынша сақтықты және радиациялық қауіпсіздік шараларын сақтауды талап етеді.

Бақылау көздерін бөлшектегеннен кейін аспаптарды бөлшектеу жүргізіледі. Аспаптарды бөлшектеу кезінде иондаушы сәулелену есептегіштері, радио бөлшектері, ЗИП және жиынтықтағыштар жұмыс қабілеттілігін тексергеннен кейін арнайы ыдысқа салынады және одан әрі пайдаланудағы және ұзақ сақтауға салынған аспаптарды жөндеу үшін пайдаланылады. Адамдар мен қоршаған ортаға қауіп төндірмейтін одан әрі пайдалану үшін жарамсыз жиынтықтауыштар жалпы тәртіппен кәдеге жаратылады немесе тұрмыстық қалдықтар полигондарында көмуге жатады.

Толық жарамды аспаптар Қазақстан Республикасы ТЖМ радиометрлері мен дозиметрлерін оқыту үшін оқу мақсатында пайдаланылуы мүмкін.

Иондаушы сәулелену көздері алынған дозиметриялық аспаптар олардың жиынтығында бағалы металдар болған кезде қалдықтардан бағалы металдарды алуға тиісті рұқсаты және (немесе) лицензиясы бар Уәкілетті ұйымдарға кәдеге жаратуға жіберілуі мүмкін.

12 тарау.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жарату жөніндегі жұмыстарды жүргізу кезіндегі қауіпсіздік шаралары

Есептен шығарылған АҚ мүлкін кәдеге жарату жөніндегі барлық жұмыстарды Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, полигондардың дайындалған мамандары мен зертхана қызметкерлері ғана жүргізеді. Полигондағы қауіпсіздік шараларының сақталуына жауапкершілік полигонның басшысына және жауапты лауазымды тұлғаларына жүктеледі.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жаратуды жүргізуді белгіленген тәртіппен толық медициналық тексеруден өткен

және денсаулығына қарсы көрсетілімдері жоқ, МЕМСТ 12.0.004-90 «Еңбек қауіпсіздігі стандарттарының жүйесі. Еңбек қауіпсіздігін оқытуды ұйымдастыру. Жалпы ережелер» талаптарына сәйкес қауіпсіздік шаралары және еңбек қауіпсіздігі және алғашқы медициналық көмек көрсету бойынша білімдерін тексеруден өткен, еңбек қауіпсіздігі бойынша тиісті оқудан өткен кемінде 18 жасқа толған тұлғалар жүргізеді.

Есептен шығарылған азаматтық қорғаныс мүлкін бөлшектеу тікелей жүргізілетін үй-жайларда күнделікті ылғалды жинау жүргізіледі. Жұмыстар жүргізілетін өндірістік және зертханалық үй-жайлар және ықтимал тозандану орындары жұмыс аймағы ауасының белгіленген сипаттамаларын қамтамасыз ететін соғыш желдеткішімен жабдықталады. Құрамында шаң бар ауа атмосфераға шығарар алдында Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген нормаларға дейін құрғақ немесе дымқыл тазартылады.

Құрамында зиянды заттар бар есептен шығарылған АҚ мүлкін кәдеге жарату және жою жөніндегі барлық жұмыстар тыныс алу, көру және тері органдарын жеке қорғау құралдарында ғана жүргізіледі. Кәдеге жаратумен айналысатын персоналдың тыныс алу органдарын қорғау үшін химиялық зертхананың қызметкерлері химиялық талдаулар бойынша айқындаған заттардан қорғауға арналған сүзгіш газқағарлар қолданылады. Кәдеге жаратумен тікелей айналысатын барлық қызметкерлерге арнайы киім мен жеке қорғаныс құралдарын алған кезде осы құралдарды пайдалану тәртібі және оларға күтім жасау ережелері туралы нұсқау беріледі. Арнайы киім белгіленген тәртіппен бекітілген қолданыстағы нормаларға сәйкес жууға, құрғақ тазалауға, залалсыздандыруға және санитарлық өңдеудің басқа түрлеріне жатады.

Жұмыстарды қауіпсіз жүргізуге жауапты инженерлік-техникалық қызметкерлер өздерінің лауазымдық міндеттеріне сәйкес технологиялық процестің ерекшеліктерін, еңбек қауіпсіздігі, жабдықты орнату және қауіпсіз пайдалану, өрт қауіпсіздігі және өндірістік санитария талаптарын білуін мезгіл-мезгіл тексеруден өткізеді.

13 тарау.

Нормативтік құжаттар, әдебиеттер

- 1) "Азаматтық қорғау туралы" 2014 жылғы 11 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы
- 2) "Техникалық реттеу туралы" 2004 жылғы 9 қарашадағы Қазақстан

Республикасының Заңы

3) Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі 2007 жылғы 9 қаңтардағы № 212

4) "Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы" Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 18 қыркүйектегі № 193-IV Кодексі

5) "Нормативтік құқықтық актілерді ресімдеу және келісу қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2006 жылғы 16 тамыздағы № 773 Қаулысы

6) "Мемлекеттік материалдық резервтің материалдық құндылықтарын есептен шығару және кәдеге жарату (жою) қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 31 шілдедегі № 859 Қаулысы

7) Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2016 жылғы 10 маусымдағы № 611 бұйрығымен бекітілген Азаматтық қорғаныс мүлкін сақтау, есепке алу, есептен шығару және кәдеге жарату қағидаларына өзгерістер мен толықтырулар енгізіліп, Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2018 жылғы 27 қыркүйектегі № 674 бұйрығымен бекітілген

8) Зертханалық сынақтар жөніндегі нұсқаулық. "Жеке және ұжымдық қорғаныс құралдары", КСРО Қорғаныс министрлігі, 1981 ж

9) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 21 қаңтардағы № 16 Қаулысы. "Мүлікті беру, өткізу, кәдеге жарату және есептен шығару, сондай-ақ Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдарының жылжымайтын мүлкін мүліктік жалдауға (жалға алуға) беру қағидалары"

10) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2010 жылғы 19 қарашадағы № 1219 Қаулысы "Уытты және уыттылығы жоғары заттардың қауіпсіздігіне қойылатын талаптар" техникалық регламенті

11) МЕМСТ 15467-79 "Өнім сапасын басқару. Негізгі ұғымдар. Терминдер мен анықтамалар"

12) МЕМСТ 16504-81 "Өнімді мемлекеттік сынау жүйесі. Өнімнің сапасын сынау және бақылау. Негізгі терминдер мен анықтамалар"

13) МЕМСТ 30772-2001 "Ресурс үнемдеу. Қалдықтарды өңдеу. Терминдер мен анықтамалар"

14) МЕМСТ 30773-2001 "Ресурс үнемдеу. Қалдықтарды өңдеу. Технологиялық циклдің кезеңдері. Негізгі ережелер"

15) МЕМСТ 17.2.3.02-78 "Табиғатты қорғау. Атмосфера. Өнер-

кәсіптік кәсіпорындардың зиянды заттардың жол берілетін шығарындыларын белгілеу қағидалары"

16) МЕМСТ 27.002-2015 "Техникадағы сенімділік. Халықаралық стандарты. Терминдер мен анықтамалар"

17) МЕМСТ 17.1.3.13-86 "Табиғатты қорғау. Гидросфера. Жер үсті суларын ластанудан қорғауға қойылатын жалпы талаптар", басқа да нормативтік құжаттар

18) МЕМСТ 12.1.007 - 76 Еңбек қауіпсіздігі стандарттарының жүйесі (ССБТ). "Зиянды заттар. Жіктелуі және жалпы қауіпсіздік талаптары"

19) Өнеркәсіптік кәсіпорындардың ақаба суларын тазартудың перспективалық технологиялары. - Алматы. ҚазҚСҒЗИ. 1991.

20) Биосфераны улы қалдықтардан тазарту. Мәселе және оны тиімді шешу жолдары. Соликамск: Сильвинит, 1995.

21) Хмельницкий А.Г. Өнеркәсіп үшін шикізат ретінде қайталама материалдық ресурстарды пайдалану. Муниципалды және өндірістік қалдықтар: залалсыздандыру және қайта өңдеу әдістері - аналитикалық шолулар. Новосибирск, 1995, Экология сериясы

22) Максимов И. Е. Қалдықтар проблемаларын шешуде эокорғаныс жүйелерін пайдаланудың жай-күйі мен перспективалары. Муниципалды және өндірістік қалдықтар: залалсыздандыру және қайта өңдеу әдістері - аналитикалық шолулар. Новосибирск, 1995, Экология сериясы

23) Улицкий В.А., Васильвицкий А. Е., Плущевский М. Б. Өндірістік қалдықтар және ресурстарды үнемдеу , 2006.

24) Бобович Б. Б., Девяткин В. В. Өндіріс және тұтыну қалдықтарын қайта өңдеу. М. Интернет инжиниринг, 2000.

25) Мюллер К. ф. Қоршаған орта құқығы. Табиғат қорғау құқығының негіздері. М.: Эксмо, 2002.

26) Бобович Б. Б., Девяткин В. В. Өндіріс және тұтыну қалдықтарын қайта өңдеу. М.: Интернет инжиниринг, 2000.

27) Воловик А.В., Жібекөв Е.М., Долноносова И.А. Тұрмыстық және өндірістік қалдықтарды Жоғары температуралы шахта пешінде қайта өңдеу // Экология және Ресей өнеркәсібі. - 2001, № 10, 9-12 ББ.

28) Кузнецов В.А., Крапильская Н.М., Юдина Л. Ф. Тұрмыстық қатты қалдықтардың экологиялық мәселелері. Жинау. Тарату. Қайта өңдеу. Оқу құралы. Мәскеу: МИКХиС, 2005.

Мамандандырылған полигондарды
жабдықтау және есептен шығарылған
азаматтық қорғаныс мүлкін кәдеге жаратудың негізгі
әдістері жөніндегі оқу-әдістемелік құралға
1-қосымша

БЕКІТЕМІН:

(лауазымы)

(қолы, аты-жөні)

«__» _____ 20__ ж.

**Есептен шығаруға жататын азаматтық қорғаныс мүлкінің тех-
никалық (сапалық) жай-күйінің
№ актісі**

«__» _____ 202__ жыл _____ к.

Комиссия құрамында: төраға _____ және
мүшелер _____, бұйрықпен (өкіммен)
тағайындалған _____ " __ " _____ 202__

№__ бастап азаматтық қорғаныс мүлкіне тексеру жүргізді _____

(объектінің атауы)

Төменде көрсетілген азаматтық қорғаныс мүлкін қарау және осы
мүлікке есептік және басқа құжаттарды зерделеу нәтижесінде комиссия
белгіледі:

1. Құрамы және сапалық жағдайы

№ р/с	Мүлік атауы	Саны (дана)	Шыққан жылы	Құны	Уақыты		Ескерту
					пайдалану	сақтау	

1. Техникалық-пайдалану көрсеткіштері

1) сақтаудың (пайдаланудың) белгіленген (кепілдік) мерзімі _____.

2) сақтаудың шекті мерзімі _____.

3) иондаушы сәулелену көздерінің болуы _____.

4) химиялық қауіпті заттардың болуы _____.

5) толықтығы _____.

6) сыртқы түрі бойынша техникалық жай-күйі _____.

7) зертханалық сынақтар мен тексерулер нәтижелері бойынша бұйымдардың мақсаты бойынша пайдалануға жарамсыздығын растайтын жөндеу (тексеру) органының куәліктері (қорытындылары) _____.

8) комиссияның ұсыныстары _____.

Азаматтық қорғаныс мүлкінің техникалық (сапалық) жай-күйі туралы комиссияның қорытындысы _____

Комиссия төрағасы _____

(лауазымы, қолы, фамилия)

Комиссия мүшелері _____

(лауазымы, қолы, фамилия)

(лауазымы, қолы, фамилия)

Акт _____ дана жасалынды.

№ 1 дана _____

№ 2 дана _____

№ 3 дана _____

Басшының қорытындысы _____

М.О. « _____ » _____ 202__ ж.

Мамандандырылған полигондарды
жабдықтау және есептен шығарылған азаматтық
қорғаныс мүлкін кәдеге жаратудың негізгі әдістері
жөніндегі оқу-әдістемелік құралға
2-қосымша

_____ (ведомость атауы)

Инспекторлық куәлік № _____

Берілген _____
(куәлік берілген мемлекеттік мекеменің атауы өтінішке сәйкес)

_____ (өтініштің кім ұсынылғаны көрсетіледі)

бастап " _____ " _____ 202__ жыл келесі азаматтық қорғаныс мүлкін
есептен шығаруға арналған.

№ р/с	Мүлік атауы	Өлшем бірлігі	Саны	Бірліктің баланстық құны	Сомасы	Жоғалу себебі
	барлығы					

Сомасы _____ теңге.
(жазбаша)

Жалпы сомасы келтірілген залалды материалдық құндылықтарды
жоғалтып мемлекетке шығын сомасы _____ теңге кінәлі тұлғалар-
дың есебінен өтелуге жатады, ал қалған бөлігі сомасында _____
теңге мемлекет есебіне жатқызуға рұқсат етіледі.

Қосымша: инспекторлық куәлікті беру туралы өтінішхат және оған
қосымша _ _ _ _ _ парақта.

_____ (инспекторлық куәлікті берген тұлғаның лауазымы, тегі)

М.О.

« _____ » _____ 20__ ж.

Мамандандырылған полигондарды
жабдықтау және есептен шығарылған азаматтық
қорғаныс мүлкін кәдеге жаратудың негізгі әдістері
жөніндегі оқу-әдістемелік құралға
3-қосымша

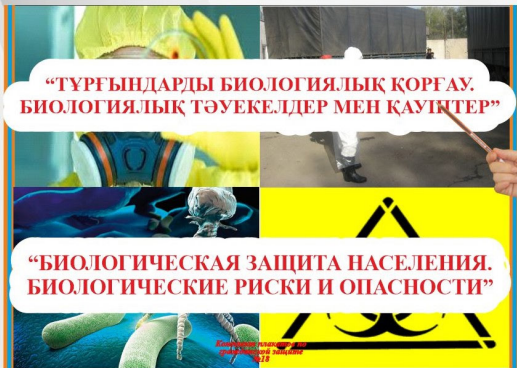
АҚ мүлкін сақтаудың ұсынылатын шекті мерзімі

№ п/п	Азаматтық қорғаныс РХЗ құралдарының атауы	Ұсынылатын шекті сақтау мерзімі (жылдар)
1	ГП-5, ГП-7, ПДФ-Д (Ш) және ПДФ-2Д (Ш) типті Сүзгіш газқағарлар (азаматтық, балалар)	25
2	КЗД-4, КЗД-6 типті балаларға арналған қорғаныс камералары -	25
3	ДПГ-3 типті қосымша картридждер	25
4	ДП-5 (А, Б, В), ИМД-5 типті доза қуатын өлшегіштер	25
5	ДП-22В, ДП-24, ИД-1 жеке дозиметрлерінің жиынтықтары	25
6	ВПХР, МПХР, ПХР-МВ типтерін химиялық барлау құралдары	25
7	Типті индикатор түтіктері:	
8	ИТ-44 (қызыл сақинамен және қызыл және қызыл нүктемен)	3
9	ИТ-45 (сары сақинамен)	8
10	ИТ-36 (үш жасыл сақинамен)	6
11	Жеке химиялық заттарға қарсы ИПП-8	25
12	Қуат элементтері А-336 (А-343)	1,5
13	145-У (1,6 ПМЦ-У-8) қуат элементтері	2
14	МПХЛ, ПХЛ-54 зертханалары және т. б.	25
15	ИП-4м, ИП-5 оқшаулағыш газқағарлар	25
16	Р-2 респираторлары және т. б.	8
17	РП-4 регенеративті патрондары	12
18	Қорғаныс шапандары	25
19	Қорғаныс шұлықтары	25
20	Қорғаныс қолғаптары	25

21	Л-1 қорғаныс костюмдері	25
22	ФПУ-300, ФПУ-200, ФПУ-100 сүзгілері	25
23	Барлық түрдегі газсыздандыру жинақтары	30
24	МК-2, МК-3 метеокомплекттері	30
25	КЗО-1 КЗО-2 қоршау белгілерінің жиынтығы	30
26	Газқағарларды техникалық тексеруге арналған	25
27	Жеке химиялық заттарға қарсы пакеттер	30
28	ПФП-1000, ПФ-300 алдын ала сүзгілері	20
29	ФГ-70 сүзгілері	15
30	РП-100, РУ-150/6 регенеративті патрондары	20
31	СФ-2У ұнтағы	30

Ұйым басшыларының назарына!

Түрлі-түсті плакаттар жиынтығы:

Құрастырушы:
А.С.Сатарбаева-АҚ ҰО бөлім басшысы

Бейнесабақ: *Өрт қауіпсіздігі жүйесі,
құрамы мен мазмұны*

Құрастырушы:
Л.М.Исабаева-АҚ ҰО оқытушысы

www.tg-oku.kz

[tg.oku.gz](https://www.tg.oku.gz)

[tg.oku.gz](https://www.tg.oku.gz)

АҚ бойынша семинар-тренингтердің 2023 жылы өткізілу кестесі

13-17 наурыз

10-14 сәуір

15-19 мамыр

12-16 маусым

10-14 шілде

11-15 қыркүйек

09-13 қазан

13-17 қараша

11-15 желтоқсан

27-31 наурыз

24-28 сәуір

22-26 мамыр

19-23 маусым

24-28 шілде

18-22 қыркүйек

16-20 қазан

20-24 қараша

04-08 желтоқсан

**БЗБЖ мамандарын
2023 жылы оқыту кестесі**

Нақты мәліметтерді төмендегі телефондар арқылы алуға болады:

8 (775) 251-25-95, 8 (705) 301-73-01

Ескерту: Семинарлар ұйымдардың тапсырысы бойынша онлайн режимде де өтетін болады.